

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'YE SİĞINAN SURİYELİ GENÇLERİN
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞI: EKOLOJİK
KURAM TEMELLİ NİTEL ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Muhammed Onur KURU

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN

HATAY-2022

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GÖÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI

**TÜRKİYE'YE SIĞINAN SURİYELİ GENÇLERİN
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞI: EKOLOJİK
KURAM TEMELLİ NİTEL ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Muhammed Onur KURU

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN

HATAY-2022

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (21/06/2022)

Muhammed Onur KURU

ÖN SÖZ

Dünya tarihinde yıkıcı bir etkisi ve yadsınamaz bir gerçekliği olan savaşlar ile insanlık tarihinde sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel birçok alanda dönüşüme sebep olan göç olgusu birleştğinde karamsar bir tablo ortaya çıkmaktadır. 2000’li yıllarda başlayan ve bütün Ortadoğu’yu etkisi altına alan Arap Baharı süreci ile yaşanan iç savaşlar ve şiddet eylemleri Türkiye’nin tarihin en büyük sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapmasına sebep olmuştur. Araştırmamda, savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan Suriyeli gençlerin, göç sürecinde tecrübe ettikleri deneyimleri ve bu deneyimlerle baş etme yöntemlerini ekolojik kurama göre temellendirerek; gençlerin psikolojik sağlamlık süreçlerini etkileyen risk ve koruyucu faktörlere ilişkin görüşlerimi aktarmaya çalıştım. Yüksek lisans tezimin en başından sonuna kadar olan süreçte beni destekleyen insanlara teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

İlk olarak tez çalışmamın planlanmasında ve yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN’e anlayışı ve katkıları için minnettarım.

Yüksek Lisans programına başladığım andan itibaren her zaman yanımda olduklarını hissettiren hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Tülay ATAY’a ve Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan DEMİR’e; akademik gelişimim sürecindeki yardımları, rehberlikleri ve destekleri için sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamın örneklem grubunu oluşturan Suriyeli mülteci gençlere ulaşmamda ve görüşmenin yapılacağı mekânın ayarlanmasında her türlü yardımı ve kolaylığı sağlayan Osmaniye İl Göç İdaresi müdürü Mahmut KURTULUŞ’a, personellerine ve ayrıca;

Suriyeli mülteci gençlerle iletişim kurmamda tercümanlık yaparak araştırmama destek sağlayan Musa ÇİFTÇİ’ye yardımları için teşekkür ederim.

Beni her konuda destekleyen, her zaman yanımda olan sevgili annem, babam ve ablalarım; Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer KURU ve Doç. Dr. Nilgün KURU ALICI’ya ilgi ve destekleri ile süreci kolaylaştırdıkları için teşekkür ederim.

Son olarak her koşulda olduğu gibi tez sürecim boyunca da beni destekleyen Döndü KURU’ya, hayatıma kattığı anlam için sonsuz teşekkür ederim.

TÜRKİYE'YE SIĞINAN SURIYELİ GENÇLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞI: EKOLOJİK KURAM TEMELLİ NİTEL ARAŞTIRMA

Muhammed Onur KURU

Göç Araştırmaları Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN

ÖZET

Dünya genelinde insanlar; savaş, ekonomik, sosyal ya da siyasi sebepler nedeni ile ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Başka bir ülkeye göç sürecinde yaşanan deneyimler, bireyler üzerinde çok farklı etkilere sahip olabilmektedir. Bu süreçteki deneyimlerin Suriyeli gençler üzerindeki etkisini anlamada, Suriyeli gençlerin psikososyal durumlarını incelemek ve psikososyal süreçlerin bireysel ve çevresel faktörlerle etkileşim sonucunda nasıl şekillendiğini belirlemek önemlidir. Bronfenbrenner'ın ekolojik kuramı üzerine temellendirilen bu araştırma ile hem ulusal ve uluslararası alanda önemine dikkat çekilen psikolojik sağlamlık araştırmalarına ışık tutmak hem de Suriyeli gençlerin göç sürecinde yaşadıkları travmatik deneyimleri ve bu deneyimlerle baş etme yöntemlerini tüm sistemik süreçlerle ilişkilendirerek özetlemek amaçlanmıştır. Araştırma Suriyeli sığınmacı nüfusunun yoğun olduğu illerden biri olan Osmaniye'de yürütülmüş olup 18-24 yaş arası, iletişim ve işitme engeli olmayan, son iki yıldır Türkiye'de ikamet eden, Türkçe ya da Arapça bilen, araştırmaya katılmaya gönüllü olan 35 Suriyeli genç ile derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden elde edilen verilerin analizinde nitel veri analiz yöntemlerinden Braun ve Clarke'ın (2006) içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Braun ve Clarke'ın (2006) tematik içerik analizi yöntemi; verilerin anlamlandırılması, başlangıç kodlarının oluşturulması, temaların aranması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve adlandırılması, son olarak ise raporlama süreci olmak üzere altı adımdan oluşmaktadır. Verilerin analiz sürecinde, araştırmacılar tarafından dokümanlara kaydedilen veriler tekrar tekrar okunmuş olup, verilerin anlam bütünlüğünün anlaşılması sağlanmıştır. Kesinleştirilen temalar doğrultusunda raporlama sürecine geçilmiş ve analiz süreci sonlandırılmıştır. Araştırma sonuçları ekolojik kuram

çerçevesinde değerlendirildiğinde katılımcıların göç öncesi aşamadan göç sırası ve göç sonrası döneme uzanan deneyimleri; “Zorunlu Göç Kararı”, “Zorluklarla Başa Çıkma Yolları”, “Kayıplar ve Travmalar”, “Toplumsal Tutum” şeklinde dört tema altında toplanmıştır. Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarına ilişkin koruyucu faktörler; bireysel özellikleri, aile ve akran desteği, umutlu olma durumları, kültürel benzerlikler, dil yeterliliği, Türkiye’de kendilerini güvende hissetmeleri olurken; travma, yoksulluk, ailesel faktörler, yaşamış oldukları maddi ve manevi kayıplar, kültürel farklılıklar, dil farklılığı, ırkçılık ve ayrımcılık, güvenlik tehdidi olarak algılanma ve işsizlik araştırmada risk faktörleri olarak değerlendirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Suriyeli Gençler, Ekolojik Kuram, Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri, Koruyucu Faktörler

**PSYCHOLOGICAL HEALTH OF SYRIAN YOUTH AFFECTED IN
TURKEY: A QUALITATIVE RESEARCH BASED ON ECOLOGICAL
THEORY**

Master' Thesis: Muhammed Onur KURU

Department of Migration Studies, Master Thesis, 2022

Supervisor: Asst. Prof. Yalçın ÇETİN

ABSTRACT

People around the world; they have to leave their country due to war, economic, social or political reasons. Experiences in the process of immigration to another country can have very different effects on individuals. In order to understand the impact of the experiences in this process on Syrian youth, it is important to examine the psychosocial situations of Syrian youth and to determine how psychosocial processes are shaped as a result of interaction with individual and environmental factors. With this research, which is based on Bronfenbrenner's ecological theory, it is aimed to shed light on psychological resilience studies, which draw attention to the importance of national and international resilience, and to summarize the traumatic experiences of Syrian youth during the migration process and the methods of coping with these experiences by associating them with all systemic processes. The research was carried out in Osmaniye, one of the provinces where the Syrian refugee population is dense, and it was conducted in-depth with 35 Syrian youth aged 18-24, who have no communication or hearing impairment, have been residing in Turkey for the last two years, speak Turkish or Arabic, and volunteer to participate in the research. interviews were carried out. In the analysis of the data obtained from the interview, the content analysis method of Braun and Clarke (2006), one of the qualitative data analysis methods, was used. Braun and Clarke's (2006) method of thematic content analysis; It consists of six steps: making sense of data, creating initial codes, searching for themes, reviewing themes, defining and naming themes, and finally the reporting process. During the analysis of the data, the data recorded in the documents were read over and over by the researchers and the meaning integrity of the data was understood. In line with the finalized themes,

the reporting process was initiated and the analysis process was terminated. When the results of the research are evaluated within the framework of ecological theory, the experiences of the participants from the pre-migration stage to the migration and post-migration period; It has been gathered under four themes as “Forced Migration Decision”, “Ways to Cope With Difficulties”, “Losses and Traumas” and “Social Attitudes”. Protective factors regarding the psychological resilience of Syrian youth; their individual characteristics, family and peer support, hopefulness, cultural similarities, language proficiency, and feeling safe in Turkey; trauma, poverty, familial factors, material and moral losses they have experienced, cultural differences, language differences, racism and discrimination, perception as a security threat and unemployment were evaluated as risk factors in the research.

KEYWORDS

Syrian Youth, Ecological Theory, Psychological Resilience, Risk Factors, Protective Factors

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	viii
HARİTALAR LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Türkiye’ye yerleşen Suriyelilerin Göç Etme Süreci.....	6
1.2. Türkiye’ye Sığınan Suriyelilere İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler.....	7
1.3. Türkiye’ye Sığınan Suriyelilerin Psikososyal Durumları	9
1.4. Psikolojik Sağlamlık.....	11
1.4.1. Risk Faktörleri	12
1.4.2. Koruyucu Faktörler.....	13
1.5. Problem Durumu	15
1.6. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	16
1.7. Araştırmanın Problem Cümlesi	17

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve	18
2.1.1. Ekolojik Kuram.....	18
2.2. İlgili Araştırmalar	25
2.1.1. Ulusal Araştırmalar.....	25
2.1.2. Uluslararası Araştırmalar	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Deseni.....	32
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	32
3.3. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri.....	34
3.4. Verilerin Toplanması.....	35
3.4.1. Araştırmanın Ön Hazırlığı	35
3.4.2. Araştırmanın Uygulama Süreci	35
3.4.3. Veri Toplama Araçları	35
3.4.4. Demografik Bilgi Formu	36
3.4.5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soru Yönergesi.....	36
3.4.6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları.....	36
3.4.7. Geçerlilik ve Güvenilirlik	37
3.5. Verilerin analizi.....	37
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	38
3.7. Araştırmanın Etik Boyutu	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. TEMA 1: Zorunlu Göç Kararı.....	41
4.1.1. Çatışmaya Maruz Kalma	41
4.1.2. Yoksulluk.....	42
4.2. TEMA 2: Zorluklarla Başa Çıkma Yolları.....	43
4.2.1. Bireysel Özellikler	44
4.2.2. Aile ve Akran Desteği.....	46
4.3. TEMA 3: Kayıplar ve Travmalar	47
4.3.1. Ölüm	47
4.3.2. Yaşanan Travmalar	48
4.4. TEMA 4: Toplumsal Tutum.....	50
4.4.1. Irkçılık ve Ayrımcılık	50
4.4.2. Güvenlik ve Adalet	52

4.4.3. İşsizlik.....	52
4.4.4. Kültürel Farklılıklar ve Dil	54

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. Bulguların Genel Tartışması	56
5.1.1. Zorunlu Göç Kararı Temasına İlişkin Bulguların Tartışması.....	56
5.1.2. Zorluklarla Başa Çıkma Yolları Temasına İlişkin Bulguların Tartışması	58
5.1.3. Kayıplar ve Travmalar Temasına İlişkin Bulguların Tartışması	59
5.1.4. Toplumsal Tutum Temasına İlişkin Bulguların Tartışması.....	61

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar.....	64
6.2. Öneriler.....	65
6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	66
6.2.2. Uygulayıcılara ve Politika Yapıcılara Öneriler	66
KAYNAKÇA	68
EKLER.....	82
Ek 1: Türkiye'ye Sığınan Suriyeli Gençlerin Psikolojik Sağlamlığı: Ekolojik Kuram Temelli Nitel Araştırma Görüşme Formu	82
Ek 2: Etik Komisyonu Onay Bildirimi.....	84
Ek 3: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzin Kararı	86
ÖZ GEÇMİŞ.....	87

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Bilgileri

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Türkiye’de Mülteci Kampında Yaşayan Suriyeli Mülteci Nüfusu ve Kampların Yer Aldığı İller

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ekolojik Model

Şekil 2: Temalar ve Alt Temalar

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

COREQ: Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (Araştırma Raporlama Konsolide Kriterleri)

GİGM: G İdaresi Genel Müdürlüğü

IOM: Uluslararası G

PTO: Potansiyel Travmatik Olaylar

PTSB: Post Travmatik Stres Bozukluğu

SED: Sosyo Ekonomik Durum

TDK: Türk Dil Kurumu

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mlteiler Yüksek Komiserliği

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanın dünyada varoluşu ile başlayan göç olgusu, yüzyıllardır yaşanmakta ve insanlık tarihinin en kaçınılmaz gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç, en kısa şekli ile bulunulan bir yerden başka bir yere taşınma hali olarak tanımlanmakta olup (Çetin, 2021a), alan yazında yer alan göçe ilişkin kapsamlı tanımlar ise aşağıdaki şekildedir:

Göç terimleri sözlüğünde göç “Bir kişinin ya da bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde yer değiştirmesi bir diğer ifade ile süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile oluşumu gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göç eylemlerini de içermektedir (Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2009).

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde göç “Ekonomik, toplumsal veya siyasi nedenlerden dolayı bireylerin ya da toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Türk Hukukunda göç “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göç ve uluslararası koruma olarak tanımlamıştır (YUKK, 2013).

Göç eylemi gerçekleşme sebeplerine (coğrafi, ekonomik, siyasi veya kültürel sebepler gibi) bağlı olarak farklılık göstermektedir (Çetin, 2021a: 2021b). Örneğin; bireysel veya kitlesel bir şekilde gerçekleşebilen göçe sebep olan unsurlar, iradi veya zorlayıcı olabilmektedir. Bununla birlikte, göç hareketinin fiziki hedefi aynı ülke içinde olabileceği gibi ülke sınırlarının dışında da olabilmektedir. İçinde bulunulan sürecin şartlarına göre geçici veya kalıcı bir nitelik de taşıyabilen göçü kendi içindeki sebeplere bakarak değerlendirmek oldukça önemlidir (Çetin, 2020). Göç eylemindeki tüm bu farklılıklar, Hannah Arendt’in (1996) “haklara sahip olma hakkı” olarak nitelendirdiği, göç eden insanların ev sahibi ülkelerde insani şartlara uygun yaşama standardı talep etmeleri hakkını da beraberinde getirmiştir. İnsan olmaktan

kaynaklanan haklara çoğu zaman sahip olamayan ve göç edilen ülkeye vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan göçmenler için göç ettikleri ülkelerde aşağıda belirtilen farklı hukuksal statüler oluşturulmuştur:

Göçmen: Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın bireyin kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle göç etme kararını almasına neden olan tüm durumları kapsamaktadır. Dolayısıyla göçmen, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek amacıyla kendilerine ve ailelerine ilişkin beklentilerini gerçekleştirmek için başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden bireyler olarak değerlendirilmektedir (IOM, 2009). Göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan ilişkiler ağı bulunmaktadır (Abadan-Unat, 2002).

Sığınmacı: Ülkesindeki zulümden veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışındaki başka bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler kapsamında mültecilik statüsüne ilişkin başvurusunun sonucunu bekleyen kişi şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kişiler haklarında alınacak olumsuz bir karar neticesinde, ülkeden ayrılmak zorundadırlar ve eğer kendilerine ev sahibi ülke tarafından konaklama izni verilmemişse, bu kişiler kanuna aykırı veya düzensiz bir eylemde bulunan sıradan bir yabancı gibi ülkeden sınır dışı edilebilirler (IOM, 2009).

Mülteci: “Ülkelerinde meydana gelen yaşam üzerinde tehdit oluşturan olaylar (ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri gibi) nedeniyle zulme uğrayacağından korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve ev sahibi ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen vatansız kişiye verilen statüyü ifade eder” (GİGM, 2021).

Şarhlı Mülteci: “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri

sonrasında verilen statüyü ifade eder. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” (YUKK, 2013: madde 62).

İkincil Koruma: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 63. Maddesine göre; mülteci veya şartlı mülteci statüsüne sahip olamayan; ancak ülkesine geri dönmesi durumunda hakkında ölüm cezası verilen, işkenceye veya onur kırıcı eyleme maruz kalacak veya ülkesindeki çatışmalardan dolayı şahsına yönelik tehditle karşılaşacak olması sebebiyle ülkesinin korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye verilen statüdür (YUKK, 2013: madde 63).

Geçici Koruma: Yaygın şiddet veya çatışma ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere ilk başta bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenlemedir (GİGM, 2020; IOM, 2009). Türkiye’ye sığınan Suriyeli kişiler, geçici koruma çerçevesinde değerlendirilmekte ve süresiz olarak Türkiye’de yaşayabilmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile birlikte geçici koruma terimi literatürde yerini almış ve bu kanun ile geçici koruma Türk hukukunda düzenlenmiştir. Geçici koruma Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda şu şekilde açıklanmaktadır:

MADDE 91:

1. Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

2. Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (YUKK, 2013: madde 91).

Türkiye’nin yürürlüğe koymuş olduğu yasal düzenlemeler ele alındığında göç eden bireylerin statülerine ilişkin sınıflandırmaların, hem ülkenin iç politikasından hem de uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerden kaynaklandığı ve keza bunlar ile doğrudan ilişkili de olduğu göze çarpmaktadır (Çetin, 2016).

Göç Bağlamında Türkiye-Suriye İlişkileri

Geçtiğimiz yüzyıldan bugüne kadar Ortadoğu’da artan savaş ve çatışma ortamı, bireyleri maruz kaldıkları tehdit ve risk ortamından kaçmak için çaresiz durumda bırakmıştır. Ortadoğu ülkelerinden biri olan Suriye, dünya genelinde zorla yerinden edilen en kalabalık sığınmacı nüfusuna (6.8 milyon) sahipken, Suriye’yi sırasıyla Venezuela (4.1 milyon) ve Afganistan (2.6 milyon) takip etmektedir. Suriye’nin en fazla sığınmacı nüfusunun menşei olmasındaki etken şüphesiz, 2011 yılında Cumhurbaşkanı Beşer Esad rejimine karşı başlatılan, aynı zamanda Arap Baharı olarak da tanımlanan ve halk ayaklanmaları sebebi ile başlayan Suriye İç Savaşı’dır. Savaş nedeni ile 228 bin Suriyeli hayatını kaybetmiş, yaklaşık 6 milyon Suriyeli sığınmacı ise çoğunluğu Suriye’ye komşu ülkeler olmak üzere (Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır) başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (UNHCR, 2021).

Suriye’de 1963 yılından 2000’li yıllara kadar devam eden olağanüstü hâl dönemi ve Ortadoğu’da yaşanan Arap Baharı halkın yönetim karşısında daha aktif olarak bulunmasına sebep olmuştur. Bunun sonucunda ise halk ayaklanmış ve ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Ülke içinde karışıklıkların en yoğun yaşandığı dönem olan 2011 yılının ise çalışmamız açısından büyük önemi vardır. Halkın yönetime karşı olan protestoları uzun yıllardır yoğun güç kullanılarak şiddet eylemleri ile bastırılmaya çalışıldığı için bu yılda halk içinde bu şiddet eylemlerine karşı bireysel silahlanma yaygınlaşmış ve en nihayetinde sivil askeri örgütler ortaya çıkmaya başlamıştır. Artık ülke içinde her alana yayılan savaş hali vatandaşları bulundukları ülkenin dışına çıkmaya ve güvenli bir alana göç etmeye itmiştir. Yaşanan bu göçler coğrafi ve siyasi kısıtlamalar sebebi ile yoğun olarak Türkiye’yi ve keza Avrupa ülkelerini hedef ülkeler haline getirmiştir (Özsoy & Tekeli, 2015). Bunun yanı sıra Türkiye koridorundan Avrupa’ya ulaşmak isteyen sığınmacılar ise Avrupa Birliği (AB)’nin güvenlikleştirme politikası sonucu ortaya çıkan önlemler ile karşı karşıya kalmışlardır.

Hızlı şekilde farklı siyasal ve sosyal gruplara yayılan ayaklanma hareketleri bir süre sonra bireysel silahlanma ve çeteleşme ile birçok Ortadoğu ülkesinde iç savaşa neden olmuştur. Arap Baharı; Tunus, Mısır, Libya, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen gibi ülkeleri etkisine almıştır. Bu ülkelerde halk, iktidara karşı olan taleplerini ayaklanmalar ve protestolar aracılığı ile dile getirmiştir.

Halk tarafından başlatılan özgürlük hareketi Tunus'ta Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin'in ülkeden kaçması ve hükümetin düşmesi ile sonuçlanmıştır. Yasemin Devrimi denilen bu olay sonucunda özgürlük hareketleri diğer ülkelere de yayılmaya başlamıştır. Libya'da Arap baharının bir sonucu olarak devlet başkanı Kaddafi halktan ve ayaklanmalardan kaçması sonrasında halk tarafından 20 Ekim 2011'de Sitte'de linç edilerek öldürülmüştür. 2014'te ise General Hafter'in başlattığı darbe girişimi ile ülkede karışıklıklar başlamıştır. Bir başka ülke Mısır'da, Mübarek iktidarı sonlandırılmış ve sivil bir yönetim kurulmuş, 2013 yılında seçimle gelen Cumhurbaşkanı Mursi'ye darbe yapılmış ve bu sırada halk askerlerce katledilmiştir. Suriye'de ise halkın ayaklanması Dera'da barışçı protestolar ile başlamış ancak sonrasında birçok farklı sivil örgüt de silahlanarak kendi tahakküm alanlarını kurmuş, bu sırada halk zulme uğramış ve iç savaşa dönen protestolar sonucunda ülkelerinden göç etmeye başlamışlardır. Türkiye konumsal özelliğiyle ve kendine özgü nüfus dinamikleri ile dünya göç coğrafyasının ve göç sisteminin önemli bir parçası olması sebebiyle Suriye'den batıya ve kuzeye yönelen göç dalgasının hem transit geçiş ülkesi hem de varış ülkesi Türkiye olmuştur (Sirkeci & Yüceşahin, 2014). Avrupa Birliği'nin birlik sınırlarına sığınmacıları hiç ulaştırmama amacını güden 3. Güvenli Ülke Politikası da bu tabloya eklendiğinde Türkiye için Suriyeli sığınmacılar ayrıca önem taşıyor noktaya gelmiştir (Şen, 2013).

Suriye'den Türkiye'ye yönelen göç hareketinin sonucunda Türkiye içinde bir hareketlilik söz konusu olmuştur. 2011 yılından bu yana Suriye'den Türkiye'ye göç eden sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanması için çadır kentler oluşturulmuş, sağlık ve eğitim imkânlarından daha etkin faydalanabilmeleri adına kamu kurumlarında tercümanlık hizmeti sağlanmaya başlanmış, göçmen çocukların eğitim alabilmeleri için uygun şartlar oluşturulmaya çalışılmış, 2013 yılında göç eylemlerini nitelikli bir konumda inceleyebilmek ve düzenleyebilmek adına Türkiye'nin bürokratik örgütlenmesine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) eklenerek bir uzmanlaşma sağlanmış, Suriye sınırında tampon bölgeler oluşturmak adına sınır dışı operasyonlar düzenlenmiş ve daha birçok hizmet sığınmacılar adına sağlanmıştır. (Kargın, 2015).

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Göç Etme Süreci

Sığınmacıların göç süreci üç evrede incelenmekte olup Suriye özelinde değerlendirildiğinde Suriyeli gençlerin göç etme süreci; göç öncesi, göç aşaması ve göç sonrası dönem şeklinde değerlendirilebilir (Bhugra & Jones, 2001; Khawaja ve ark., 2008).

Göç öncesi dönem, sığınmacıların kendi ülkelerinden taşınmalarından önceki süreyi ifade eder. Diğer bir deyişle yer değiştirme sürecindeki hazırlık aşamasıdır (Bhugra & Jones, 2001). Bu dönem; şiddet, temel ihtiyaçların reddi, sosyal kargaşa, kaos ve fiziksel veya psikolojik travma ile karakterizedir (Khawaja ve ark., 2008). Alan yazında yapılan araştırmalar, göç öncesi dönemde yaşanan travmanın, sığınmacı popülasyonlarında görülen ruh sağlığı sonuçlarını önemli şekilde etkilediğini belirtmektedir (Fazel ve ark., 2012; Schweitzer ve ark., 2011).

Göç aşaması, yeniden yerleşme sürecinin ikinci aşamasıdır ve sığınmacıların anavatanlarından daha güvenli bir ülkeye fiziksel geçişlerini ve yolculuklarını kapsamaktadır (Bhugra & Jones, 2001). Göç süreci, genel olarak, yasal belirsizlikler, korku, aile üyelerinden ayrılma, gelecek hakkındaki belirsizlik düşüncesi ve duygusal stresle ilişkilendirilmektedir (Lustig ve ark., 2004). Ek olarak, bu evrede aile üyelerinden ya da bakım veren kişilerden ayrılma gibi -özellikle küçük çocukların maruz kaldıkları- deneyimler birçok davranış ve duygusal sorunları da beraberinde getirmektedir (Pumariaga ve ark., 2005). Göç aşamasında, çocuklar ve aileler ilk sığınma noktası olarak karşımıza çıkan geçici barınma merkezlerinde ya da gözetli merkezlerinde tutulabilmektedirler (Crowley, 2009). Geçici barınma merkezleri ilk etapta güvenli bir kaçış noktası olarak görülse de, alan yazında genellikle etnik gruplar arası çatışma, cinsel şiddet, salgın hastalıklar ve yüksek ölüm oranları ile ilişkilendirilmiştir (Adams ve ark., 2004). Ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları, sorun ve eksikliklere rağmen geçici barınma merkezlerindeki hizmetlerin uluslararası standartlara uygun olduğunu ve diğer ülkelerdeki geçici barınma merkezlerine kıyasla Türkiye'deki merkezlerin çok iyi koşullarda olduğunu belirtmektedir. Geçici barınma merkezlerinde sığınmacıların barınma, yemek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması yanı sıra, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel

hizmetler de sunulmaktadır (İhlamur-Öner, 2014).

Göç sonrası dönem, yer değiştirme sürecinin üçüncü aşamasıdır ve sığınmacıların mülteci başvurusunda bulundukları, ev sahibi bir ülkede yaşadıkları zamana işaret eder. Bu aşamada ani tehlike unsurları, yerini bir dizi stres faktörüne bırakmıştır. Göç sonrası evrede, kendi ülkelerinden daha zengin ve teknolojik olarak daha gelişmiş bir toplumda yaşam, sığınmacılar için oldukça zorlu bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Finklestein & Solomon, 2009). Göç sonrası yaşanan zorlukların başlıca nedenleri; sosyal izolasyon, eğitime erişimde engeller, kimlik karmaşası, kültürel farklılıklar, aile üyelerinin kaybı, aidiyet eksikliği, yoksulluk, işsizlik, dil güçlükleri, toplumsal değerlerin ve rollerin kaybı ve yas duygusudur (Keyes & Kane, 2004; Khawaja ve ark., 2008; Kuru & Schreglmann, 2021; Miller ve ark., 2002). Sığınmacıların yaşadıkları tüm bu zorlukların depresyon, anksiyete ve somatoform bozuklukların görülme sıklığını arttırması nedeni ile (Schweitzer ve ark., 2011), yapılan araştırmalarda göç sonrası evrede sığınmacıların ev sahibi ülkeye ve topluma uyum süreçlerinin, psikolojik iyilik hallerini tahmin etmede önemli bir unsur olarak ele alındığı görülmektedir (Zissi, 2018).

Özetle, göç aşamalarının tanımlanması (göç öncesi, göç esnası ve göç sonrası aşama) göç eden bireylerin yeniden yerleşim ülkelerine gelme sürecinde ne gibi zorluklarla karşılaştıklarını anlamak adına önemlidir (Kirmayer ve ark., 2011). Bu süreçte yaşanan deneyimler, çeşitli faktörlere bağlı olarak bireyler üzerinde çok farklı etkilere sahip olabilmektedir. Travmatik yaşantılara maruziyetin ve ardından gelen göç stresinin etkileri; bireylerin gelişim yaşı ve gelişim aşaması, yaşanan travmanın türü ve bununla birlikte meydana gelen diğer olumsuz olayların varlığı, zihinsel ve fiziksel sağlık ile ilgili çeşitli faktörlere bağlı olarak kişiden kişiye değişebilmektedir (Gewirtz ve ark., 2008). Bu nedenle, göç deneyiminin bireyler üzerindeki etkisini anlamak için, Suriyeli gençlerin psikososyal durumlarını incelemek ve tüm bu psikososyal süreçlerin bireysel ve çevresel faktörlerle etkileşimi sonucunda nasıl şekillendiğini belirlemek önemlidir.

1.2. Türkiye'ye Sığınan Suriyelilere İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Türkiye'de yaşayan sığınmacı nüfusu Suriye İç Savaşı nedeni ile 2011 yılı itibari ile artış göstermekte olup, UNHCR (2021) raporuna göre bu nüfus yaklaşık 4 milyondur. Türkiye'de yaşayan sığınmacıların yaklaşık % 90'ını Suriyeli bireyler

oluşturmaktadır. Türkiye, uygulamış olduğu açık kapı politikası neticesinde, kayıtlı Suriyeli sığınmacı nüfusu ile dünya genelinde sığınmacılara ev sahipliği yapan ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır (UNHCR, 2021). İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden (2021) elde edilen verilere göre, Türkiye'ye sığınan Suriyeli bireylerin %1,37'si geçici barınma merkezlerinde, %98,60'ı ise geçici barınma merkezleri dışında yaşamını sürdürmektedir. Ülkemizde yaşayan Suriyeli sığınmacıların demografik bilgilerine ilişkin raporda ise (UNHCR, 2021), sığınmacıların %52'sinin 18-59 yaş aralığında, %45'inin 18 yaş altında; %56'sının erkek, %44'ünün ise kadınlardan oluştuğu belirtilmektedir.

Türkiye'ye sığınan Suriyeliler için Şanlıurfa, Adana, Kilis, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Malatya ve Gaziantep'te kamplar kurulmuştur. Bu kampların dışında yaşayan Suriyeliler'in yaşamayı tercih ettiği iller ise İstanbul başta olmak üzere büyükşehirlerde yoğunlaşmaktadır. Oransal açıdan ele alındığında en yoğun Suriyeli nüfus ise Kilis ilindedir. 2019 verileri baz alındığında 2011 yılından sonra 79.820 Suriyeli vatandaşlık almış, 329.000 Suriyeli ise vatanlarına geri dönmüş, 99.643 Suriyeli ise oturma izni almıştır. Suriyeli nüfusun büyük bir çoğunluğunu Araplar oluşturmakta, bu sırayı Türkmenler ve Kürtler takip etmektedir. UNHCR'nin 2021 yılında yaptığı bir çalışmaya göre Türkiye'deki Suriyelilerin %81'inin anadili Arapça, %16,1'inin anadili Kürtçe ve %13,3'ünün ana dili ise Türkçedir.

2014 yılına kadar Suriyeli sığınmacı nüfusun eğitime ulaşabilecekleri tek alan geçici barınma merkezleri iken bu tarihten sonra çıkan Yabancılar Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri isimli genelge ve MEB 2015-2019 Strateji Planı ile sığınmacılar için eğitim hizmeti daha ulaşılabilir kılınmaya çalışılmıştır. MEB 2015-2019 Strateji Planı sonuç değerlendirmesinde; 2019 yılında 382.357 kişilik okul çağına tekabül eden nüfusun 339.541 kişilik kısmının okullarda eğitim aldığı sonucu ortaya çıkmıştır (Aksoy, 2020). Türkiye'de bulunan sığınmacı nüfusun okuryazarlık oranı ise her yıl artmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de bulundukları süre boyunca emek piyasasında belli alanlarda arz oluşturmaktadır. Bu alanlar çoğunlukla mevsimlik işçilik ve tarım sektöründe yoğunlaşmakta, bu iki sektörü ise sanayi ve inşaat sektörü takip etmektedir (İşcan & Çakır, 2019). Çalışan sığınmacı nüfusun içerisindeki cinsiyet dağılımına bakıldığında ise göç öncesi süreçte çalışma hayatında daha az yer alan ve

genellikle beyaz yakalı olarak istihdam edilen kadınların, göç sonrası süreçte değişen ekonomik ve sosyal durumlar sebebiyle çalışma hayatında daha etkin olduğu görülmektedir (Duruel, 2017). Suriyeli nüfus emek piyasasında aktif olarak yer almakta; ancak yalnızca %3'e tekabül eden kısmı kayıt altında çalışmaktadır.

1.3. Türkiye'ye Sığınan Suriyelilerin Psikososyal Durumları

Sığınmacıların çoğu, çatışma veya zulüm nedeni ile vatanlarını terk etmek zorunda kaldıkları için maruz kaldıkları travmatik risk faktörleri genel olarak karmaşık ve çok yönlüdür (Dehaene ve ark., 2010; Gardiner & Walker, 2010). Sığınmacıların deneyimledikleri travmatik olaylar (bir aile üyesinin ölümüne tanık olmak, tecavüze ve/veya işkenceye maruz kalmak, fiziksel ya da psikolojik hastalıklarla mücadele etmek, mülteci kampı deneyimleri vb.) bireylerin fiziksel, bilişsel, psikolojik iyilik hallerini ve davranışlarını şekillendirmekte ve kalıcı izli etkilere neden olabilmektedir. Yaş gruplarına göre de etkileri farklılık gösteren travma ile ilişkili deneyimler özellikle çocuklarda duygusal geri çekilme (Dehaene ve ark., 2010), kaygı, depresyon, düşük benlik saygısı, öğrenme ve davranış sorunları, psikosomatik belirtiler (Gardiner & Walker, 2010), travma sonrası stres bozukluğu, kronik stres, depresyon ve yalnızlık açısından risk taşıırken (Betancourt ve ark., 2015); Suriyeli gençler arasında yaygın olarak travma sonrası stres bozukluğu ve özellikle zihinsel sağlığa yönelik olumsuz etkilerine dikkat çekilmektedir (Lincoln ve ark., 2016). Travmanın Suriyeli ebeveynler üzerindeki etkisi ise alanyazında daha çok tecrit, yalnızlık, stres, depresyon, kaygı ve travma sonrası stres bozukluğu ile ilişkilendirilmektedir (Schweitzer ve ark., 2011; Stewart ve ark., 2015).

Kirmayer ve ark., (2011) göç stresinin, göç sürecinin tamamında (göç öncesi, göç aşaması ve göç sonrası) strese yol açan üç faktör tarafından karakterize edildiğini varsaymaktadır. Stres faktörlerinden ilki, sosyal bağların kaybı veya bozulmasıdır. Çocuklar için bu durum, yakın çevreden yani aile üyelerinden ya da akranlarından ayrılma kaynaklı olabilirken, yetişkinler için sosyal ilişkiler ve önceki istihdam ve toplumsal statüden kopukluktan kaynaklanmaktadır. İkinci stres faktörü ise, göç sonuçlarının belirsizliği nedeniyle bireyler üzerindeki etkisi daha da belirginleşen olumsuz ekonomik koşullar ile ilişkilendirilmektedir (Kirmayer ve ark., 2011). Son olarak, bir kültürel sistemden diğerine geçiş nedeni ile ortaya çıkan Suriyeli

bireylerin yeni bir kültüre uyum sağlama sürecindeki mücadelelerine dikkat çeken kültürleşme, strese yol açan üçüncü faktör olarak değerlendirilmektedir (Çetin, 2021b; Koh ve ark., 2013). Carballo'ya (2011) göre, göç öncesi, göç sırası ve hatta ev sahibi ülkeye yerleştikten sonra da göçmenlerin yaşamaya devam ettikleri tüm bu travma süreci psikososyal sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle travma deneyimleri olan sığınmacılar için ev sahibi ülkede bir çok nedenden dolayı bu tür sorunlarla uğraşmak genellikle zordur. Örneğin, kültürel ve dilsel farklılıklar veya sığınmacıların kendi seçtikleri yerleşim yerlerinde maruz kaldıkları ayrımcılık/yabancı düşmanlığı ya da geçici barınma merkezleri gibi olumsuz yaşam koşulları, bireylerin psikososyal refahı için engel oluşturmakta ve sığınmacıların psikososyal iyilik halleri üzerinde tehdit oluşturacak bir dizi risk faktörüne de öncülük etmektedir.

Alan yazın, Suriyeli gençlerin karşılaştıkları stres faktörlerinin ve karşılaştıkları zorlukların gençler üzerinde önemli bir zihinsel sağlık yükü oluşturduğunu göstermektedir (Norredam ve ark., 2009). 1980 yılından itibaren, sığınmacıların psikososyal iyilik hallerini geliştirmeye yönelik ruh sağlığı hizmetlerinin, temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik yapılacak olan uygulamalardan sonra kilit bir önceliğe sahip olduğuna yönelik görüşler günümüzde de devam etmekte olup araştırma sonuçları ile de desteklenmektedir (Tempany, 2009). Örneğin Fazel ve ark., (2005)'nin, yedi farklı ülkeden gelen 6.743 yetişkin sığınmacıdan oluşan bir örneklem üzerinden yürütmüş oldukları araştırmada, göçmenlerin yüzde dokuzuna travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), yüzde beşine majör depresif bozukluk teşhisi konduğu belirtilirken, bir başka araştırmada ise işkenceye maruz kalmış sığınmacıların %81.1'inin teşhis edilebilir anksiyeteye, %84.5'inin belirgin depresif semptomlara ve %45.7'sinin TSSB semptomlarına sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (akt. Keller ve ark., 2006). Sığınmacıların yaşadıkları psikososyal problemleri değerlendirirken, yeniden yerleşme sürecinin kendisinin ve yeniden yerleşilen ülkenin diğer bir ifade ile ev sahibi toplumun koşullarını dikkate almak önemlidir (Li ve ark., 2016). Özellikle göç sonrası dönemde sığınmacılar, göç aşamasında ve göç öncesinde travma deneyimlerinin iyileşmesini engelleyebilecek hatta var olan mevcut ruh sağlığı sorunlarını artırabilecek veya sürdürebilecek ya da zamanla yeni psikososyal problemlerin gelişmesini tetikleyebilecek bir dizi risk faktörleri ile karşılaşabilmektedirler (Tinghög ve ark., 2017).

1.4. Psikolojik Sağlamlık

Boyden ve Mann (2005), bir terim olarak sağlamlığın (dayanıklılık) gelişimi üzerine tarihsel bir taslak çizerek, sağlamlığı uygulamalı fizik ve mühendislik ile bağdaştırıp nesnelerin stres altında “geri sıçrama” ya da bir lastik top gibi orijinal şekil ve durumlarını “geri kazanma” özelliği ile ilişkilendirmişlerdir. Sağlamlık terimi daha sonra ise tıpta hastaların fiziksel travma (ameliyat, kaza gibi) sonrası iyileşme süreçleri ile karakterize edilmiş ve psikolojiye uyarlanması ise zihinsel sağlık sorunları ile baş etmeye çalışan annelerin çocukları ile yürütülen araştırmalar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Psikolojik sağlamlık, evrensel bir tanımlı olmayan ve araştırmacılara göre farklı şekilde tanımlanan bir kavramdır. Fonagy ve ark. (1994) psikolojik sağlamlığı, zor koşullar altında normal gelişim göstermek şeklinde tanımlanmaktadır. Masten (2001) psikolojik sağlamlığı, adaptasyon ve gelişim sürecine tehdit oluşturacak önemli bir riske rağmen iyi sonuç verme şeklinde tanımlarken, Pahud (2008) geri sıçrama veya başarılı bir şekilde uyum sağlama yeteneği olarak ifade etmektedir. Son olarak, Luthar ve Cicchetti (2000) ise psikolojik sağlamlığı, bir kişilik özelliği değil bireyin zorluklar karşısında göstermiş olduğu tepki olarak nitelendirmektedir. Psikolojik sağlamlığa ilişkin tanımlar incelendiğinde, araştırmacıların özellikle bireylerin karşılaştıkları risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin psikolojik olarak sağlam olmasındaki önemine dikkat çektiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle, çeşitli risk faktörlerine (aile içi şiddet, yoksulluk, ayrımcılık, kronik veya şiddetli strese maruziyet vb.) maruz kalan bireylerin, yaşam olaylarıyla neden ve nasıl başa çıktıklarını araştırmak için çeşitli araştırmalar yapılmıştır (Moskovitz, 1983; Gakuba, 2015; Harrop ve ark. al, 2006). Araştırma sonuçları, bireylerin öncelikle kişisel kapasitelerine olan inançları ve kendilerine sağlanan dış destek faktörler yoluyla (koruyucu faktörler) zaman içinde karşılaştıkları durumlara başarılı bir şekilde uyum sağladıkları ve birçok bireyin risk faktörlerine rağmen zorluklarla baş edebilmek için yeterli nitelikleri geliştirebildiklerini göstermektedir (Harrop ve ark., 2006 ; Pahud, 2008). Özellikle kendi ülkelerinden kaçmak zorunda kalan sığınmacılarla yürütülen araştırmalarda da sığınmacıların yeni bir topluma uyum sağlamasında psikolojik sağlamlık şüphesiz önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır. Örneğin, bireysel ve kişiler arası olumlu ilişkiler ve topluluk sistemlerine katılım gibi koruyucu süreçler, risk faktörlerinin

azaltılmasına ve ev sahibi ülkeye aidiyet duygusu geliştirme gibi psikolojik sağlamlıkla ilgili olumlu sonuçlara yol açabilmektedir (Caldwell, 2009).

Farklı risk grupları ile yürütülen psikolojik sağlamlık çalışmalarının gün geçtikçe artması, bireylerin psikolojik sağlamlık sonuçları ile ilişkili faktörlerin açığa çıkarılması açısından oldukça önemlidir. Masten (2001, 2014), yüksek risk faktörleri içeren ortamlarda bulunan gençlerde zekâ ve problem çözme becerisi, umut, iyimserlik, özdenetim, planlı ve başarılı olma motivasyonu gibi bireysel faktörleri; ebeveynlerle ilişkilerin kalitesi, yetişkinlerle ya da yakın arkadaşlarla ilişkili faktörleri; okul ve topluluklar gibi bireye kaynak ve koruma sağlayan daha geniş sosyal sistemik faktörleri psikolojik sağlamlık ile ilgili yordayıcı özellikler olarak belirtmektedir. Benzer şekilde Ungar ve Theron (2020) da, psikolojik sağlamlığın sadece bireylerin kişisel özelliklerini iyileştirmek ile değil aksine zihinsel sağlığını desteklemek için gereken kaynaklara erişimi ve bu kaynakların kullanımı ile desteklenebileceğini belirtmektedir. Bu nedenlerle psikolojik sağlamlık çalışmalarında bireyin zihinsel sağlığına etki eden risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin tanımlanması oldukça önemlidir. Göç eden bireyler bağlamında psikolojik sağlamlık değerlendirildiğinde ise, bireye özgü özellikler, içinde yaşanılan ortam ve toplum, bireye sunulan hizmetler ve bu hizmetlerin kalitesi ile birlikte risk ve risk faktörlerinin birey üzerindeki etkisini azaltan koruyucu faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir.

1.4.1. Risk Faktörleri

Garnezy (1987) ve Rutter (1985) risk faktörlerini, olumsuz bir sonuç gösterme olasılığını artıran durumlar olarak tanımlamışlardır. Risk faktörleri yalnızca bireysel özellikler ile ilişkili olmayıp, bireylerin ve ailelerin özelliklerini, sosyal bağlamları, kişiler ile çevre arasındaki karşılıklı etkileşimleri de içermektedir. Araştırma kapsamında incelenen Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlık süreçlerinde, gençlerin yalnızca yer değiştirme sürecinde maruz kaldıkları zulüm ve/veya travmanın etkilerine odaklanmak yerine, araştırmalar göç sürecinin tüm aşamalarında bireyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bireysel, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler bağlamında psikolojik sağlamlık süreçlerini değerlendirmektedir (Porter & Haslam, 2005). Suriyeli gençlerin karşılaştıkları risk faktörlerini sosyoekonomik ve kültürel bağlamda inceleyen araştırmacılar, bu

faktörlerin sığınmacı popülasyonlarında görülen ruhsal sıkıntılarla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olabileceğini belirtmişler ve sığınmacıların maruz kaldıkları risk faktörlerini tanımlamaya yönelik araştırmalarda bulunmuşlardır (Bhugra & Becker, 2005). Alan yazında sığınmacıların karşılaştıkları risk faktörleri arasında sıklıkla sosyal destek eksikliği, başarı ve beklentiler arasındaki tutarsızlık, ekonomik zorluklar, ayrımcılık, taciz, uygun olmayan barınma koşulları, tıbbi bakım ve dini uygulamalara erişim eksikliği, düşük özgüven, ev sahibi topluma uyum sağlayamama, fiziksel ve psikolojik sağlık sorunlarına yer verildiği görülmektedir (Fazel ve ark., 2012; Hodes, 2000; Rossiter, 2009). Belirtilen tüm bu sosyokültürel faktörlere maruziyet sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlar, sığınmacılarda görülen ruh sağlığı sorunlarının göstergesi olarak ele alınmaktadır. Örneğin Porter ve Haslam (2005) tarafından yürütülen bir meta analiz çalışmasında, ev sahibi ülkeye yerleşme süreci, kültürle etkileşim, ekonomik fırsatlar, terk edilen ülke, geri dönüş süreci veya süregelen çatışma ortamı gibi durumların tamamının göç sonrası dönemde sığınmacıların ruh sağlığı sonuçlarını önemli şekilde yordadığı belirtilmiştir. Benzer şekilde, başka bir araştırmada da göç sonrası aşamadaki ve yeniden yerleşim sürecindeki sığınmacıların, ev sahibi ülke tarafından kabul edilip edilmeme durumlarının, özgüven eksikliğinin ve sosyal destekten yoksun kalmaları gibi olumsuz durumların sığınmacıları zihinsel sağlığa karşı özellikle savunmasız bıraktığı sonucuna ulaşılmıştır (Bhugra & Jones, 2001). Araştırma sonuçları, risk faktörlerinin göç eden bireyleri birçok yönden etkilediğini ve sığınmacı bireylerle yürütülen çalışmalarda psikolojik belirti ve bozuklukların gelişiminde risk faktörlerinin rolüne dikkat çekmiş olsalar da, risk faktörlerine maruz kalan bireylerin çoğunun olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmediği ve göç eden bireylerin risk faktörlerine rağmen psikolojik sağlamlık özelliği geliştirmelerinde hayati rol oynayan koruyucu faktörlerin önemine dikkate çeken araştırmalar da mevcuttur.

1.4.2. Koruyucu Faktörler

Suriyeli gençleri, özellikle zihinsel sağlık sorunlarına karşı savunmasız hale getiren risk faktörlerini betimlemek kadar, zihinsel sağlık sorunlarına karşı koruyan, risk faktörlerinin etkisini azaltan ve olumsuz yaşam deneyimleriyle başa çıkmalarına yardımcı olan koruyucu faktörleri tanımlamak ve anlamak da oldukça önemlidir. Haskett ve ark. (2008), koruyucu faktörleri; bireyin yaşamını etkileyen bireysel veya çevresel tehditlerin/risklerin etkilerini hafifleten değişkenler olarak tanımlamaktadır.

Rutter (1985) ise koruyucu faktörleri, değiştiren etkiler olarak tanımlar ve kişinin kendisini uyumsuz bir sonuca yatkın hale getiren çevresel bir tehlikeye karşı, bireyin tepkisini iyileştiren veya değiştiren faktörler olarak ele alır. Genel olarak koruyucu faktörler her şeyden önce, risk yüksek olduğunda problem geliştirme olasılığını azaltan veya önleyen, ancak risk düşük olduğunda çok da etkisi olmayan faktörler olarak tanımlanmaktadır (Bernard, 1991; Garmezy, 1987).

Koruyucu faktörler, riskin direkt kendisini etkileyerek veya riske maruz kalmayı değiştirerek risk faktörlerinin göç eden birey üzerindeki etkisini azaltır (Rutter, 1990). Sığınmacı deneyimlerinin çeşitli aşamalarına göre bireyler için çok sayıda başa çıkma stilleri ve koruyucu faktörler tanımlanmaktadır (Lustig ve ark., 2004). Bireyin zihinsel iyi oluşunu destekleyen koruyucu faktörler, bireysel düzeyde, aile ve toplum düzeyinde ve çevresel düzeydeki faktörler olarak gruplandırılabilir. Bireysel düzeydeki faktörler genellikle kişiye özgü özellikler olarak nitelendirilir ve bireyin yaşı, benlik saygısı, stres düzeyi, ev sahibi toplumun kültürüne uyum derecesi, bir dine veya maneviyata olan inancı, kültürel kimliği şeklinde sıralanabilir (Fazel ve ark., 2012; Marley & Mauki, 2019; Montgomery, 2010). Aile ve toplum düzeyindeki faktörler arasında, aile bireyleri arasındaki ilişkiler, akranlarla ya da toplumdaki bireylerle olan ilişkiler ve bireye sağlanan sosyal destek gibi unsurlar yer almaktadır (Fazel ve ark., 2012; Reed ve ark., 2012). Daha geniş çevresel düzeyde yer alan koruyucu faktörlere ise sağlık hizmetlerine veya eğitim kurumlarına erişim, yeniden yerleşim ülkesinin göç eden bireyler için geliştirmiş olduğu politikalar, ev sahibi ülkedeki sığınmacı bireylere karşı gösterilen olumlu tutum gibi faktörler örnek olarak gösterilebilir (Fazel ve ark., 2012; Kuru, 2020; Kuru & Schreglmann, 2021; Montgomery, 2010).

Sonuç olarak koruyucu faktörlerin önemine ilişkin Ungar ve Liebenberg (2011) tarafından yürütülen bir çalışmada belirli koruyucu faktörlerin varlığının, zorluklarla baş etmek zorunda kalan genç bireylerde görülen stresin olumsuz etkilerini önemli ölçüde azaltabileceği bulgusu doğrulanmıştır. Bu nedenle hem bireyin hem de çevrenin özelliklerini dikkate alan ekolojik bakış açısı, bireye uygun kaynakları sağlayarak gelişimlerini olumlu desteklemektedir.

1.5. Problem Durumu

Sığınmacılar; ilişkisel, sosyal ve kültürel yaşamlarını etkileyen, sağlıkları üzerinde tehdit oluşturacak risk faktörlerine ve travmatik deneyimlere göç sürecinin her aşamasında maruz kalabilmektedirler (Luci & Di Rado, 2020). Alan yazın incelendiğinde birden fazla tehdit unsurlarının varlığı nedeniyle, özellikle göç eden gençlerin çeşitli zihinsel sağlık sorunları geliştirme riski altında oldukları ve en sık bildirilen zihinsel sağlık sorunlarının ise depresyon, kaygı, davranış sorunları ve TSSB olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Attanayake ve ark., 2009; Sirin & Rogers-Sirin, 2015).

Göç sürecinde Suriyeli gençlerin maruz kaldıkları travmalar; öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği, problem çözme ve konsantrasyon sorunlarına ek olarak nörobiyolojik yapılarda da kalıcı işlevsel bozukluklara neden olmaktadır (De Bellis & Zisk, 2014; Pollak ve ark., 2010). Travmayla ilişkili nörobiyolojik değişiklikler aynı zamanda, içselleştirme ve dışsallaştırma semptomları (De Bellis & Zisk, 2014), güvensizlik, olumsuz benlik algısı (Trickett ve ark., 2011), yıkıcı davranışlar, kendine zarar verme ve suç eylemleri (Spinazzola ve ark., 2014) gibi durumlar bireylerde zihinsel sağlık sorunları riskini de arttırmaktadır. Ancak tüm bu olumsuz deneyimlere rağmen, bireylerin travma yaşantılarına tepki verme biçimlerinde bireysel olarak büyük farklılıklar olduğu (Fazel ve ark., 2012), göç eden bireylerin birçoğunun zorluklarla başarılı bir şekilde mücadele edebildiği ve zorluklarla etkili bir şekilde başa çıkmak için de çeşitli kaynaklara başvurdukları görülmektedir (Wagnild & Collins, 2009). Araştırmalar, bireylerin deneyimlediği tüm bu zorluklara rağmen, içsel ve dışsal faktörlerin bireylerin risk faktörleri karşısında psikolojik olarak sağlam özellik göstermelerindeki önemine dikkat çekmektedir (Brough ve ark., 2003; Tedeschi & Kilmer, 2005). Psikolojik sağlamlık olarak nitelendirilen bu özellik, bazı gençlerin risk faktörlerine rağmen içinde bulundukları ortama uyum sağlayabilirken diğerlerinin neden stres ve travmaya tepki olarak problemler geliştirdiği sorusuna cevap aramaktadır. Psikolojik sağlamlığın temellendirildiği çeşitli kuram ve kavramlar mevcut olsa da bu araştırma, Ungar (2008) tarafından önerilen ekolojik kuram ve kültürler arası psikolojik sağlamlık ilkesine dayanmaktadır. Bronfenbrenner tarafından geliştirilen ekolojik kuram; bireyin fiziksel, toplumsal ve kültürel çevre ile olan karşılıklı etkileşimini odak noktasına alan, bireyin toplumsallaşmasını şekillendiren kişiler arası ilişkilere vurgu yapan bir

modeldir. Ayıca deneyimlerinde travma olan toplumlarda karşılaşılan engelleri ve bu engellerle bireyin baş etme yöntemlerini inceler. Bireyin gelişim sınırlarını en tepeye çıkarmaya da vurgu yaptığı için psikolojik sağlamlık ile ilişkilidir. Psikolojik sağlamlık, “önemli zorluklara maruz kalma bağlamında, hem bireylerin kendi refahlarını destekleyen psikolojik, sosyal, kültürel ve fiziksel kaynakları bulma kapasitesi hem de bu kaynakların kültürel olarak anlamlı yollarla sağlanması için bireysel ve toplumsal düzeyde işe koşulması” şeklinde ele alınmaktadır.

Savunmasız toplumlardan biri olan sığınmacılar bağlamında, bireylerin psikolojik sağlamlığı ve başa çıkma stratejileri arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır (Luthar & Cicchetti, 2000). Birey, aile ve toplum gibi kapsamlı müdahalelere odaklanan koruyucu faktörlerin varlığında bireylerin psikolojik sağlamlıklarının artmakta bunun yanında güçlü sosyal ve fiziksel faktörlerin yokluğunda ise göç eden bireylerin duygusal ve zihinsel sağlıkları olumsuz etkilenmektedir (Luthar & Cicchetti, 2000; Murray ve ark., 2010). Bu nedenle, Suriyeli gençlerin göç sürecinde risk ve koruyucu faktörlerle deneyimlerini belirlemeye yönelik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle Dünya genelinde en fazla Suriyeli sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapan Türkiye’de yaşayan gençlerin maruz kaldıkları risk faktörlerini, ihtiyaçlarını ve travmayla baş etme yöntemlerini saptamaya yönelik çalışmaların yoğun şekilde yapılması hem göç sürecinin doğru yönetilebilmesi hem de Suriyeli gençlerin sağlıklı koşullarda hayatını sürdürebilmelerini anlamak açısından çok önemlidir.

1.6. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, Türkiye’ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarını derinlemesine incelemek amacı ile yürütülmüştür. Alan yazın incelendiğinde Türkiye’ye sığınan Suriyeli gençler ile yürütülen psikolojik sağlamlık araştırmalarının sınırlı olduğu ve yapılan araştırmaların çoğunlukla nicel desende; çocuklarla ve ergenlerle yürütüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bronfenbrenner’in ekolojik kuramı temelinde yapılan bu araştırma ile hem ulusal ve uluslararası alanda önemine dikkat çekilen psikolojik sağlamlık araştırmalarına ışık tutmak hem de Suriyeli gençlerin göç sürecinde yaşadıkları travmatik deneyimleri ve bu deneyimlerle baş etme yöntemlerini tüm sistemik süreçlerle ilişkilendirerek açıklamak amaçlanmıştır.

1.7. Araştırmanın Problem Cümlesi

Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarının kavramsallaştırılması ve risk grubu olarak nitelendirilen bu grubun psikolojik sağlamlığına katkıda bulunan koruyucu faktörler hakkında yapılan araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görölmüştür. Bu sebeple yapılan araştırmada aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap bulunmaya çalışılmaktadır.

1. Ekolojik kuram çerçevesinde Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarına etki eden risk faktörleri nelerdir?
2. Ekolojik kuram çerçevesinde Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarına etki eden koruyucu faktörler nelerdir?

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ VE İLGİLİ

ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde, zorla yerinden edilme bağlamında Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarının araştırılmasıyla ilgili teorik modelleri ve kavramları inceleyen bütünleştirici bir kuramsal çerçeveden yararlanılacaktır. Kuramsal temel, Suriyeli gençleri risk faktörlerine uzun süre maruz kalmak gibi gelişimsel açıdan tehdit eden unsurlar karşısında desteklemenin öneminin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Gençlerin stres kaynakları, travmalar ve zorluklarla başa çıkmalarına ve güçlendirilmelerine odaklanan yaklaşımlar hakkında kapsamlı araştırmalar halen devam etmektedir. Felner & DeVries (2013) bireylerde güçlü yönleri ve psikolojik sağlamlıkla ilişkili sonuçları geliştirmeye yönelik en iyi yaklaşımın ekolojik kuram olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda yapılan araştırma, Suriyeli gençlerin zihinsel sağlıklarını psikolojik sağlamlık ve koruyucu faktörler bağlamında ele alan, araştıran ve anlamlandıran bununla birlikte bağlamsal faktörleri ve bu faktörlerin bireyle nasıl etkileşime girdiğini dikkate alan pozitif psikoloji tarafından da önemli bir teorik katkı sunan Bronfenbrenner’ın ekolojik kuramı çerçevesinde değerlendirilecektir.

2.1.1. Ekolojik Kuram

Araştırmanın kuramsal çerçevesi, Urie Bronfenbrenner (1979) tarafından geliştirilen aynı zamanda gelişim psikolojisi alanına önemli katkıları bulunan ve insan gelişimini şekillendirmede çevrenin rolünü araştıran “Ekolojik Model”e temellendirilmektedir. Bronfenbrenner, insan gelişiminin sürekli değişen bağlamlarda veya ortamlarda gerçekleştiğini, bireylerin izole bir şekilde gelişmediğini; aksine yaşamları boyunca ait oldukları çeşitli bağlamlar veya sistemlerle ilişkili olarak geliştiklerini öne sürmektedir. Bronfenbrenner kuramında iki önemli noktaya dikkat çekmektedir: İlk olarak, kişi hem üretici hem de gelişimin bir ürünüdür ve dahası birey ve çevre karşılıklı bir ilişki içindedir. Bu sebeple kişi hem çevreden etkilenen hem de o çevreyi etkileyen konumundadır. İkinci önemli nokta ise, çevrenin tek bir varlık olmadığı, aksine birden fazla seviyede ortamın ve

bunlar arasındaki ara bağlantıların derlemesi olduğudur (Bronfenbrenner, 1979; 1992). Bu iki temel ilke, yapılan araştırmada incelenecek olan, savaştan etkilenen Suriyeli gençlerin yakın ve daha uzak ekolojik sistemlerinde karşılaştıkları, bireyleri hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkileyen faktörlere ışık tutması nedeni ile oldukça önemlidir.

Bronfenbrenner (1992) ekolojik çevreyi, mikrosistemden makrosisteme kadar uzanan bir dizi iç içe geçmiş sistemler olarak kavramsallaştırmaktadır. Bireyin yakın çevresinden toplumsal ve kültürel değerlere kadar uzanan beş çevresel sistem, kuram için bir çerçeve sağlamaktadır. Ekolojik kuramın merkezinde gelişimin gidişatını etkileyen ve şekillendiren birey ve bireye özgü özellikler yer almaktadır (Bkz: Şekil 1). Alanyazın, ekolojik kuramın merkezinde yer alan; cinsiyet, yaş, öz düzenleme, iyimserlik, kontrol duygusu ve baş etme becerileri gibi bireye özgü özelliklerin psikolojik sağlamlık ile ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Aitcheson ve ark., (2017) yapmış oldukları araştırmada, daha fazla öz düzenleme, daha iyimser bir dünya görüşü ve daha iyi başa çıkma becerileri gösteren bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğu ve bu becerilerin, psikolojik sağlamlığı öngören koruyucu faktörler olarak hizmet ettiklerini belirtmiştir. Bu sonuca paralel olarak, olumlu bir tutum sergileme, yaşama ilişkin umut ve güçlü kalmaya ilişkin sergilenen tutumun psikolojik sağlamlığı kolaylaştıran faktörler arasında olduğu bulunmuştur (Chung ve ark., 2013; Corbin & Hall, 2019).

Bronfenbrenner bireyi etkileyen ve bireyden etkilenen beş sistemi; mikrosistem, mezosistem, ekzosistem, makrosistem ve kronosistem olarak adlandırır. Bu beş sistem, Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin Türkiye'ye göç aşamasında karşılaştıkları risk ve koruyucu faktörler bağlamında psikolojik sağlamlıklarını değerlendirmek amacı ile incelenmiştir. Kuramın birbiriyle bağlantılı sistemleri içermesi nedeni ile Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarına etki eden faktörleri belirlerken, bireye etki eden yalnızca tek bir sistem yerine tüm sistemik faktörleri göz önünde bulundurmak aynı zamanda Suriyeli gençleri desteklemek için hangi sistemlerin yetersiz kaldığı noktasında araştırmacılara fikir vermek açısından da önemlidir. Bronfenbrenner ve Morris (2006) ekolojik kuramı oluşturan beş sistemi aşağıda belirtildiği şekilde tanımlamışlardır:

Mikrosistem: Mikrosistem kavramı, bireyin doğrudan dâhil olduğu bir ortamda deneyimlediği rolleri, faaliyetleri ve kişilerarası ilişkilerini ifade eder (Bronfenbrenner 1979). Bir diğer ifade ile mikrosistem, bireyin yaşadığı yakın

çevredir; kişinin ailesi, akrabaları, akranları veya bireyin yaşamında düzenli olarak uzun süreler boyunca var olan diğer bireylerle olan yakın kişilerarası ilişkileri içerir. Bir birey olarak mikrosistem örnekleri aile, akranlar, öğretmen veya toplulukla etkileşimleri içerebilir (Ungar, 2011). Mikrosistemde yer alan ilişkiler birey üzerinde doğrudan etkiye sahip olan yakın bağlamları kapsamı nedeni ile bireyin gelişiminde oldukça önemlidir (Bronfenbrenner & Morris, 2006). Örneğin yapılan bir araştırma, bireyin çevresindeki akranların depresif semptom gidişatını belirlemedeki rolüne dikkat çekmiştir. Araştırmada, yakın bir arkadaştan gelen sosyal desteğin bireylerin depresyon belirtileri ile negatif ilişkili olduğu, akranlardan alınan sosyal desteğin depresyona karşı koruyucu faktör özelliği gösterdiği belirtilmiştir (Nilsen ve ark., 2013). Mikrosistemdeki ilişkilerde çatışmanın birey üzerindeki etkisini inceleyen başka bir araştırmada ise mikrosistemde aile üyeleri arasında yer alan kardeşler arasındaki yüksek düzeyde düşmanlık ile hem kadın hem de erkek bireylerde depresyon belirtileri arasında pozitif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Harper ve ark., 2014; Padilla-Walker ve ark., 2010). Çatışmalar ve yerinden edilme bağlamında, aile üyelerinin kaybı gibi bazı travmatik olayların meydana gelme olasılığı da bireylerin psikolojik sağlamlıklarını olumsuz etkileyebilmektedir. Siriwardhana ve ark., (2015) araştırmalarında, boşanma ya da eşlerden birinin vefat ettiği durumlarda bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Mujeeb ve Zubair (2012) göç öncesi veya göç aşamasında ailelerini kaybeden bireylerin bu travmatik kayıp deneyimini yaşamayan bireylere göre psikolojik sağlamlıklarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Mezosistem: Ekolojik kuramın ikinci düzeyini oluşturan mezosistem, mikrosistemde yer alan iki veya daha fazla bağlam arasındaki karşılıklı ilişkilere (mikrosistemde yer alan aile ve akranlar arasındaki ilişkiler gibi) ve bu ilişkilerin birey üzerindeki etkisine odaklanır (Bronfenbrenner, 1979). Bireyin içinde bulunduğu her ortam yeni bir mezosistem oluşturur ve mikrosistemler arasındaki bağlantılar, hem resmi hem de gayri resmi olmak üzere çeşitli biçimlerde olabilir. Bir mikrosistemdeki deneyimler başka bir mikrosistem üzerinde etkisini gösterebilir. Örneğin birey evde zorluk yaşıyorsa iş ortamında da zorluk yaşayabilir ya da bir öğrenci toplum tarafından reddedilirse, akranlarıyla da çatışma yaşayabilir. Bu nedenle bireylerin gelişiminde, çeşitli mikrosistemler arasındaki uyumluluk derecesinin önemi mezosistem seviyesinde vurgulanır. Bununla birlikte psikolojik

sağlamlık araştırmalarının mikrosistemik seviyede meydana gelen süreçlere daha fazla odaklanması, mezosistemik seviyenin bireyin gelişimi ile ilgili ve birey üzerinde etkili olmasına rağmen daha az dikkate alınmasına neden olmuştur (Ungar ve ark., 2013).

Ekzosistem: Üçüncü sistem olan ekzosistemler, birey üzerinde dolaylı etkileri olan yani yakın bağlamları dolaylı olarak etkileyen bireyden daha uzak sistemlerde meydana gelen durumları temsil etmektedir (Bronfenbrenner, 1979). Ekzosistem, topluluk üyeleri, sosyal servisler, mahalle, sağlık kurumları veya işyerleri gibi yapılardan oluşabilir. Ekzosistemde yer alan mahalleler, okullaşma ve sosyalleşmenin gerçekleştiği bağlamı sağlayan ve kültürel çeşitlilik içinde bireylerin daha geniş topluma uyum sağlamasını destekleyen bir rol oynayabilir. Böylece göç sonrası bireyin sosyal ağlarla olan bağlantıları, aile değerlerini destekleyen ve sosyal dayanışmayı güçlendiren bir sistem içinde, davranış sorunları riskinin azaltılmasını ve kültüre uyum sürecinde yaşanan olumsuz durumların etkilerini de dolaylı olarak hafifletir (Gorman, 1998). Bir diğer örnek, ebeveynlerden birinin işyerinde meydana gelen olumsuz bir durumun etkisinin evde hala devam etmesi de ekzosistemde meydana gelen bir durumun bireyler üzerindeki dolaylı etkisine dikkat çekmektedir (Bronfenbrenner, 1979). Bununla birlikte bir işte çalışma, sığınmacılar, mülteciler ve yerinden edilmiş bireylerde psikolojik sağlamlığı destekleyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Chung ve ark., 2013; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017). Bir işte çalışarak, sığınmacı bireylerin ev sahibi ülkelerde ihtiyaçlarını karşılayabilmesi öz-değer duygusu ve öz saygının artması ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca sığınmacılar için istihdam ediliyor olmak kişilerin hayatlarına olumlu bir anlam katması nedeni ile travmatik olaylar hakkında düşünmekle ilişkili kaygıyı hafifletmektedir. Bunun aksine işsizlik gibi durumlar ise sığınmacıların ev sahibi topluma aidiyet duygusunu azaltmakta ve psikolojik sağlamlıklarını olumsuz yönde etkilemesi sebebiyle kaygıyı arttırmaktadır. (Chung ve ark., 2013; Lavie-Ajayi & Slonim-Nevo, 2017). Ekzosistemler, kitlesel travmalara yanıt vermede özellikle sığınmacı gruplar göz önünde bulundurulduğunda risklerle başa çıkmak için hazırlıklı ortamların oluşturulmasında önemlidir (Cook-Cottone, 2004). Örneğin, risk faktörleri nedeniyle fiziksel ya da psikolojik travmalara maruz kalan sığınmacıların bir kısmı, temel sağlık hizmetlerine erişimdeki engeller nedeni ile hayatlarını kaybetmiş ya da iyileşme süreçleri sekteye uğramıştır (Panos & Panos, 2007).

Makrosistem: Makrosistem, ekonomik, sosyal, eğitim, yasal ve politik

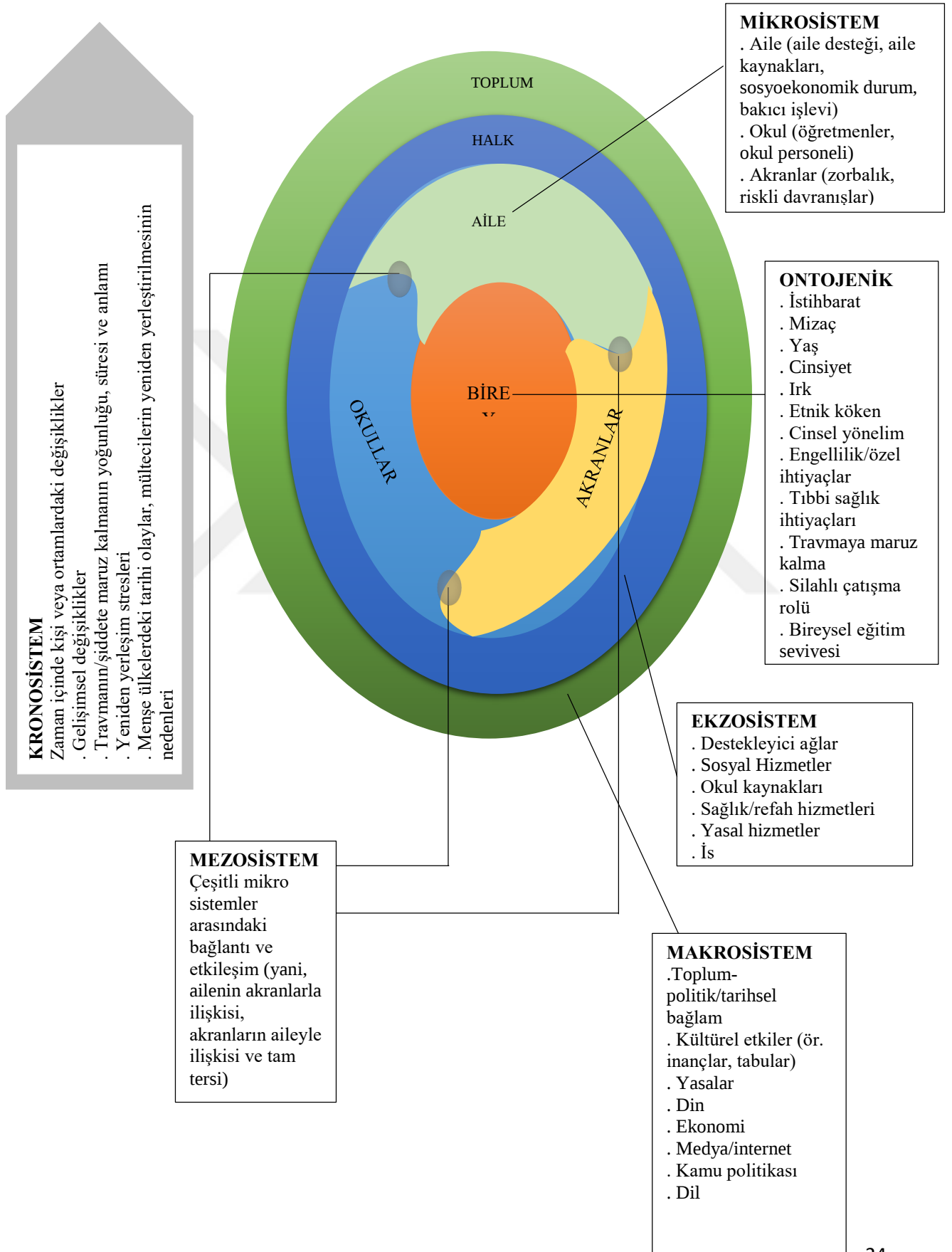
sistemler gibi bir kültürün veya alt kültürün kurumsal sistemleri ve kültürel değerleri ile inançlarını kapsar. Örneğin, bazı kültürlerde geleneksel cinsiyet rolleri vurgulanırken diğer kültürler daha çeşitli cinsiyet rollerini kabul edebilir. Sığınmacılar bağlamında değerlendirildiğinde yapılan bir araştırmada sosyal sınıf, ırk, etnik köken ve cinsiyet gibi makrosistemde yer alan faktörlerin travma ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (McCann & Pearlman, 2015). Makrosistemde yer alan bir diğer faktör olan din ile ilgili yapılan araştırmalarda, dinin yerinden edilmiş bireylerde psikolojik sağlık için koruyucu bir rol oynadığı belirtilmiştir (Sleijpen ve ark., 2017). Benzer şekilde Tippens (2017) ve Kuttikat ve ark., (2018) maneviyatın, dinin ve etnik kimliğin bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki önemini vurgulamışlardır. Bireyler sahip oldukları kimliklerin uzun süre etkisi altındadır (Yalçın, 2002). Etnik kimlik üzerine yürütülen bir başka araştırmada ise güçlü etnik kimliğin, psikolojik sağlamlığı destekleyen risk faktörlerine karşı tampon işlevi gören bir koruyucu faktör olduğu belirtilmiştir (Aitcheson ve ark., 2017). Sosyal desteğin önemine ilişkin birçok çalışmada, sosyal desteğin psikolojik sağlamlık sürecini olumlu etkilediği belirtilmiştir. Kültür bağlamında değerlendirildiğinde kültürel olarak ilgili kaynaklara erişim yeteneği, sosyal desteğe örnek olarak verilebilir. Siriwardhana ve ark. (2015), bu görüşü destekler nitelikte yürütmüş oldukları araştırmada, sosyal destek ile psikolojik sağlamlığın ilişkili olduğunu, düşük psikolojik sağlamlığın sosyal izolasyon ve sosyal destek eksikliği ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Kronosistem: Ekolojik kuramın son seviyesi olan kronosistem, bireyde ve bireyin yaşadığı çevrede zaman içinde meydana gelen değişiklikleri ifade eder. Bu gelişimsel değişiklikler, hem içsel olarak bireyde (örneğin ergenlik) hem de dışsal olarak çevrede (örneğin, bir kardeşin doğumu, boşanma, göç) meydana gelen yaşam olayları veya deneyimler tarafından şekillenir (Bronfenbrenner, 1992). Bronfenbrenner'ın kronosistemde önemle vurguladığı nokta, nedeni ne olursa olsun bu tür olayların kritik özelliği, kişi ve çevre arasındaki mevcut ilişkiyi değiştirmesi ve böylece gelişimsel değişimi başlatabilecek bir dinamik yaratmasıdır. Suriyeli gençler için çevresel değişikliklerin en dikkate değer olanının yeni bir ülkeye göç etmek olduğu söylenebilir. Yeni bir ülkeye taşınmayla bireylerin içinde bulundukları sosyal sınıf, aile yapısı ve eğitim sistemindeki değişiklikler yeni ülkeye yerleşim sürecinde bireyin hayatına eşlik etmektedir. Bu süreçte Suriyeli gençlerin yeni bir kültüre alışmaları uzun vadeli değişiklikleri de beraberinde getirmektedir.

Özetle, göçün bireyler, sistemler ve toplumlar üzerindeki ekolojik etkilerini anlamak ve tanımlamak oldukça önemlidir. Ekolojik kuram, yalnızca bireye odaklanmanın ötesinde bireyi çevreleyen sistemlere, birey ve sistemler arasındaki karşılıklı etkileşime dikkat çekmesi nedeni ile özellikle travma deneyimi olan toplumlarda karşılaşılan zorlukları ve bunlarla baş etme yöntemlerini belirlemede araştırma ve uygulama için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, gelişimsel bir bakış açısı ile hem bireysel hem de sistemik süreçleri işe koşarak bireyin gelişim potansiyelini en üst düzeye çıkarmaya vurgu yaptığı için psikolojik sağlık araştırmalarının temel hedefleri ile de uyumludur. Kuramın çok kültürlü değişkenleri incelemeye olanak tanınması yalnızca birey ve travma sonrası süreçlere odaklanmak yerine sağlık, politika, değerler, sosyal politika gibi daha geniş bağlamları bireyin gelişiminde ele alması, araştırmacılara sığınmacı çalışmaları için etkili bir dayanak oluşturmaktadır.

Şekil 1.

Ekolojik Model (Betancourt & Kahn, 2008; Bronfenbrenner, 1979).

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili alan yazında yer alan ulusal ve uluslararası çalışmaların özetlerine yer verilmektedir.

2.1.1. Ulusal Araştırmalar

Gez (2018), Suriyeli çocuk ve ergenlerde sosyal destek ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmayı 147 birey ile yürütmüştür. Araştırmada, psikolojik sağlamlık ile sosyal destek arasında bir ilişki olduğu bununla beraber dil becerisi, fiziksel istismar ve ev içi şiddet değişkenlerinin sosyal destek ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin düzeyini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kemal ve Duran (2019), Türkiye’de yükseköğrenime devam eden Ahıskalı öğrencilerin mutluluk ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelendikleri araştırmayı 193 kişi ile yürütmüşlerdir. Nicel desende yürütülen araştırmanın sonuçlarına göre, bireylerin mutluluk ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Keskin (2020), Türkiye’ye sığınan Suriyeli lise öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının yaşam kaliteleri üzerindeki etkisini incelediği nicel desendeki araştırmayı 324 kişi ile yürütmüştür. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, bireylerin yaşam kalitesi ve psikolojik sağlamlık puanları arasında pozitif yönlü ancak düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Ekici (2018), savaşın ortaya çıkardığı sıkıntılara ve özellikle travmatik deneyimlere maruz kalmış Çeçen sığınmacı kadınların anlam kurma ve stresle başa çıkma stratejilerini ele aldığı araştırmayı 13 Çeçen sığınmacı kadın ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada, sığınmacı kadınların savaşın travmatik deneyimleri ile baş edebilmek için dini kaynakları ve dini ibadetleri baş etme stratejisi olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç (2021), Türkiye’ye göç etmiş olan sığınmacı ve mültecilerin uyumunda psikolojik sağlamlık üzerinde sosyal desteğin etkisini ortaya koymak amacıyla yapılandığı araştırmayı 190 sığınmacı ve mülteci ile yürütmüştür. Nicel desende gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre, sığınmacı ve mültecilerin psikolojik dayanıklılıkları üzerinde sosyal desteğin önemli bir kılavuz olduğu görülmüştür.

Demir (2017), araştırmasında savaş mağduru sığınmacılarda risk ve koruyucu faktörler ışığında psikolojik sağamlık kaynaklarını incelemiştir. Araştırmada, savaştan dolayı Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan 5 kadın ve 5 erkek ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel desende yapılandırılan araştırmanın verilerinin analiz sonuçlarına göre; dil, sosyal destek eksikliği, önyargılara maruz kalmak, maddi zorluklar, eğitim süreçlerinin kesintiye uğraması, aile üyelerinin kaybı ve hayata karşı olumsuz bakış açısına sahip olmak sığınmacılar tarafından risk faktörleri olarak bildirilmiştir. Katılımcıların belirttiği koruyucu faktörler ise; maneviyata sahip olmak, kariyer amaçları, umut, azim, ev sahibi toplumun desteği, göçmen gruplar ve aile üyelerinden alınan destek şeklinde ifade edilmiştir.

Bozdağ (2020), Suriyeli sığınmacı bireylerin psikolojik sağamlıkları ve kültürlenme stratejilerini (ayırırma, bütünleşme, asimilasyon ve marjinalleşme) incelendiği karma desendeki araştırmasını 957 kişi ile yürütmüştür. Araştırmada, Suriyeli sığınmacı çocukların umut, aileden alınan sosyal destek, sosyal temas sıklığı ve okula aidiyet düzeyleri arttıkça psikolojik sağamlık düzeylerinin de arttığı görölmüştür.

Sarıpınar (2019), sığınmacı çocukların psikolojik sağamlık ve sosyal destek algılarının sığınmacı olmayan çocuklar ile karřılařtırılmalđ incelemesi şeklinde yürüttüğu nicel desendeki araştırmayı cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey, Türkiye'de bulunma süresi değişkenleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Araştırmanın örneklem grubu 157 sığınmacı ve 157 sığınmacı olmayan bireyden oluşmaktadır. Araştırmada, sığınmacı bireylerin psikolojik sağamlıklarının ve algılanan sosyal destek düzeylerinin sığınmacı olmayan çocuklara göre daha düşük olduğu görölmüş ve algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça psikolojik sağamlık düzeylerinin de yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Sığınmacı bireylerin psikolojik sağamlıklarının cinsiyet ve algılanan sosyoekonomik düzeye göre anlamlı olarak farklılık göstermediği; ancak psikolojik sağamlıkları ile yaşları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uysal ve ark., (2022) Türkiye'de yaşayan Suriyeli ergenlere dayanıklılık ve risk odaklı yaklaşımı ele alan çalışmaların sınırlılığından yola çıkarak yürüttükleri araştırmayı 480 Suriyeli ergen birey ile gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada, Suriyeli bireyler tarafından bildirilen psikolojik sorunlar, psikolojik sağamlık düzeyleri ve bu düzeylerin yordayıcıları araştırılmıştır. Çalışmada, katılımcıların %61,3'ünde

TSSB'ye, %72,8'inde anksiyete belirtilerine ve %51,5'inde ise depresif belirtilere rastlanmış, araştırmaya katılan katılımcılar arasındaki dayanıklılık düzeyi ise ortalamaya yakın bulunmuştur. Son olarak araştırmada, aile ve arkadaşlar ile dini inanç faktörlerinin psikolojik sağlamlık için ortak yardımcıları oldukları bulunmuştur.

2.1.2. Uluslararası Araştırmalar

Earnest ve ark., (2015), Avustralya'da yaşayan sığınmacı gençlerin yeniden yerleşim süreçlerindeki deneyimlerini incelemek amacı ile yürüttükleri nitel araştırmada, dil, eğitim, sağlık ve sosyal faaliyetlerle ilgili sığınmacı gençlere sağlanan destek faktörlerinin başarılı bir yeniden yerleşim süreci için kritik öneme sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmada, İngilizce dilinde konuşmadaki akıcılığın, yeniden yerleşim sürecini kolaylaştırıcı etkisi özellikle vurgulanmış ve sığınmacı gençlerin çok büyük risk faktörleri ile karşılaşsalar dahi psikolojik olarak sağlam özellik gösterdikleri ve geleceğe umut ve başarı odaklı baktıkları belirtilmiştir.

Juang ve ark., (2018), gençlerin göç deneyimlerini nasıl yönettiklerine ve bunlara nasıl tepki verdiklerine dair yeni anlayışlar sunmak için bağlanma teorisi ilkeleri ve kişilerarası ilişkiler üzerine temellendirerek yürütmüş oldukları çalışmada, sığınmacı gençlerin akranlarıyla güçlü ilişkiler sürdürmeleri, yaşam geçişine uyum sürecinde bir yakınlık, güvenlik ve güven duygusu sağlayan yeni insanlarla, topluluklarla ve sosyal ağlarla bir bağlantı ve aidiyet duygusu kurduklarında daha iyi sonuçlar verme eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir.

Kaya ve ark., (2021), göçmen ve sığınmacı gençlerin yeni bir ülkeye uyum sağlama süreçlerinde spora katılımın psikolojik sağlamlık üzerindeki etkisini inceledikleri vaka araştırmasını 15 sığınmacı genç ile birebir ve odak grup görüşmeler yolu ile yürütmüşlerdir. Araştırma verilerinin tümevarımsal analizleri sonrasında, zorluklar ve yeni ülkedeki kolaylaştırıcılar olmak üzere iki ana tema belirlenmiştir. Çalışmaya katılan sığınmacı gençler Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yeni bir hayata uyum sağlama süreçlerini olumsuz etkileyen birçok sosyokültürel ve ekonomik zorlukla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada, sığınmacı gençlerin spora katılım yolu ile sergiledikleri tutum ve davranışların olumsuz koşullara uyum sağlama ve zorluklarla mücadele etmede psikolojik sağlamlıklarını destekleyen bir kolaylaştırıcı faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Beiser ve ark., (2015), anavatan ile yeniden yerleşim ülkesi arasındaki kültürel mesafe ne kadar büyük olursa, göçmen ve sığınmacı gençler için zihinsel sağlık riskinin o kadar büyük olduğu yönündeki hipotezlerini kanıtlamaya yönelik yapmış oldukları araştırmayı 16 farklı etnokültürel topluluğa mensup, göçmen ve sığınmacı bireylerle yürütmüşlerdir. Araştırma sonucu, kültürel mesafenin sığınmacı gençlerin zihinsel sağlığını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Bununla birlikte kültürel olarak uzak geçmişe sahip sığınmacı gençlerin, kültürel olarak daha yakın geçmişlerden gelen gençlere göre ayrımcılığa maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu ve Kanada’da kültürel olarak uzak geçmişlerden gelen gençler ne kadar uzun süre yaşadysa, zihinsel sağlıklarının da buna paralel olarak o derece kötü olma eğiliminde olduğu görülmüştür.

Fazel ve ark., (2012) gelişmiş ülkelere göç etmek zorunda kalan sığınmacı çocuk ve ergenlerde bireysel, aile ve toplumsal düzeyde zihinsel sağlığı etkileyen risk ve koruyucu faktörleri belirlemek için sistematik derleme yöntemi ile incelemeler yapmışlardır. İncelemeler sonucunda şiddete maruz kalmanın kilit bir risk faktörü olduğu, ev sahibi ülkede istikrarlı yerleşim ve bireye sağlanan sosyal desteğin psikolojik sağlamlık üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dangmann ve ark., (2021), Norveç’e yeni yerleşen Suriyeli sığınmacı gençlerle yürütmüş oldukları kesitsel çalışmada, sağlıkla ilgili yaşam kalitesinin; zihinsel sağlık için destekleyici olduğu ve psikolojik sağlamlığı doğrudan etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Göç sonrası stres unsurlarının, savaş ve göç yolculuğundan kaynaklanan risk faktörlerinin potansiyel olarak travmatik olayların etkilerine aracılık ettiği ve bu dolaylı etkinin de bireyin psikolojik sağlamlığını önemli ölçüde belirlediği görülmüştür.

Scharpf ve ark., (2021), bireylerin zihinsel sağlıklarına etki eden çeşitli ekolojik seviyelerde yer alan (bireysel, mikrosistem, dış sistem) risk ve koruyucu faktörler arasındaki ilişkileri incelemek için yapılandırdıkları araştırmayı Tanzanya’da bulunan bir sığınmacı kampında yürütmüşlerdir. Araştırmada sığınmacı kampında yaşayan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomları, içselleştirme ve dışa yönelim sorunları ve bununla beraber olumlu sosyal davranışlar tespit edilmiştir. Bireylerde şiddete maruz kalma ve ilişkilerle başa çıkma sorunları; TSSB semptomları ve içselleştirme sorunları için risk faktörü teşkil ederken, kaliteli

arkadaşlıkların gençleri TSSB semptomlarından ve dışsallaştırma sorunlarından koruduğu görülmüştür. Araştırmada bireyler için uygulanacak önleme ve müdahale yaklaşımlarının, sığınmacı gençlerin zihinsel sağlıklarını destekleyebilmesi için risk ve koruyucu faktörlerin birden fazla ekolojik bağlamda bütünleştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Pieloch ve ark., (2016), sığınmacı nüfusunun gün geçtikçe artmasının beraberinde sığınmacı gençlerin psikolojik sağlamlığını artıran ve destekleyen faktörleri anlamayı daha da önemli hale getirdiğini belirtmektedirler. Bu noktadan hareketle yürütmüş oldukları araştırmada, son 20 yılda yapılmış psikolojik sağlamlık araştırmalarını incelemişlerdir. Bu incelemeler sonucunda, sığınmacı bireylerin psikolojik sağlamlığını destekleyen bireysel faktörlere, aile faktörüne, okul faktörüne ve toplumsal faktörlere dikkat çekmişlerdir. Araştırmada, sosyal destek (arkadaşlar ve toplumdan gelen), aidiyet duygusu, eğitime değer verme, olumlu bir bakış açısına sahip olma, güçlü aile ilişkileri ve ev sahibi toplum kültürüyle kurulan olumlu bağlantıları sığınmacı bireylerin psikolojik sağlamlığını destekleyen faktörler olarak belirlemişlerdir.

Marley ve Mauki (2019), psikolojik sağlamlık ve koruyucu faktörlere odaklanmanın, sığınmacı bireylerin olumlu zihinsel sağlığı ve psikolojik işleyişi için önemli olduğunu belirtmektedir. Gelişmiş ülkelerde yaşayan sığınmacı bireylerin psikolojik sağlamlığına katkıda bulunan psikolojik ve bağlamsal faktörlerle ilgili nicel literatürün sistematik bir incelemesini yaptıkları araştırmada; ekolojik alanlarla ilişkili yaş, öz saygı, kültürel kimliğin korunması, sosyal destek, aidiyet ve güvenlik faktörlerinin bireylerin psikolojik sağlamlığını önemli ölçüde belirlediğini vurgulamışlardır.

Reed ve ark., (2012), düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşayan sığınmacı bireylerin zihinsel sağlık süreçleri ile ilgili bireysel, aile, topluluk ve toplumsal risk ve koruyucu faktörleri içeren kanıt değeri yüksek sistematik araştırmada, bireylerin psikolojik sağlamlığına etki eden faktörleri tanımlamışlardır. İlk olarak şiddete maruz kalmanın, zihinsel sağlık için iyi bilinen bir risk faktörü olduğuna dikkat çekmişlerdir. Bunun yanı sıra fiziksel, psikolojik ve gelişimsel bozukluklar, yaş ve cinsiyet, ev sahibi ülkede geçirilen zaman bireysel faktörler olarak değerlendirilmiştir. Aile düzeyinde ise; aile bileşimi ve yas süreci, ailenin işleyişi ve ebeveynlerin sağlığı ile sosyo-ekonomik koşullar yer almıştır. Topluluk düzeyinde;

sosyal destek ve entegrasyonun önemine değinilmiştir. Son olarak ise toplumsal düzeyde, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlar, ideolojik ve dini bağlamlar, göçmenlik ikametgâhı, yeniden yerleşim yeri ve ülkeye geri dönüş süreci sığınmacıların psikolojik sağlamlığında belirleyici faktör olarak değerlendirilmiştir.

Paloma ve ark., (2020), Güney İspanya'daki sığınmacıların 15 haftalık toplum temelli bir müdahale programına katılımları sırasında yaşadıkları psikolojik sağlamlık süreçlerini analiz etmeyi amaçladıkları araştırmayı 10 sığınmacı ile yürütmüşlerdir. Veriler, müdahale programı boyunca metotların anlatılarını ve yazılı değerlendirmelerini içermiş ve buradan elde edilen veriler analiz edilerek bulgulara ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda, akran desteği ve akran danışmanlığı yaklaşımının, ev sahipliği yapan toplumlarda sığınmacıların psikolojik sağlamlığını artırmak için yararlı bir yol olduğu vurgulanmıştır.

Sujoldžić ve ark., (2006), sosyokültürel bağlamların, Hırvatistan ve Avusturya'da sığınmacı olarak yaşayan bireylerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmada, ekolojik çerçevede psikolojik sağlamlık üzerinde etkisi olabilecek beş faktöre odaklanılmıştır. Bu faktörler; cinsiyet, sosyo-ekonomik durum (SED), algılanan ayrımcılık ve şiddete maruz kalma, sosyal destek ve dini bağlılık şeklinde belirlenmiştir. Araştırmada, algılanan ayrımcılık ve şiddetin, kadınlar için daha güçlü etkileri olan ve stres yolu ile psikolojik sağlamlık üzerinde olumsuz etkilere yol açan bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte sosyokültürel bağlamdaki farklılıklara rağmen koruyucu faktörlerin bazı gruplarda ayrımcılık ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi zayıflattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hasanović ve ark., (2005), Bosna-Hersek'teki (1992-1995) savaştan sonra ülkeye geri dönüş sürecinde Bosnalı sığınmacı gençler arasında psikolojik travmanın sıklığını, türünü ve ciddiyetini saptamaya yönelik araştırmayı 239 kişi ile yürütmüşlerdir. Araştırmada, savaş travmasına şiddetli bir şekilde maruz kalan gençlerin, savaşın bitiminden üç yıldan fazla bir süre sonra bile hala yüksek düzeyde travmaya sahip oldukları görülmüştür. Bununla birlikte kültürleşme sorunu daha fazla olan gençlerin, ülkelerine geri döndükten sonra daha fazla işlevsel ve ilişkisel sorun bildirdikleri, ancak daha az psiko-duygusal işlev bozukluğuna sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca göç edilen ülkede kültüre uyum sağlayanların, döndüklerinde kendi ülkelerindeki kültüre uyum sağlamakta zorlandıkları ve

TSSB'nin, savaşın bitiminden 3,5 yıl sonra bile Bosnalı sığınmacı ergenler arasında hala çok sık görüldüğü tespit edilmiştir.

Arango (2020), sığınmacı gençlerin ruh sağlığına ilişkin literatürün çoğunun psikolojik sıkıntılara odaklandığı ve bu grup arasında psikolojik sağlamlığa neyin katkıda bulunduğuna dair anlayışın sınırlı olmasından yola çıkarak yürüttüğü karma yöntemdeki çalışmasını, Ürdün'de yaşayan Suriyeli sığınmacı ergenler arasında gerçekleştirilmiş potansiyel travmatik olaylar (PTO), günlük stresörler, başa çıkma yöntemleri ve psikolojik sıkıntı arasındaki bağlantıları psikolojik sağlamlık çerçevesinde değerlendirmiştir. Araştırmada, Suriyeli sığınmacı gençler arasında stres faktörlerini, başa çıkma stratejilerini ve psikolojik sağlamlık süreçlerini belirlemek için yapılandırmacı-yorumlayıcı temelli teori ve kritik olay tekniğini kullanılmıştır. Araştırmada, gençler tarafından bildirilen stresörler arasında aileden ve arkadaşlardan ayrılma, temel ihtiyaçlara erişimdeki zorluklar, ayrımcılık ve sistemik baskı yer almaktadır. Gençler tarafından kullanılan zorluklarla başa çıkma stratejilerinde ise aile ve arkadaşlarla zaman geçirme, duygusal destek alma, dikkati başka yönlere odaklama ve bireysel zaman geçirme yer almaktadır. Son olarak, eğitim, bağımsızlık ve geleceğe yönelik umutları içeren kilit faktörler kültürel ve bağlamsal olarak psikolojik sağlamlık süreçlerine temellendirilmiştir.

Sığınmacı gençlerin göç sonrası yaşadığı ekonomik sorunlar, kültürel ve çevresel uyum sorunları, dil sorunları, göç sırasında yaşadıkları yalnızlık ve psikolojik travmalar sığınmacıları sosyal hayata devam etmekte güçlük çekme nedenleri arasındadır. Bunun yanı sıra kültürel çatışmalar, ayrımcılık ve dışlanma gençlerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde belirleyici faktörlerdendir.

Sonuç olarak, özellikle gelişmekte olan ülkelerden biri olan Türkiye, sığınmacı nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ülke olmasına rağmen örneklem grubuna yönelik çalışmaların eksikliği yapılan literatür taraması ile ortaya konmuştur. Mevcut araştırmaların çoğunlukla nicel desende yürütülmesi, Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarına ilişkin derinlemesine bir anlayış geliştirme konusunda araştırmacıları kısıtlamaktadır. Bununla birlikte nitel desende yürütülen bu çalışmanın Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin göç sürecinde karşılaştıkları risk faktörlerini ve ev sahibi toplumda bu risk faktörleri ile baş etme yöntemlerinden olan koruyucu faktörleri içermesi sebebiyle hem ulusal ve uluslararası alan yazınlarına hem de daha sonra yapılacak olan araştırmalara katkı sağlaması beklenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın yöntem bölümünde; araştırmanın desenine, araştırmanın evren ve örnekleme, araştırmanın yapıldığı yer ve özelliklerine, verilerin toplanması sürecine, verilerin analizine, araştırmanın sınırlılıklarına ve araştırmanın etik boyutuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Türkiye’ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlık süreçlerine etki eden faktörleri incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenoloji) desen kullanılmıştır. Olgu bilim desende, kişilerin deneyimlerinden yola çıkılarak bir fenomeni aydınlatmak ve tanımlamak amaçlanmaktadır. Araştırmanın raporlama sürecinde COREQ (Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research) kriterleri dikkate alınmıştır (Tong ve ark., 2007).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini Osmaniye ilinde yaşayan, 18-24 yaş aralığındaki Suriyeli gençler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini örnekleme dâhil edilme kriterlerini karşılayan katılımcılar oluşturmaktadır. Örnekleme dâhil edilme kriterleri; (a) iletişim ve işitme engeli olmayan, (b) son iki yıldır Türkiye’de ikamet eden, (c) Türkçe ya da Arapça bilen, (d) araştırmaya katılmaya gönüllü olan Suriyeli gençler olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya dâhil edilme kriterlerini karşılayan bireylerle yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeden elde edilen veriler birbirini tekrar edinceye kadar görüşmelere devam edilmiş, veri doygunluğuna ulaşıldığında görüşmeler sonlandırılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan 35 kişiye ilişkin demografik bilgiler Tablo 1 de yer almaktadır.

Tablo 1.

Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Durumu	Çalışma Durumu	Türkiye’de Bulunma Süresi
K1	22	E	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	10
K2	19	E	Lise	Evli	Çalışmıyor	3
K3	18	K	İlkokul	Bekâr	Çalışmıyor	6
K4	24	E	Üniversite	Evli	Çalışıyor	10
K5	23	K	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	9
K6	20	K	Lise	Evli	Çalışmıyor	5
K7	24	K	İlkokul	Evli	Çalışmıyor	10
K8	21	E	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	6
K9	23	E	Üniversite	Evli	Çalışıyor	2
K10	19	K	İlkokul	Bekâr	Çalışmıyor	9
K11	22	E	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	7
K12	23	E	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	10
K13	20	E	Lise	Evli	Çalışıyor	8
K14	24	E	İlkokul	Evli	Çalışıyor	10
K15	18	K	Ortaokul	Bekâr	Çalışmıyor	5
K16	20	E	Lise	Evli	Çalışmıyor	9
K17	22	K	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	8
K18	21	K	İlkokul	Evli	Çalışmıyor	10
K19	24	K	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	6
K20	19	E	Lise	Bekâr	Çalışmıyor	8
K21	23	E	Üniversite	Evli	Çalışıyor	3
K22	21	K	Ortaokul	Evli	Çalışmıyor	10
K23	20	E	Lise	Evli	Çalışıyor	7
K24	24	K	İlkokul	Evli	Çalışmıyor	9
K25	19	K	Lise	Bekâr	Çalışmıyor	4
K26	23	E	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	9
K27	23	K	Ortaokul	Evli	Çalışmıyor	6
K28	21	K	Lise	Evli	Çalışmıyor	10
K29	24	E	Üniversite	Evli	Çalışıyor	7
K30	20	E	İlkokul	Evli	Çalışıyor	5
K31	23	E	Üniversite	Evli	Çalışmıyor	10
K32	24	K	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	8
K33	21	E	Lise	Evli	Çalışıyor	6
K34	24	E	Ortaokul	Evli	Çalışıyor	10
K35	20	E	İlkokul	Evli	Çalışmıyor	9

Tablo 1’e göre; katılımcıların % 57’si erkeklerden % 43’ü ise kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların % 14’ü üniversite, % 37’si ise ortaokul mezunu olup, % 14’ünün medeni durumu bekâr, % 86’sının ise medeni durumu evlidir. Katılımcıların Türkiye’de bulunma süreleri değişiklik göstermekte

olup % 11'i 5 yıldan az, % 89'u ise beş yıl ve üzeri Türkiye'de ikamet etmektedir. Katılımcıların % 46'sı herhangi bir işte çalışmadığını belirtmiştir.

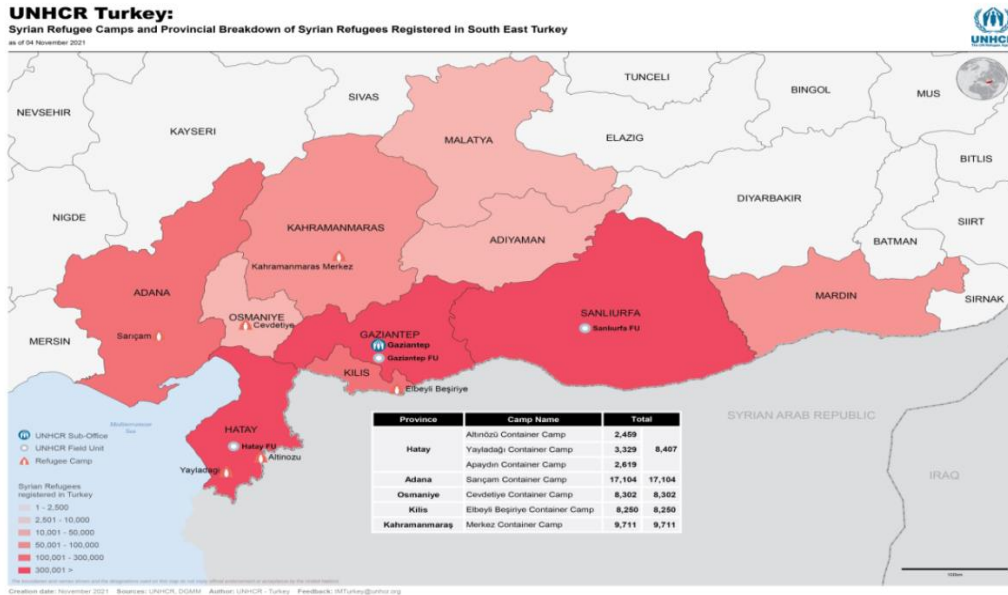
3.3. Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma Türkiye'ye sığınan Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu illerden biri olan Osmaniye'de yürütülmüştür. Osmaniye ilinde yer alan Cevdetiye geçici barınma merkezinde Kasım 2021 tarihi itibarıyla 8302 kişi bulunmaktadır (Bkz: Harita 1). Bununla birlikte Osmaniye ili, barınma merkezi dışında yaşayan geçici koruma statüsüne sahip 46384 kişiye de ev sahipliği yapmaktadır.

Bu araştırma Osmaniye Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü binasında yapılmıştır. Osmaniye İl Göç İdaresi Müdürlüğü 18.05.2015 tarihi itibarıyla faaliyetlerine başlamıştır. İl Müdürlüğü, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışlarını, Türkiye'den çıkışlarını ve sınır dışı edilmelerini, uluslararası koruma statüsünü, geçici koruma statüsünü ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri Genel Müdürlüğün amaçlarına, belirlenmiş politikalara ve mevzuata uygun olarak sürdürmektedir (İl Göç Müdürlüğü, 2021). Katılımcılarla bireysel yüz yüze görüşmeler Osmaniye İl Göç İdaresi müdürlüğünce tahsis edilen bir odada hafta içi mesai saatlerinde gerçekleştirilmiştir.

Harita 1.

Türkiye'de Mülteci Kampında Yaşayan Suriyeli Mülteci Nüfusu Ve Kampların Yer Aldığı İller (UNHCR, 2021).

3.4.Verilerin Toplanması

3.4.1. Araştırmanın Ön Hazırlığı

Araştırmada öncelikle araştırma durumunun ve araştırma sorularının açıklığa kavuşturulmasını sağlamak amacıyla pilot çalışma yürütülmüştür. Araştırmanın pilot çalışması Osmaniye İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne başvuran, araştırmanın dâhil edilme kriterlerini karşılayan 5 kişi ile yapılmıştır. Birebir gerçekleştirilen görüşmeler yaklaşık 30 dakika sürmüştür. Pilot uygulama sonunda görüşme formunda yer alan sorular anlaşılabilirliği açısından düzenlenmiş ve forma son şekli verilmiştir. Pilot uygulamaya katılan 5 kişi çalışmanın örneklem grubuna dâhil edilmemiştir.

3.4.2. Araştırmanın Uygulama Süreci

Araştırmanın verileri 25 Ekim 2021 - 11 Kasım 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırma verilerini toplamaya başlamadan önce araştırmanın yürütüleceği Osmaniye İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde görevli müdür ve ekibine araştırmanın amacı, kapsamı ve kendilerinden ne beklenildiği ile ilgili bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.

Veriler yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmış olup görüşmeler Osmaniye İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler Türkçe bilen katılımcılarla araştırmacı tarafından, Türkçe bilmeyen katılımcılarla ise valilik tarafından görevlendirilmiş personelle Arapça dilinde gerçekleştirilmiştir. Yapılan bireysel görüşmeler ortalama 25-30 dakika sürmüştür.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün gizlilik ilkesi kararınca görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilememiş olup araştırmacı tarafından görüşme esnasında dokümanlara notlar alınarak gerçekleştirilmiştir. Birinci araştırmacı tarafından toplanan veriler her görüşme sonrasında iki araştırmacı tarafından da okunmuştur. Veri toplama süreci veri doygunluğuna ulaşıncaya kadar devam etmiştir.

3.4.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında; katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek ve araştırma konusunu derinlemesine incelemek için araştırmacı tarafından literatüre dayalı olarak oluşturulan demografik bilgi formu ve ulusal ve

uluslararası psikolojik sağlamlık araştırmaları üzerine temellendirilen yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır.

3.4.4. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanan veri toplama formu, araştırmacılar tarafından literatüre dayalı olarak oluşturulmuştur (Çetin, 2016; Kaypak & Bimay, 2016; Langat ve ark. 2019; Tunç, 2015). Bu form toplamda 6 sorudan oluşmaktadır.

Sosyo-demografik özelliklere yönelik sorular; katılımcıların yaşına, cinsiyetine, medeni durumuna, eğitim durumuna, Türkiye’de kaç yıldır yaşadığına, çalışma durumuna; çalışıyor ise kaç yıldır çalıştığına ve ne iş yaptığına yönelik içeriklerden oluşmaktadır.

3.4.5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soru Yönergesi

Türkiye’ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlığını ekolojik kuram çerçevesinde inceleyen (Bronfenbrenner & Morris, 2006) bu araştırmada “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soru Yönergesi” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları araştırmacılar tarafından ulusal ve uluslararası literatüre temellendirilerek hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularına son şekli verilmeden önce, bu form göç ve göç araştırmaları ile ilgili yayınları olan, nitel araştırma konusunda deneyimli, doktora derecesine sahip üç alan uzmanının görüşüne sunulmuş ve önerileri doğrultusunda tekrar düzenlenmiştir.

3.4.6. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. Suriye’den Türkiye’ye ne zaman, kimlerle geldiniz?
2. Suriye’den Türkiye’ye geliş nedenlerinizi anlatır mısınız?
3. Suriye’den Türkiye’ye gelmeye karar verdiğiniz süreçteki yaşadığınız durumları anlatır mısınız?
4. Suriye’den Türkiye’ye geliş sürecinizde yaşadığınız durumları anlatır mısınız?
5. Türkiye’deki yaşam hakkında ne düşünöyorsunuz? (Olumlu/olumsuz yanları)
6. Türkiye’de yaşarken karşılaşmış olduğunuz güçlükler var mı? Varsa nelerdir? (dil, iş, barınma, beslenme, arkadaş edinme, sosyal destek...)

7. Türkiye’de yaşarken karşılaşmış olduğunuz güçlüklerle nasıl başa çıkıyorsunuz?

3.4.7. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik; iç geçerlilik ve dış geçerlilik (genellenebilirlik) olmak üzere iki kısımda incelenmektedir.

İç geçerlilik, bir çalışmanın sonuçlarının ne kadar doğru olduğu, araştırmanın amacının ve buna katılanların sosyal gerçekliğinin doğru bir şekilde yansıtılıp yansıtılmadığını ifade etmektedir (Winter, 2000). Çalışmanın veri toplama sürecinde, verilerin analiz ve yorumlanmasında her iki araştırmacı birlikte çalışmış olup raporlama sürecinde ortak yol izlenmiştir.

Dış geçerlilik (Genellenebilirlik), bir araştırma çalışmasının sonuçları diğer benzer ortamlara ve topluluklara uygulanabiliyorsa, genellikle kabul edilir. Kısacası dış geçerlik, sonuçların diğer kişi ve durumlara aktarılabilirliğidir. Nitel araştırmalarda dış geçerlilik sınırlı ölçülerde ortaya konulmaktadır (Creswell & Miller, 2000). Bu çalışmada araştırmanın tüm aşamaları hakkında detaylı bir bilgilendirme yapılarak dış geçerlilik arttırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırmacılar tarafından bir dizi önlemler alınmıştır. Araştırma sürecinde her bir araştırmacının rol ve sorumlulukları açık bir şekilde ifade edilmiş, örnekleme alınan bireylerin özellikleri detaylı olarak verilmiş, verilerin analizinde kullanılan kavramlar açıklanmış, katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılar yapılarak araştırmanın güvenilirliğinin arttırılması sağlanmıştır.

3.5. Verilerin analizi

Türkiye’ye sığınan Suriyeli gençlerle yürütülen, psikolojik sağlamlık ile ilgili literatüre katkı sağlamak amacıyla ortaya koyulan bu çalışmada katılımcılar tarafından anlamlandırılan temalara odaklanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel veri analiz yöntemlerinden Braun ve Clarke’ın (2006) içerik analiz yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Braun ve Clarke’ın (2006) tematik içerik analiz yöntemi; verilerin anlamlandırılması, başlangıç kodlarının oluşturulması, temaların aranması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve adlandırılması, son olarak raporlama süreci olmak üzere altı adımdan oluşmaktadır. Araştırmacılar

tarafından dokümanlara kaydedilen veriler tekrar tekrar okunmuş olup, verilerin anlam bütünlüğünün anlaşılması sağlanmıştır. Tekrarlı okumalardan sonra başlangıç kodları oluşturulmuş, kodlara uygun temalar belirlenmiştir. Daha sonra araştırmacılar tarafından temalar gözden geçirilmiş, temaların tanımlanması ve adlandırılması yapılmıştır. Her iki araştırmacı tarafından kesinleştirilen temalar doğrultusunda raporlama sürecine geçilmiş ve analiz süreci sonlandırılmıştır.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma bir takım sınırlılıklara sahiptir. Araştırmanın en önemli sınırlılıklarından birisi ses kaydı alınamamasıdır. Bu sınırlılık, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün vermiş olduğu karardan kaynaklanmış olup ilgili kararda “Çalışmaya konu olan kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında *adı, soyadı, telefon, e-posta adresi, ikametgâh adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi çalışmalar esnasında ses/video kaydı alınmaması*” gerekçesi ile araştırmanın yürütülmesi olumlu değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bir diğer önemli sınırlılığı ise çalışmaya dâhil edilme kriterleri olan; 18-24 yaş arası, iletişim ve işitme engeli olmayan, son iki yıldır Türkiye’de ikamet eden, Türkçe ya da Arapça bilen, araştırmaya katılmaya gönüllü olan Suriyeli gençlerin görüşlerini yansıtmasıdır. Bu çalışmadan elde edilen bulgular sadece bu örneklem grubu ile sınırlıdır.

3.7. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın etik açıdan uygunluğunun değerlendirilmesi için uygulama öncesi Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan (Evrak Tarih ve Sayısı: 02.09.2021 E-21817443-050.99-75168) etik onay alınmıştır. Etik kuruldan gerekli izin alındıktan sonra araştırmanın Osmaniye ilinde yürütülebilmesi için Osmaniye valiliğine (Evrak Tarih ve Sayısı: 09.09.2021-29011) müracaat edilmiş olup valilik onayı için evraklar Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne iletilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (Evrak tarih ve sayısı:14.10.2021 62103649-000/49126) yazısına hitaben Osmaniye Valiliği'nin (Evrak tarih ve sayısı:19.10.2021 62981021-000-13474) olur yazısı alınmıştır.

Çalışmaya katılacak olan kişilere araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, çalışmaya katılmaya gönüllü olan kişilerden sözlü onam alınmış ve araştırmada katılımcıların hiçbirinden kişisel bilgi istenmemiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde içerik analizi yöntemi kullanılarak katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen nitel verilerin bulguları ekolojik kurama göre temellendirilerek sunulmaktadır. Araştırmada katılımcıların göç öncesi aşamasından, göç sırası ve göç sonrası döneme uzanan deneyimleri risk ve koruyucu faktörler bağlamında değerlendirilerek dört tema altında toplanmıştır. Elde edilen temalar 1) **Zorunlu Göç Kararı**, 2) **Zorluklarla Başa Çıkma Yolları**, 3) **Kayıplar ve Travmalar**, 4) **Toplumsal Tutum** olarak belirlenmiştir. Katılımcıların anonimliğini sağlamak için araştırmacı tarafından takma isimler kullanılmış ve tanımlanabilir bilgileri değiştirilmiştir. Şekil 2’de verilerin analizinden elde edilen temalar ve alt temalar yer almaktadır.

Şekil 2.

Temalar ve Alt Temalar

4.1. TEMA 1: Zorunlu Göç Kararı

Bronfenbrenner'ın ekolojik kuramında merkezde yer alan bireye özgü kişisel özellikler bireylerin çevreyle olan karşılıklı ilişkilerini etkilemektedir (Bronfenbrenner & Morris, 2006). “Zorunlu göç kararı” teması da bireylerin göçe karar vermelerinde etkili olan hem çevresel hem de kişisel faktörleri anlamak açısından önemlidir. Araştırma kapsamında Suriyeli gençlerin göç eylemine karar verme süreçlerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, bireysel özellikler dâhil olmak üzere mikrosistem düzeyinden makrosistem düzeyine kadar bir çok ekolojik faktörün etkili olduğu görülmektedir. Bu durumun, makrosistem düzeyinde gerçekleşen (ülkelerin siyasi, politik ve yasal düzenlemelerinden kaynaklı olabilen) savaş faktörünün bireyin bütün sistemik düzeylerini etkilediği söylenebilir. Nitekim araştırmada katılımcılar Suriye’de gerçekleşen savaşın öncelikle kendilerinin ve ailelerinin güvenlik ihtiyaçları üzerinde tehdit oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte ülkede yaşam üzerinde tehdit oluşturan çatışma ortamı ve yoksulluk ise alt temalar ile açıklanmıştır.

4.1.1. Çatışmaya Maruz Kalma

Çatışmaya maruz kalma alt teması, katılımcıların göç öncesi dönemde yaşamış oldukları savaş deneyimlerini içermektedir. Katılımcılar sadece kendilerinin değil aynı zamanda aile fertlerinin de çatışmaya maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri savaşın neden olduğu çatışma ortamı nedeni ile yaşadıklarını ve sağlıklı bir gelişim için temel kabul edilen “güvende hissetme” ihtiyacının nasıl tehdit altında olduğunu anlatmıştır:

“Gece ve gündüzlerimiz birbirine karışmıştı. Patlama ve silah seslerinde korkuyla uyuyup uyanıyorduk. Ne yapacağımızı şaşırmıştık. Bizi kimse korumuyordu, panik içindeydik” (K 3).

Katılımcılardan bir diğeri, ülkedeki var olan koşulların hem kendi hem de ailelerinin can güvenliği üzerinde bir tehdit oluşturmaları nedeni ile kendini ve ailesini göç etmeye zorladığını belirtmiştir:

“Bulunduğumuz bölgede taş üstünde taş kalmamıştı. Her yer yıkılmış insanlar ölüyordu. Burada yaşanmayacağı açıkça ortadaydı. Eşimi ve çocuğumu alıp hayatımızı sürdürebileceğimiz başka bir yer bulmak zorundaydık” (K 26).

Çaresizlik ve var olan durumu değiştirememenin yarattığı stres ile birlikte bireysel düzeyde alınan önlemlerin etkili olamayacağına ilişkin düşünceler Suriyeli sığınmacı gençlerin göç etme nedenleri arasında yer almaktadır. Katılımcılardan biri bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Hava kararmaya başladığında top sesleri yankılanıyordu. Bizi bulmamaları için sokak lambalarını kırıyorduk, evlerimizin ışıklarını da hiç yakmıyorduk. Köyde akşam olunca sessizlik hâkimdi. Çok korkuyorduk ve çaresizdik” (K 10).

Savaş nedeni ile yaşanan ölümler ve kayıplar, Suriyeli gençler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle kendilerinden ziyade yakınlarına bir şey olacağı düşüncesi bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

“Köyümüz bombalanıyordu, insanlar ölüyor vücutlarının parçaları etrafa saçılıyordu. Çok kötü durumdaydık. Her yer savaş alanıydı. Eşimle ben şanslıydık; çünkü biz o kaos ortamından çocuklarımızı sağ salim alarak uzaklaşmayı başarabilen nadir insanlardandık, onları kurtarmak kendimi kurtarmaktan daha önemliydi” (K 31).

4.1.2. Yoksulluk

Yoksulluk alt teması, katılımcıların zorunlu göç etme sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların işyerleri savaştan dolayı zarar görmüş, işsiz kalmışlar ve yeni bir iş bulmakta güçlük yaşamışlardır. Katılımcıların yaşamış oldukları ekonomik zorluk beraberinde kendilerinin ve ailelerinin yoksullaşmasına da neden olmuştur. Katılımcılardan biri yaşadığı durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Eşimi savaşta kaybettim. Annem, babam ve çocuklarım ile tek başıma kalmıştım. Ülkem savaş içindeydi. Geçinecek paramız yoktu. Çocuklarımı annem ve babama bıraktım. Para kazanmak ve onları da kurtarmak ümidiyle göç etmek durumunda kaldım” (K 25).

Bir diğer katılımcı ise, her ne koşulda olursa olsun ülkesinde kalmak için çabaladığını; ancak ekonomik yetersizliklerin hayatını devam ettirmesini engellediği için ülkesini terk etmeye zorlandığını belirtmiştir:

“Savaştan dolayı işyerimiz yıkıldı. Fakirlik, açlık, hırsızlık ve cinayet olayları arttı. Yiyecek ekmek bulamaz hale gelmiştik. Kendimizi bu kötü durumdan çıkarmak için çok çaba gösterdik ama olmadı”(K 15).

Ekonomik yetersizliklerle birlikte bakmakla yükümlü olunan kişilere karşı sorumlulukların yerine getirilememesi katılımcılar tarafından stres faktörü olarak belirtilmiştir. Katılımcılardan biri Türkiye’ye göç etme sebebini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Aileme ben bakıyordum. Eşim çalışmıyordu. Benim çalıştığım fabrika kapandı. Hiçbir yerde iş bulamaz duruma geldim. Ekonomik olarak büyük sıkıntı yaşamaya başladık. Tüm birikimimiz de gün geçtikçe eridi, paramız kalmadı. Oturduğumuz evi satıp iş bulma umuduyla Türkiye’ye yerleştik; çünkü bir eş olarak ailemi geçindirmem gerekiyordu” (K 34).

Bir diğer katılımcı ekonomik yoksulluğu, ülkesini terk etme sebeplerinden biri olarak göstermiştir. Ekonomik yoksullukla beraber sosyal desteğin olmaması da insanları yeni bir ülkeye göç etmeye zorlamıştır. Katılımcı bu durumu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Ailemin tamamını savaşta kaybettim. Evimiz yandı. Tek başıma ortada kaldım. Param yoktu. Çalışacak para kazanacak bir yer kalmamıştı. Akrabalarımın borç istiyordum, onlar da borç vermemeye başladılar. Kimse benimle ilgilenmedi ve bana bakmadı. Açlıktan ya ölecektim ya da burayı terk edip kendime yeni bir sayfa açacaktım. Ben vatanımı terk ettim”(K 20).

4.2. TEMA 2: Zorluklarla Başa Çıkma Yolları

Bu tema katılımcıların zorunlu göç sürecinde psikolojik sağlık süreçlerini etkileyen risk faktörleri ile başa çıkmalarını gerektiren durumları tanımlamaktadır. Türkiye’ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde risk teşkil eden durumlar ilk olarak göç öncesi aşamada ortaya çıkmış, göç sırası ve göç edilen ülkedeki süreçlerinde de devam etmiştir. Katılımcılar mikrosistem, ekzosistem ve makrosistemler ile bağlamsallaştırılan fiziksel, sosyal ve ekonomik şiddet türleri gibi olaylara direnç göstermişlerdir. Bu temaya ait bireysel özellikler ve aile-akran desteği faktörleri alt temaları oluşturmaktadır.

4.2.1. Bireysel Özellikler

Katılımcıların yaşamış oldukları güçlüklerle baş etme yollarını etkileyen faktörlerden birisi bireysel özelliklerdir. Savaş nedeniyle karşılaşılan zorluklarla mücadele etmede gençlerin kendilerine ve ailelerine ilişkin sorumluluk duyguları önemli bir faktör olarak ele alınmıştır. Katılımcılardan biri bu durumu aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Ailemin tamamını savaşta kaybettim. Tutunacak bir dalım kalmamıştı. Tek başıma savaşıyordum. Güçlü olmak zorundaydım. Çünkü aileme karşı sorumluydum” (K 20).

Aile içinde değişen dengelerin bireye yüklediği sosyal ve ekonomik görevler güçlüklerle baş etmede önemlidir. Örneğin aşağıda görüşlerine yer verilen kadın katılımcı, cinsiyet rollerinin kendisine yüklediği kalıp yargılara nasıl ve neden karşı çıktığını şu şekilde belirtmiştir:

“Ben bir kadını, erkeklere göre daha güçsüzüm belki de... Eşimi kaybettim. Çocuklarıma bakmak zorundaydım. Onlar için yaşayacaktım. Çocuklarıma karşı dimdik ayakta durduğumu göstermem lazım, babalarının yokluğunu hissettirmemek için gece gündüz çalışıyorum, ayakta duruyorum” (K 3).

Bireylerin mizaç özellikleri risk faktörleri ile baş etmede önemlidir. Olumsuz durumlar ile karşılaşıldığında gösterilen tepkinin önemini bir katılımcı deneyimlerine dayandırarak şu şekilde açıklamıştır:

“Soğukkanlı bir yapıya sahip olmam belki de benim yaşama sebeplerimden birisi. Kurşun sesleri insanların panik yapmasına yol açıyordu. Panik insanlara hata yaptırdı. Etrafa kaçışan insanların vurulmasına neden oldu. Ben ise sakinliğimi koruduğum için kurtuldum”(K 12).

Değişen koşullara olumlu adaptasyon göstermek psikolojik sağlık süreçleri ile doğrudan ilişkilidir. Katılımcılardan biri yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bizim geldiğimiz yerde ailemin maddi durumu çok iyiydi. Ben hiç çalışmamıştım ve beni çok narin büyüttüler. Savaş başladıktan sonra her şey alt üst oldu. Ailemden ölenler oldu. Çok mutsuzdum. Her gün korkuyordum ve çaresizdim;

ama korkarak orada kalmaya devam edersem ölecektim. O yüzden cesur olmalıydım” (K 32).

Suriyeli gençlerin göç etme sebeplerindeki en önemli faktörlerden birisi de iyi bir yaşama sahip olmaya ilişkin umutlarıdır. Sığınmacılar bu çerçevede değerlendirildiğinde, onların var olan umutlarının karşılaşılan zorluklarla mücadele etmelerinde başlı başına etkili bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum katılımcılardan biri tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Savaş ortamından kaçıp Türkiye’ye geldik. Burası güvenli burada savaş, iç karışıklık yok. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan bize elinden gelen maddi manevi yardımı gösteriyor sağ olsun. Vatandaşlık verdi bizlere, artık kimliğimiz de var. Burada kendimizi evimizden daha güvende hissediyoruz ve geleceğe dair umutluyuz”(K 22).

Daha iyi bir gelecek ve daha iyi yaşam koşulları, bununla birlikte aile üyelerinin yaşam koşullarını iyileştirmeye ilişkin duyulan sorumluluk bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

“Eşimi savaşta kaybettim, çocuklarım ile tek başıma kalmıştım. Ülkem savaş içindeydi. Çocuklarımın geleceği burada olmayacaktı. Biz de ölecektik. Çocuklarımın kendilerine yeni bir hayat kurabilmeleri ümidiyle göç etmek durumunda kaldım” (K 10).

Yaşamın diğer bir ifade ile savaşa rağmen hayatta kalabilmenin sığınmacı gençlerde umut duygusunun filizlenmesinde önemli bir etken olarak değerlendirilmesi aşağıdaki katılımcının ifadeleri ile desteklenmiştir:

“Hayatta kalabilmek insana yeni umutlar doğuruyor. Farklı bir ülkede yaşamamanın hem bizim için hem de çocuklarımız için oldukça zor olacağını biliyorduk. Savaş ortamından kaçıp Türkiye’ye sığındık. Umudumuzu Türkiye’ye bağladık. Artık burada yeni bir sayfa açıp hayatımızı devam ettiriyoruz” (K 33).

Katılımcılardan bazıları ise artık Suriye’de hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağına inandıklarında, kendileri için iyi bir geleceğin ancak farklı bir ülkede mümkün olduğunu anladıklarında ülkelerini terk edebilmişlerdir. Bu durum katılımcılardan biri tarafından aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

“Umudumu hiçbir zaman kaybetmedim. Ailem ülkemizden umudunu kesmişti ve kaçmak istiyordu. Ben ise doğduğum, büyüdüğüm topraklarımızda kalmak istiyordum. Ailem Türkiye’ye geldi. Ben Suriye’de kaldım. Kaldığım süre boyunca elimden gelen her şeyi yapmama rağmen yaşanan şeylere engel olamadım. Bende daha sonra ailemin yanına geldim”(K 13).

4.2.2. Aile ve Akran Desteği

Bireyin doğrudan ilişki kurup sürdürdüğü mikrosistem düzeyinde yer alan aile ve akran desteği, zorluklarla başa çıkabilmede en önemli ve etkili koruyucu faktörlerdir. Katılımcılar, psikolojik sağlamlık süreçlerini etkileyen en önemli faktörün aile ve akran desteği olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların ailelerinin ve akrabalarının hayatta olması, katılımcıların göç sürecinde bir arada olmaları, tanışmıyor olsalar dahi Suriye’den göç eden başka kişilerin varlığı zorluklarla mücadele etmelerinde destekleyici rol oynamıştır.

Ortak bir geçmişe sahip olmanın bireyleri birbirine yakınlaştıran bir faktör olarak değerlendirildiği, ortak kültürün Suriyeli gençlerin birbirlerinden destek alarak yeni bir ülkede kendilerini yalnız hissetmelerinin önüne geçtiği bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Suriye’den Türkiye’ye bizimle birçok kişi göç etti. O yüzden bir sorun yaşadığımda birlikte göç ettiğimiz arkadaşlarımdan destek alabiliyorum. Onların burada bizimle olması benim kendimi daha güçlü hissetmemi sağlıyor” (K 1).

Aile bütünlüğünün bozulması ya da aile üyelerinin kaybı savaşın bireyler üzerindeki en önemli risk faktörlerinden biridir. Katılımcılardan biri aile üyeleri ile birlikte olabilmenin kendisi üzerindeki olumlu etkilerini aşağıda belirtmiştir:

“Aile üyelerimden hiç kimseyi kaybetmemiş olmam bana bu hayatta en iyi hissettiren şeylerden en önemlisi. Çünkü çevremdeki insanların çoğu ailesini savaşta kaybetti. Bu durum gerçekten çok can yakan bir durumdu. Benim böyle bir durum yaşamamış olmam ve ailemin yanımda olması beni çok güçlü kıldı” (K 17).

Yeni bir ülkeye uyum ve entegrasyon sürecinde aile üyelerinin birbirlerine olan desteğinin önemini katılımcılardan biri şu şekilde ifade etmiştir:

“Biz ailecek savaştan kaçıp Türkiye’ye sığındık. Annem, babam, eşim ve ben Türkçe bilmiyorduk. Abim daha önceden Türkiye’ye çalışmak için geldiği için o Türkçe öğrenmişti. Abim bize en büyük desteği sağladı. Buraya alışmamız onun sayesinde daha kolay oldu” (K 24).

Bir gruba aidiyet hissetmek ve yeni bir ülkede güçlü kalabilmek için Suriyeli gençler kendileri ile aynı geçmişe sahip, onları anlayabilecek ve yalnız hissettirmeyecek akranları ile ilişkilerini sürdürmenin önemini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Biz buradan ev tutarken Suriyeli vatandaşlarımızın yoğun olduğu yerleri tercih ettik. Çünkü bazı gruplar bizi yalnız görünce üstümüze yürüyor ve kavga etmeye çalışıyor. Suriyeli kardeşlerimiz sayesinde birlik olup hareket ediyoruz ve bize kimse karışmıyor” (K 11).

4.3. TEMA 3: Kayıplar ve Travmalar

Mikrosistem düzeyindeki olumsuz değişimler, (sevilen birinin ya da aile üyelerinden birinin kaybı gibi) sığınmacı gençlerin zorluklarla baş etmeleri önünde engel teşkil etmektedir. Bununla birlikte ekonomik ve sosyal alanda yaşanan kayıplar, yeni bir ülkede hizmet sağlayıcılar önündeki engeller de sığınmacıların yaşadıkları kayıplar arasında değerlendirilmektedir. Bu nedenle, kayıplar ve travmalar teması göç öncesi, göç aşaması ve göç sonrası tüm süreçte katılımcıları etkilediği için ekolojik kuramın bütün seviyelerini kapsamaktadır. Temaya ait ölüm ve yaşanan travmalar alt temaları oluşturulmuştur.

4.3.1. Ölüm

Katılımcıların çoğu savaşta ailelerini, akrabalarını ya da arkadaşlarını kaybetmiştir. Yaşamış oldukları travmanın etkileri ise hala devam etmektedir. Suriye’deki savaşta tüm ailesini kaybeden bir katılımcı yaşadıklarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Annem babam ve ağabeyim evdeydi, ben ise eşim ile amcamlardaydım. Evimize roket atıldılar ve tüm ailemi kaybettim. Hayatıma anlam katan insanları kaybettim. Ailemi kaybetmem ile birlikte hayata dair tüm hayallerim, umutlarım da yok oldu, artık beni ülkeme bağlayan hiçbir şey kalmamıştı” (K 35).

Çaresizlik ve sevdikleri insanların ölümüne şahit olma durumu, görüşmeler sırasında Suriyeliler tarafından oldukça sık tekrar edilmiştir. Suriyeli gençler ölüm ve savaş karşısındaki çaresizliklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“İnsanları can çekişirken görmek kadar kötü bir durum olamaz. Elinizden hiçbir şey gelmeden olanları izlemek durumunda kalmak insanı en çok yıpratıcı bir durumdur. Yardım edemiyoruz; çünkü saklandığımız yerden çıksak biz de ölecektik” (K 6).

Her an öleceği düşüncesi ya da her an yakınına kaybedeceğine dair korku, katılımcıların savaş sürecinde baş etmede zorlandıkları duygular arasında yer almıştır. Bu duruma yakınlarını kaybetmenin neden olduğunu bir katılımcı aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Ölüm artık bize bir ıslık sesi kadar yakındı. Nerden geldiği belli olmayan bir kurşun ocakları söndürüyordu. İnsanları perişan hale getiriyordu. Benim ailemde çok şükür ölen olmadı; ama akrabalarımızdan çok kişiyi kaybettik. Onların ölümü bizi çok etkiledi” (K 19).

Aile üyelerinden birini kaybetmek mikrosistem düzeyindeki etkileşimleri olağanüstü şekilde etkilemektedir. Katılımcılardan biri hem kardeşini kaybetmenin acısını hem de tüm çabalarına rağmen hayata döndürememenin verdiği çaresizliği ve suçluluk duygusunu aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Kardeşim kucagımda can verdi. Bir gece yarısı uyuyorduk, evimize ateş açıldı. Kardeşim pencerenin yanında uyuyordu, keşke orada uyuyan ben olsaydım. Kurşunlar ona isabet etti. Tüm çabalarımıza rağmen kurtaramadık, kaybettik kardeşimi” (K 28).

4.3.2. Yaşanan Travmalar

Katılımcıların neredeyse tamamı kendilerinin, ailelerinin ve çevresindeki insanların yaşamları üzerinde tehdit oluşturan savaşa maruz kalmışlardır. Savaş nedeniyle sevdiklerini kaybetmişler, şiddete uğramışlar, işsiz kalmışlar ve ailelerinden ayrılmışlardır. Savaşın yalnızca göç öncesi dönemdeki etkilerinden değil, göç sonrası dönemde de halen devam eden ve bireylerin yaşamları üzerinde

olumsuz etkilere neden olan durumlarından bahseden katılımcılardan biri yaşadıklarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Savaşın insanda yarattığı tüm travmaları bedenimde ve ruhumda hissediyordum. Ölüm, şiddet, kaos, çılgınlıklar nasıl bir insanı etkilemez? Bedenimde savaşın yarattığı tiklerle yaşamak durumunda kaldım. Belki ölmedim ama o savaş günlerinde aslında binlerce kez ölmüş gibi hissediyorum” (K 5).

Günlük yaşantımızda sıklıkla karşılaşacağımız ve normal olarak tabir edebileceğimiz durumlar bile sığınmacı gençlerin travmalarını tetikleyebilmektedir. Katılımcılardan biri yaşadığı savaş travmasının günlük yaşantısına etkisini aşağıdaki şekilde detaylandırmıştır:

“Suriye’deki savaş ve savaş sonrası ortaya çıkan durumlar beni psikolojik olarak çok etkiledi. Bir zil sesinde irkiliyor ve korkuyorum. Kendimi çok huzursuz hissediyorum. Birlikte yaşadığım ve gördüğüm insanların çılgın sesleri kulaklarımda çınlıyor. Bu durumun üstesinden nasıl gelebileceğimi hiç bilmiyorum” (K 27).

Aile üyelerinin kaybı bireyler için tek başına travma sebebi iken ek olarak yaşadıkları belirsizlik duygusu, onların stres ve kaygı düzeyini daha da arttırmaktadır. Katılımcılardan biri ağabeyi ile ilgili yaşadığı, hayatını oldukça olumsuz etkileyen ve etkilemeye de devam eden deneyimini paylaşmıştır:

“Akşam saatleriydi, ailemle birlikte yemek yiyorduk. Birden büyük bir gürültüyle kapımız kırıldı ve içeri eli silahlı 5 kişi girdi. Silahı üstümüze doğrulttular. Ağabeyimin kafasına silahın tahta kısmı ile vurup kaçırdılar. Ağabeyimden bir daha haber alamadık. Biz de ülkemizi bırakmak zorunda kaldık. Ağabeyimden hala bir haber yok. Bu belirsizlik bizi her geçen gün daha da yıpratıyor” (K 2).

Sevdiği ve ihtiyaçlarını karşıladığı birinin ölümüne tanıklık etmek sığınmacıların deneyimledikleri travmatik yaşantılar arasında yer almaktadır. Bu yaşantıların izlerinin sığınmacıların hafızalarından silinemeyeceği ve tekrar tekrar hatırlanacağı bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Kardeşim 7 yaşındaydı. Onun tüm ihtiyaçlarını ben karşıladım, ellerimde büyümüştü. O sabah ben işe giderken kardeşim de dışarı oynamaya çıkmıştı. Ben evin köşesini döndüğümde büyük bir patlama sesi duyuldu ve toz bulutu yükseldi.

Koşarak geldiğimde kardeşimin cansız bedeni parçalanmıştı, kaskatı kesildim ve baygınlık geçirdim. Kardeşimin o durumu gözümün önünden hiç gitmiyor” (K 30).

4.4. TEMA 4: Toplumsal Tutum

Psikolojik sağlamlık araştırmalarında bireyler üzerindeki olumsuz etkilerine en çok dikkat çekilen ve araştırmaların odağını sosyal adalet kavramına kaydırmalarında etkili olan makrosistem düzeyindeki ırkçılık ve/veya ayrımcılık kavramı, sığınmacılar için en önemli risk faktörleri arasındadır. Sığınmacıların ev sahibi ülkede ekonomik, politik, sosyal ve fiziksel ortamlar dâhil olmak üzere maruz kaldıkları ayrımcılık bireylerin psikolojik sağlamlık süreçlerinde tehdit oluşturmaktadır. Araştırmada toplumsal tutum teması altında belirtilen bu durum ırkçılık ve ayrımcılık, güvenlik ve adalet, kültürel farklılık ve dil, işsizlik alt temalarını içermektedir.

4.4.1. Irkçılık ve Ayrımcılık

Suriyeli sığınmacı gençler, iş yerlerinde ve toplum içinde deneyimlemiş oldukları ayrımcılık ve ırkçılığı ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri kardeşinin maruz kaldığı ayrımcılıktan bahsederken, ayrımcılığa maruz kalmanın ne gibi duygular yaşamasına sebep olduğunu ve anlaşılmaya dair ihtiyacını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye’de yaşadığımız mahalledeki Türk komşularımız çocuklarını kardeşlerimle oynatmıyor. ‘Onlar Suriyeli arkadaşlık kurma!’ diyorlar. Buradaki insanlar bizi sevmiyor, dışlıyorlar. Bu duruma biz çok üzülüyoruz. Çünkü aslında biz de insanız, biz de buraya zor durumda kaldığımız için geldik. Keşke bizi biraz anlasalar” (K 9).

Katılımcı gençlerden biri, kişisel bakım ürünlerinin bile toplumun kendilerine olumsuz tutum sergilemek için bahane olarak öne sürüldüğünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Şehir içi dolmuşlarına bindiğimizde insanlar bize çok kötü bir şekilde bakıyor. Kötü koktuğumuzu söylüyorlar. Bu yüzden yanımıza oturmuyorlar ve dolmuştan inmemizi istiyorlar. Bizim sıkığımız parfümler belki biraz ağır olabilir; ama biz de ağır kokular seviyoruz” (K 16).

Ortak etnik kökenlerden gelen bireyler ise, yalnızca ev sahibi topluma uyum ve entegrasyon süreçlerinde değil aynı zamanda savaşın olumsuz etkileri ile baş etmede koruyucu faktör özelliği gösterdiğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Türkmen olduğumuz için bize buradaki insanlar iyi davranıyorlar, bize yakınlar. Bu bizi mutlu ediyor. Farklı bir ülkeye gidip diğer insanlar tarafından hoş karşılanmak yaşadığımız savaş psikolojisini daha çabuk atlatmamıza olanak sağlıyor” (K 18).

Araştırmaya katılan sığınmacı gençlerden bir diğeri, ev sahibi toplumun vatandaşları ile etkileşime girmelerinin ve olumlu sosyal ilişki geliştirmelerinin kendilerini anlaşılır ve mutlu hissettirdiğini belirtmiştir:

“Buradaki Türk kadınlarla birlikte zeytin toplamaya gidiyoruz. Öğle molalarında evden yapıp getirdiğimiz yemekleri hep birlikte yiyoruz. Bizi kendi vatandaşları gibi görüyorlar. Durumumuzu anlıyorlar. O yüzden de yabancılık çekmeye ve dışlanmaya maruz kalmıyoruz. Bu da bizi mutlu ediyor” (K 5).

Dünya genelinde en fazla Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye, göstermiş olduğu misafirperverlik ve sığınmacılara karşı olumlu tutumlar nedeni ile Suriyeli gençlerin kendilerini dışlanmış hissetmemelerini sağlamıştır. Bu durum bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Türkiye’ye gelmeye karar vermemiz aslında çok zor olmadı. Türkiye’nin göçmenlere karşı uyguladığı olumlu tavır bizi buraya getirdi. Diğer devletlerin göçmenlere karşı sınırda uyguladığı olumsuz tutum bizim ne kadar doğru karar verdiğimizizi bir kere daha gösterdi” (K 21).

Türk gençleri ile adalet önünde eşit haklara sahip olduğunu ve hakkını koruyabildiğini belirten bir diğeri katılımcı ise maruz kaldığı şiddet deneyimi ile ilgili yaşantısını aşağıdaki şekilde paylaşmıştır:

“Türk olan bazı gençler akşam saatlerinde eve dönerken bize saldırdılar. Hemen polisi aradık. Polisler geldi. Polis olayla ilgili olarak ilk bizi dinledi ve bizim haklı olduğumuzu anladı. Türk gençlerini karakola götürdüler. Bizi de güvenliğimiz için eve kadar bıraktılar” (K 1).

4.4.2. Güvenlik ve Adalet

Katılımcıların bazıları Türkiye’yi güvenli bulduklarını ifade ederken, bazıları ise insan haklarına aykırı davranışlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Suriyeli gençlerin başka bir ülkeye göç etmelerindeki en önemli etkenlerden biri de kendi ülkelerindeki can güvenliklerinin tehdit altında olmasıdır. Türkiye’deki barış ortamının yaşamına kattığı etkiyi bir katılımcı aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye, yurdumuzdan daha güvenli bir yerdi. Burada savaş ortamı yok. İnsanlar özgürce yaşayabiliyorlar. Polisler haklının yanında onlara destek veriyor. Bu durum bize de olumlu yansıyor. Başımıza bir şey geldiğinde hemen polisi arayabiliyoruz ve yardım isteyebiliyoruz” (K 29).

Güvenlik ihtiyacı ve aile üyelerini bir arada tutma konusunda hissedilen sorumluluk duygusu, güvenli bir yerleşim yeri bulma konusunda gençleri göçe zorlamıştır. Katılımcılardan biri bu durumu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Etrafta küçük küçük gruplaşmalar başlamıştı ve artık dışarda şiddet boy gösteriyordu. Savaşın başlaması an meselesiydi. Güvenliğimiz tehlike altındaydı. Ailemin sağ kalabilmesi için elimden gelenin fazlasını yapmak zorundaydım. Babamı küçük yaşta kaybettiğim için tüm sorumluluk bendeydi. Eşim, iki ablam ve annem ile evimizi bırakıp vatanımızı terk ettik” (K 8).

Katılımcılardan bir diğeri ise genişleyen ailesi için en güvenli koşulları sağlama konusunda göç öncesi dönemden göçe karar verme sürecine kadar akrabalarından destek aldığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Eşim ikinci çocuğuma yeni doğum yapmıştı. Savaş şiddetini her geçen gün arttırıyordu. Korkuyorduk. Akrabalarımız Türkiye’ye gitmişti. Türkiye’nin güvenli ve adaletli bir yer olduğunu ve buraya sorunsuz bir şekilde gelebileceğimizi söylediler. Biz de akrabalarımızın bulunduğu yere gitmeye karar verdik” (K 4).

4.4.3. İşsizlik

Katılımcıların çoğunun başka bir ülkeye göç etme kararı almalarında etkili olan ekzosistem düzeyindeki işsizlik, aynı zamanda ev sahibi ülkede de olumsuz şekilde sonuçlanabilmektedir. Ev sahibi ülkede iş bulma konusunda oldukça zorluk

yaşadığını belirten katılımcılardan biri, hak ettiği işi yapamamanın verdiği üzüntüyü aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Suriyeli olduğumuz için bizi iş yapamaz sanıyorlar. Sabahları işçilerin alındığı yerlere gidiyoruz, ustabaşları gelip Türkleri işçi olarak götürüyor. Bizi çalıştırmıyorlar. O yüzden sokaklarda insanlardan ekmek parası çıkarabilmek için dileniyoruz bu durum bizi çok yıpratıyor ve küçük duruma düşürüyor. Çalışmak istiyoruz; ama iş vermiyorlar” (K 16).

Göç sonrası iş bulmada zorluk yaşayan; ancak daha sonra Suriye’deki işine benzer bir işte çalışmanın iş bulma sürecini kolaylaştırdığını belirten bir diğer katılımcı bu durumu aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Göç edip geldiğimiz sıralarda iş bulma konusunda çok sıkıntı yaşıyorduk. Bizi kimse işçi olarak kabul etmiyordu. Osmaniye ile benzer iklim özelliklerine sahip olduğumuz için yetiştirdiğimiz ortak tarım ürünleri vardı. Zeytin toplama işlerinde mevsimlik çalışmaya başladık ve artık iş bulmak daha kolay” (K 23).

Dil bilmemenin verdiği zorlukla birlikte sosyal destek yolu ile düşük ücretle de olsa bir işte çalışabilmenin önemi, bir katılımcı tarafından aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

“Türkçe bilmediğimden dolayı iş bulma konusunda çok zorlandım. Suriye’den gelen akrabalarımın Türkçe bilenler sayesinde inşaatlarda işçi olarak çalışmaya başladım. Verilen ücretler çok düşüktü; ama evime ekmek götürebiliyordum” (K 33).

Bir diğer katılımcı kalabalık aile yapısı ve düzenli olmayan işinin hayatında yarattığı olumsuz etkiyi aşağıdaki şekilde açıklamıştır:

“Benim ailemin 6 üyesi var. Burada sadece ben çalışabiliyorum. Kazandığım para da ailemin geçinmesine yetmiyor. Burada uzun süreli iş bulamıyorum. Bir gün inşaatla, bir gün sebze halinde çalışıyorum. Bu yüzden de günlük ücretler çok düşük oluyor” (K 14).

4.4.4. Kültürel Farklılıklar ve Dil

Makrosistem düzeyinde yer alan kültür, yeni bir topluma uyum sağlamada belirleyici bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte yaşanan ülkenin diline hâkim olmak da sığınmacıların ev sahibi ülkeye uyum ve entegrasyon sürecini olumlu etkileyen ve ev sahibi ülkede yaşadıkları zorluklarla mücadele edebilmelerini kolaylaştıran bir diğer faktördür. Örneğin araştırmada Türkçe bilmeyen katılımcılar, iletişim kurma ve günlük ihtiyaçlarını karşılama konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri Türkçe bilmemenin ev sahibi toplumda ne gibi zorluklar yaşamasına sebep olduğunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Dil olmayınca hastane de yok, iş de yok, para da yok, barınma da yok, sosyal hayat da. Türkçeyi öğrenmek için çok çabaladım. Sürekli çalışmak zorunda olduğum için dili öğrenmek zorundaydım. Her işte çalıştığım için insanlarla iletişimim fazla oldu. Bu da benim Türkçe dilini öğrenmemi kolaylaştırdı. Dil öğrendikçe de sorunlarım azaldı” (K 23).

Türkçe bilen katılımcılardan biri ise dil bilmenin ülkeye uyum ve entegrasyon süreçlerini olumlu etkilediğini, yeni insanlarla etkileşim ve iletişim kurmalarında kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olduğunu aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

“Ben Türkmen olduğum için Türkçe konuşmada herhangi bir sorun yaşamadım. Buradaki insanlarla iletişimimiz iyiydi ve anlaşabiliyorduk. Türkçe bildiğimiz için buradaki yaşam koşullarına adapte olabilmemiz de daha kolay oldu”(K 21).

Bir diğer katılımcı ise, hem dil bilmemenin hem de iletişim kurma konusunda ev sahibi ülkenin hizmet sektörlerinde destek sağlamada yetersiz kalmasının yaşamını olumsuz şekilde etkilediğini aşağıdaki ifadesi ile detaylandırmıştır:

“Annem yüksek tansiyon hastasıydı. Burada hastaneye gittiğimizde tercüman bulmakta zorlandık. Bir tercüman bize yardım etti. Doktorun yazdığı ilaçları tarif ederken yanlış bir şekilde bize aktarmış ve günde alacağımız dozun fazlasını almamıza sebep oldu. Annemin durumu ağırlaştı ve tekrar hastaneye geldik. Daha sonrasında sorun anlaşıldı ve annem daha iyi oldu. Hastanelerdeki tercümanlar bile bizi yanlış anlıyor” (K 7).

Kültürleşmeden bahseden bir diğer katılımcı, ev sahibi ülkenin yaşam standartlarına erişebilmek için kendi kültürlerinde olmayan ancak ev sahibi ülkede oldukça doğal karşılanan bir duruma uyum sağlamanın ekonomik olarak hayatlarını kolaylaştırdığını ifade etmiştir:

“Türkiye’de var olan kültür Suriye’deki kültürden çok farklı. Mesela bizim evlendiğimiz kadınlar çok önemli bir durum olmadıkça çalışmazlar. Ama Türkiye’de kadınlar her işi yapıyorlar. Şimdi biz de bu duruma alıştık; artık kadınlar da çalışmak istiyorlar. Yaşam zor olduğu için erkekler kadınların tarlada çalışmasına izin veriyor” (K 34).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulguların sonuçlarına, bu sonuçların ilgili alanyazın ile tartışılmasına ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Bulguların Genel Tartışması

Bu araştırmanın amacı Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlık süreçlerini etkileyen faktörleri ekolojik kurama dayandırarak açıklamaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın bulgularından elde edilen temalar alanyazında yer alan diğer çalışmalar göz önünde bulundurularak aşağıdaki başlıklar altında tartışılmıştır.

- Zorunlu göç kararı temasına ilişkin bulguların tartışması
- Zorluklarla başa çıkma yolları temasına ilişkin bulguların tartışması
- Kayıplar ve travmalar temasına ilişkin bulguların tartışması
- Toplumsal tutum temasına ilişkin bulguların tartışması

5.1.1. Zorunlu Göç Kararı Temasına İlişkin Bulguların Tartışması

Yerinden edilmiş bireyler göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası süreçlerde şiddet içeren bir dizi travmatik yaşantılara maruz kalmaktadırlar. Bu araştırmada da katılımcıları zorunlu göç kararı almaya iten en önemli faktörlerden biri olan çatışmaya maruz kalma durumu, katılımcıların istenmedik, kompleks ve stresli göç öncesi süreçte kendilerini, ailelerini ve akrabalarını tehlikeye atan ve sürekli şiddet içeren durumdan kaçmak için yer değiştirme kararı almalarına neden olmuştur. Katılımcıların tamamı savaş sürecinde bombalanma ve silahlı saldırı gibi travmatik olaylara maruz kalmış ve bu durum kendileri ve aileleri için dramatik bir değişime zemin hazırlamıştır. Katılımcıların kendileri, aileleri ya da akrabaları savaş nedeni ile fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmış olup, katılımcıların % 20'si aile üyelerinden birinin, % 5'i akrabalarından birinin ve %10'u arkadaşlarından birinin ölümüne tanıklık ettiklerini ifade etmişlerdir. Araştırmada yer alan katılımcıların çoğu savaştan dolayı işlerini kaybettiklerini ve bu nedenle yoksulluk ile karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada, Suriyeli gençlerin yaşamış oldukları savaş travması ile birlikte hayatlarını sürdürebilecek gelirlerinin olmaması bireyleri göçe

zorlayan önemli bir faktör olarak ele alınmıştır. Göç etme kararı alan katılımcılar göç aşamasında aile üyelerinden ayrılmak zorunda ya da onlarla birlikte göç etmek durumunda kalmışlardır. Çalışmaya katılan bireylerin çoğu önce tek başına Türkiye'ye gelip yerleşip daha sonra aile üyelerinin gelmesini sağlamıştır.

Yürütülen çalışmalarda, göç etmek zorunda kalan sığınmacıların evlerinin ve köylerinin saldırıya uğradığı, cinayetlere tanık oldukları ve işkence gördükleri saptanmıştır (Geltman ve ark., 2005; Hodes ve ark., 2008). Benzer şekilde Hollanda'da yürütülen bir çalışmada göç eden sığınmacıların yüksek seviyelerde savaş travmasına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Bean ve ark. 2007). Yapılan çalışmalarda şiddete maruz kalma, yoksulluk, yaşanan kayıplar ve çatışmaya maruz kalmanın psikolojik sağlık açısından önemli risk faktörleri olduğu, savaş ve göç yolculuğundan kaynaklanan risk faktörlerinin travmatik olaylara aracılık ettiği belirtilmiştir (Dangmann ve ark., 2021; Fazel ve ark., 2012). Araştırmalar, travma sonrası stres bozukluğunun en önemli psikiyatrik sorunlarda biri olduğunu, travmatik savaş olaylarının ve stresin yetişkinlerin ruh sağlığı sorunlarını artırdığını göstermektedir (Liu ve ark., 2017; Reed ve ark., 2012; Narayan ve ark., 2015). Yürütülen çalışmalarda orta ve düşük gelirli ülkelerde yaşayan sığınmacılarda travma sonrası stres bozukluğu %21 ile %75 arasında değişiklik göstermektedir (Morgos ve ark., 2007). Türkiye'de yürütülen bir çalışmada, katılımcıların %61,3'ünde travma sonrası stres bozukluğu, %72,8'inde anksiyete belirtileri ve %51,5'inde ise depresif belirtilere rastlanmıştır, araştırmaya katılan katılımcılar arasındaki dayanıklılık düzeyi ise orta düzeylerde bulunmuştur (Uysal ve ark., 2022). Kadınların, geçmişinde psikiyatrik rahatsızlık yaşayanların, iki ya da daha fazla travmaya maruz kalanların, travma sonrası stres bozukluğu yaşama olasılıklarının daha fazla olduğu belirtilmiştir (Alpak ve ark., 2015). Geçici barınma merkezlerinde yürütülen bir çalışmada ise merkezde yaşayan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu semptomları, içselleştirme ve dışa yönelim sorunları tespit edilmiştir (Scharpf ve ark., 2021). Bireylerde şiddete maruz kalma ve ilişkilerle başa çıkma sorunları; TSSB semptomları ve içselleştirme sorunları için risk faktörü teşkil etmektedir. Savaş travmasına şiddetli bir şekilde maruz kalan gençlerin, savaşın bitiminden üç yıldan fazla bir süre sonra bile hala yüksek düzeyde travmaya sahip oldukları görülmüştür (Hasanović ve ark., 2005).

5.1.2. Zorluklarla Başa Çıkma Yolları Temasına İlişkin Bulguların Tartışması

Ekolojik kuram birey ve çevresi arasındaki karşılıklı ve dinamik ilişkilere atıfta bulunmaktadır (Bronfenbrenner, 2005). Başkalarıyla sürdürülen ilişkiler bireylerin zor koşullarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için kritik öneme sahiptir (Rutter, 1985). Bireyler arasındaki sosyal ve kültürel etkileşimlerin artırılması sığınmacı gençlerin göç sonrası uyum sürecinin hızlandırılabilmesi açısından önemlidir (Kaya, 2014). Ekolojik kuramda ilişkilere bütünsel bir bakış açısı sunulmakta olup mikrosistem bireysel ve yakın çevre arasındaki etkileşimleri kapsar (Betancourt & Khan, 2008). Araştırmaya katılan Suriyeli gençlerin çoğu tarafından birincil ilişki aileleri ve arkadaşları olarak tanımlanmış ve zorluklara başa çıkmada bunlar etkili bir koruyucu faktör olarak belirlenmiştir. Katılımcıların %40'ı Türkiye'ye tek başına, %60'ı ise aile üyeleri ile birlikte geldiğini belirtmişlerdir. Tek başına gelenlerin %7'si ailesini ve akrabalarını savaşta kaybetmiş olup %55'i ise önce aile üyelerinden birinin Türkiye'ye gelip yerleştikten sonra kendisinin gittiğini ifade etmiştir. Yapılan çalışmalarda, Suriyeli gençlerin akranlarıyla güçlü ilişkiler sürdürmeleri, yeni bir yaşam sürecine adapte olmayı sağlamada önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte göç edilen ülkedeki insanlarla, topluluklarla ve sosyal ağlarla güven duygusu ile kurulan birlikteliklerin uyumu kolaylaştırdığı ve aidiyet duygusunu artırdığı belirtilmiştir (Juang ve ark., 2018). Paloma ve arkadaşları (2020) tarafından yürütülen bir müdahale çalışmasında, akran desteğinin psikolojik sağlık sürecine olumlu etkilerinin olduğu saptanmıştır. Kaliteli arkadaşlıkların, gençleri TSSB semptomlarından ve dışsallaştırma sorunlarından koruduğu görülmüştür (Scharpf ve ark., 2021). Bununla birlikte aile, arkadaş ve toplumdan gelen sosyal desteğin, güçlü aile ilişkilerinin ve ev sahibi toplum kültürüyle kurulan olumlu bağlantıların, sığınmacı bireylerin psikolojik sağlamlığını destekleyen faktörler arasında olduğu belirtilmiştir (Pieloch ve ark., 2016).

Çalışmada Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin zorluklarla başa çıkma süreçlerinde bireysel özelliklerinin, aile ve akran desteğinin ve yaşam umudunun koruyucu faktörler olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan çoğu, karşılaşmış oldukları travmatik ve ürkütücü olaylarla başa çıkmak için kendi iç kaynaklarını kullanmışlardır. Çalışmada gençlerin baş etme gücünü artıran en önemli faktörlerden

birisi aile ve akran desteği olmuştur. Ailesi ve akranlarıyla göç eden gençler ile Türkiye’de yeni arkadaşlıklar kuran gençlerin karşılaştıkları zorluklarla daha iyi başa çıktıkları belirlenmiştir. Bununla birlikte aile üyelerinin kaybını yaşayan, ailedeki rol ve sorumlulukları değişen gençlerin yeni rollerini benimsemeleri ve harekete geçmeleri koruyucu bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın diğer önemli bulgusu, Suriyeli gençlerin umut durumlarının baş etme süreçlerine olan etkisinin tanımlanmasıdır. Katılımcıların %90’ı “*yeni hayat*” olarak nitelendirdikleri Türkiye’de yaşama sürecinin kendileri ve aileleri için güvenli olduğunu, ülkede kendilerine güzel bir gelecek gördüklerini ve hayata umutla tutunmalarının yaşamak için önemli ve gerekli olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde, daha önceki çalışmalarda, göç eden sığınmacı gençlerin gelecekte umutlu ve gerçekleştirmeyi istedikleri hedefleri oldukları belirlenmiştir (Sutton ve ark., 2006; Merrill Weine ve ark., 2014). Sığınmacı gençlerin umut duyguları pozitif ve güçlü bir başa çıkma kaynağı olmuştur. Zorluklarla başa çıkabilmek için sığınmacı gençler, aile ve arkadaşlarla zaman geçirme, duygusal destek alma, dikkati başka yönlere odaklama, bireysel zaman geçirme ve dini ibadetler gibi stratejilere başvurmaktadır (Arango, 2020; Ekici, 2018). Ayrıca sığınmacı gençler için göç edilen yeni yerler umutsuzluktan umuda geçiş gibi algılanmış ve kendilerine daha iyi bir gelecek yaratmak konusunda inançlı oldukları saptanmıştır (Goodman, 2004; Ní Raghallaigh, 2011). Başka bir çalışmada sığınmacılar, yaşamış oldukları tüm aksiliklere, maddi kayıplara, bedenlerine ve ruhlarına yönelik diğer saldırılara rağmen, gerçekleştirmek istedikleri hedef ve hedeflere doğru ilerlemek için kendi iç pusulalarına güvendiklerini ifade etmişlerdir (Cigrand ve ark., 2021). Sığınmacı gençlerin çok büyük risk faktörleri ile karşılaşsalar dahi psikolojik olarak sağlam özellik gösterdikleri ve geleceğe umut ve başarı odaklı baktıkları belirtilmiştir (Earnest ve ark. 2015).

5.1.3. Kayıplar ve Travmalar Temasına İlişkin Bulguların Tartışması

Yaygın kayıp deneyimleri, kaybın aniliği, mağdurun yaşamış olduğu kayıpların sayısı, bunların meydana geldiği bağlam ve mağdur için ne anlama geldiği oldukça önemlidir. Ayrıca çoklu ve travmatik kayıp deneyimleri yaş, cinsiyet, kişilik ve başa çıkma becerileri gibi bireysel özelliklerden etkilenmektedir (Hamilton ve ark., 2000). Çalışmada Suriyeli gençlerin çoğu ailelerini, arkadaşlarını ve maddi varlıklarını kaybetmenin yasını yaşamış ve yaşamaktadır. Benzer şekilde

sığınmacıların ailelerini, evlerini ve işlerini kaybettikleri saptanmıştır (Cigrand ve ark., 2021). Suriyeli gençlerin fiziksel ya da psikolojik olarak ebeveynlerinin hastalanması ya da hayatlarını kaybetmesi gibi aile dinamiklerindeki değişiklikler, kendi rol ve sorumlulukları üzerlerindeki yükü artırmaktadır.

Çalışmada Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençler, kendi kültürel paylaşımlarının olduğu, gelenek ve göreneklerini sürdürdükleri, aynı dili konuştukları insanların olduğu ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmayı bir kayıp olarak görmektedirler. Bu kayıp onlar için kültürel mirasın ve konuştukları ana dilin kaybı anlamına gelmektedir. Suriyeli gençler, kendi ülkelerinde doğal ve normal kabul edilen gelenek ve göreneklerin Türkiye'de aynı şekilde algılanmadığını ifade etmişlerdir. Suriyeli gençler ülkelerinde yaşayan kadınların çalışmadığını, çoğunlukla çocuk, yaşlı ve ailenin diğer üyelerinin bakımını üstlendiklerini, bir erkeğin birden fazla eşinin olmasının doğal bir durum olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşın, Türkiye'de kız çocuklarının okula gidiyor olması, kadınların çalışıyor olması ve tek eşli evliliklerin kendi kültürel geçmişleri ile çeliştiklerini ifade etmişlerdir. Kültür şoku ile karşı karşıya kalan Suriyeli gençler, kendi kültürel özelliklerine yakın Suriye'den göç edip gelen kişilerle bir arada olmakta ve bu durum yaşadıkları kayıplarla başa çıkmalarına olumlu katkı sunmaktadır. Yürütülen başka bir çalışmada genç sığınmacılar, aynı kültürü paylaştıkları insanları, kültürel kayıp duygusunun yarattığı tehdit duygusunu azaltmak için önemli destek kaynakları olarak algılamaktadırlar (Goodman, 2004; Gorman ve ark., 2003). Kültürleşme sürecinin psikolojik sağlamlığı artırdığı (Tozer ve ark., 2018), kültürel mesafe ne kadar büyük olursa, sığınmacı ve mülteci gençler için zihinsel sağlık riskinin o kadar büyük olduğu, bununla birlikte kültürel olarak uzak geçmişe sahip sığınmacı gençlerin, kültürel olarak daha yakın geçmişlerden gelen gençlere göre ayrımcılığa maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Beiser ve ark., 2015). Sığınmacı gençlerin kültürel olarak benzer gruplarla etkileşimleri kendi kültürlerinin sürekliliği için fırsat yaratırken, farklı kültüre sahip gruplarla etkileşimlerinde ve uyum sağlama konusunda sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Yeni kültüre adapte olmaya çalışmak, göç edilen ülkenin dilini öğrenmek temel kültürleşme stratejileri olarak görülmektedir (Merali, 2005; Poppitt & Frey, 2007).

Çalışmamızda Suriyeli gençlerin %90'ının ana dili Arapça olup, %5'nin ana dili ise Türkmencedir. Türkmenistan göçmeni olan Suriyeli gençler Türkçe konuşabildikleri için, Suriyeli gençlere göre, ülkeye daha kolay uyum sağladıklarını ifade etmişlerdir. Dil becerileri Türkmen göçmenler için koruyucu faktör olurken, Türkçe bilmeyen Suriyeli gençler için risk faktörüdür. Suriyeli gençler Türkçe bilmedikleri için günlük yaşamda karşılaşmış oldukları durumlarla başa çıkmada sorun yaşamaktadırlar. Özellikle sağlık hizmetlerine erişim, çalışma durumları ve sosyal çevre edinme konusunda dilin yaşamsal bir işlevi olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada, gençler dil bilmedikleri için, sağlık hizmetlerinden yeteri kadar yararlanamadıklarını, sağlık kurumlarında görev yapan tercümanların nicelik ve nitelik olarak yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Aynı zamanda iş bulmakta karşılarına çıkan en önemli sorunun dil bilmemek olduğunu, işveren ile anlaşabilmek için mutlaka Türkçe konuşmaları gerektiğini; o nedenle Türkçe öğrenmek için büyük çaba harcadıklarını söylemişlerdir. Çalışma sonuçlarına benzer şekilde diğer çalışma sonuçlarında sınırlı dil yeterliliğinin sığınmacı kökenli gençlerde akademik zorluklara ve iletişim engellerine yol açtığı öne sürülmüştür (Merrill Weine, 2014). Sığınmacı gençlerin iki ülke arasında uyum sağlayabilmek için dil öğrenmeye çalıştıkları ve bu durumun uyum sürecini kolaylaştırdığı belirtilmiştir (McCarthy ve Marks, 2010).

5.1.4. Toplumsal Tutum Temasına İlişkin Bulguların Tartışması

Savaş ve organize şiddet ile ilgili travmatik deneyimlerden sonra, uzun vadeli ve sağlıklı uyum için çevresel faktörlerin önemi vurgulanmaktadır (Montgomery, 2010). Savaştan etkilenen bireylerin ruh sağlığını etkileyen koruyucu ve risk faktörleri değerlendirilirken kültürel, politik, dini ve tarihsel kökenleri göz önünde bulundurmak ekolojik bakış açısında önemlidir. Makrosistem düzeyindeki siyasi dinamikler, geçici koruma merkezlerindeki hizmetler için ayrılan fonlar sığınmacıların korunması üzerinde doğrudan etkiye sahip olabilir. Dahası, makrosistem dinamikleri, bireyler için temel ihtiyaçları güvence altına almak ve onları güvende tutmak için ailelere ve topluluklara yüklenen talepleri şekillendirerek topluluk ekzosistemlerinin, mezosistemlerinin ve aile mikrosistemlerinin işleyişi üzerinde etkide bulunur (Betancourt & Khan, 2008).

Bu çalışmada Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin ırkçılık içeren davranışlara maruz kaldıkları, yerleştikleri ülkede güvenlik tehdidi olarak algılandıkları ve iş bulma süreci ile ilgili sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Suriyeli gençler, salt sığınmacı oldukları için kendilerinin ve ailelerinin toplum tarafından dışlandığını, çocuklarının ya da kardeşlerinin, çocuğu olan Türk aileler tarafından istenmediğini, Türk ailelerin, Suriyeli çocukların kendi çocukları ile arkadaş olmasını istemediklerini ifade etmişlerdir. Dahası bu ayrımcılığı en çok hisseden çocukların, kendi akran grupları tarafından dışlandıkları, fiziksel ve sözel şiddete maruz kaldıkları saptanmıştır. Alan yazında ayrımcılığın, farklı ırksal azınlık grupları arasında veya yeni gelen sığınmacılar ile yerleşik azınlık grupları arasında da meydana gelebildiği belirtilmektedir. Yürütülen çalışmalarda, sığınmacıların ırkçılık ve ayrımcılık davranışlarına karşı hazırlıksız ve savunmasız olduklarını, hatta ırkçılık ve ayrımcılık deneyimlerinin savaş nedeniyle yaşamış oldukları travmatik olayları hatırlatıcı bir işlev gördüğü de ifade edilmektedir. Bununla birlikte ırksal ayrımcılık ile psikolojik stres, düşük öz benlik saygısı ve çocuklar arasında düşük okul performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (Sellers ve ark., 2006). Ayrıca, algılanan ırk ayrımcılığı yeni topluluklara ya da ülkelere yerleşen sığınmacıların ruh sağlığını etkileyen önemli bir stres unsuru yaratmakta olup özellikle ayrımcılık deneyimleri, mülteci çocuklar arasındaki post travmatik stres bozukluğu (PTSB) ve depresyon belirtileri ile güçlü bir şekilde ilişkilendirilmiştir (Ellis ve ark., 2008).

Çalışmamızda Suriyeli gençlerin yaşamış oldukları en önemli sorunlardan bir diğeri işsizliktir. Hem kadın hem de erkek Suriyeli gençler iş bulmakta çok büyük sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle çalışmaya katılan erkek gençlerin, ülkelerindeki savaştan dolayı işlerini kaybetmiş olması, Türkiye'deki hayatlarını devam ettirebilmek için yeni bir iş bulmalarını zorunlu kılmıştır. Hatta kendi ülkelerinde çalışmayan genç kadınların bile iş bulmaya çalıştıkları saptanmıştır. Katılımcıların hemen hemen hepsi (%95) buldukları işlerin geçici ya da günlük işler olduğunu ifade etmişlerdir. Erkek gençlerin çoğunlukla inşaatlarda iş bulabildiği, kadınların ise tarım işçisi olarak çalıştıkları saptanmıştır. Demir ve Aliyev'in çalışmasında gençlerin ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kaldıkları, Türkiye'de ucuz iş gücü olarak görüldükleri ifade edilmiştir (Demir ve Aliyev, 2019). Amerika'da yürütülen bir çalışmada, sığınmacıların eğitim ve iş olanaklarından

yararlanmalarının önünde engeller olduğu, işe başlama ve işi sürdürme konusunda ayrımcılıkla karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir (Cigrand ve ark., 2021). Sığınmacı gençlerin karşılaşmış oldukları ayrımcılık, iş bulma ve işe başlama durumlarını da etkilemektedir (Beiser ve ark., 2015; Kaya ve ark., 2021). Algılanan ayrımcılık ve şiddetin, kadınlar için daha güçlü etkileri olan ve stres yolu ile psikolojik sağlamlık üzerinde olumsuz etkilere yol açan bir risk faktörü olduğu belirtilmiştir (Sujoldžić ve ark., 2006).

Çalışmada Suriyeli gençlerin göç ettikleri yeni yerleşim yerlerinde güvenlik tehdidi olarak algılandıkları saptanmıştır. Katılımcılar toplumdaki bireylerin kendilerini suç ve terör kaynağı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu nedenle kendilerine yönelik sözel ve fiziksel şiddet içeren davranışlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte katılımcılar, Türkiye'deki mevcut kolluk kuvvetlerinin kendilerine olan olumlu davranışlarından memnun olduklarını ve bu durumun kendileri açısından ülkeyi daha yaşanılabilir ve güvenli hale getirdiğini ifade etmişlerdir. Çalışma sonuçları daha önceki yürütülen çalışma sonuçları ile desteklenmektedir (Alkouzaa, 2018; McDonald, 2017). Sığınmacıların suçlu ya da güvenlik sorunu olarak anılması yeni bir durum olmamakla birlikte, ülkenin mevcut göç politikalarının tehdit algısına önemli etkileri olduğu belirtilmiştir (DeBono, 2018). Suriyeli gençlerin tehdit olarak algılanması, gençlerin ülkeye uyumunu zorlaştıran bir risk faktörüdür. Türk toplumunun yarıdan fazlası mültecileri dâhil oldukları suçlar sebebiyle ve kamu düzenini bozdukları düşüncesi ile güvenlik problemi olarak algılamaktadır; ancak bu duruma rağmen toplumsal kabul düzeyinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Erdoğan, 2014; Ekici, 2019). Ev sahibi ülkelerin istikrarlı yerleşim ve bireylere sağladıkları sosyal desteğin psikolojik sağlamlık üzerinde olumlu bir etkisi olduğu belirtilmektedir (Fazel ve ark., 2012).

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada Türkiye'ye sığınan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarını etkileyen aile, toplum ve çevrenin yanı sıra siyasi, ekonomik ve kültürel alanda karşılaştıkları risk ve koruyucu faktörler ekolojik kurama dayandırılarak açıklanmıştır. Araştırma sorularına ilişkin sonuçlar değerlendirildiğinde;

- Makrosistem düzeyinde yer alan savaş, Suriyeli gençlerin Türkiye'ye göç etmelerini hem doğrudan hem de dolaylı şekilde etkileyen en önemli risk faktörü olarak değerlendirilmiştir.
- Araştırmanın katılımcılarını oluşturan Suriyeli gençlerin tamamı savaş sırasında şiddet, bombalanma ve ateşli çatışmalara maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.
- Savaş Suriyeli gençlerin fiziksel ve psikolojik iyilik halleri üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur.
- Araştırma kapsamında ekzosistem düzeyinde değerlendirilen sosyoekonomik durum Suriyeli gençlerin yeni bir ülkeye göç etmelerindeki en önemli risk faktörlerinden biri olarak ele alınmıştır.
- Araştırmada Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlık süreçlerini etkileyen diğer önemli risk faktörü ise gençlerin yaşamış oldukları maddi ve manevi kayıplar, ev sahibi ülkede maruz kaldıkları ayrımcılık ve dil olarak belirlenmiştir.
- İşsizlik, Suriyeli gençler arasında önemli bir stres faktörü olarak algılanırken, bir işte çalışmak ise gençlerin zorluklarla baş etmelerinde koruyucu faktör olarak tespit edilmiştir.
- Suriyeli gençlerin suç ve terör potansiyeli olarak görülmeleri, ev sahibi toplumda güvenlik tehdidi olarak algılanmaları, gençlerin psikolojik sağlamlık süreçlerini etkileyen risk faktörleri arasındadır.
- Araştırmada Suriyeli gençlerin ev sahibi ülkede yaşadıkları zorluklarla mücadele etmelerinde bireysel özelliklerinin yanı sıra mikrosistem düzeyinde yer alan aile ve akran desteği de psikolojik sağlamlık süreçlerinin gelişimini

etkileyen önemli koruyucu faktörler arasındadır. Bu durum, aile ve akranları ile göç eden gençlerin ev sahibi ülkede zorluklarla daha kolay baş edebilmeleriyle, ülkeye uyum ve entegrasyon süreçlerinin daha kısa sürmesiyle açıklanmıştır.

- Yerleşilen ülkeyi “yeni hayat” olarak algılayan Suriyeli gençler için umut, psikolojik sağlık bağlamında önemli bir koruyucu faktör olarak saptanmıştır.
- Özellikle ev sahibi ülke ile benzer kültürel özelliklere sahip olmak, Suriyeli gençlerin psikolojik sağlık süreçlerinde koruyucu faktör olarak değerlendirilmiştir.
- Suriyeli gençlerin dil biliyor olmaları psikolojik sağlık bağlamında koruyucu faktör olarak değerlendirilen diğer önemli unsurdur.
- Savaş ortamından kaçan Suriyeli gençlerin Türkiye’de kendilerini güvende hissetmeleri ise psikolojik sağlık bağlamında koruyucu faktör olarak tanımlanmıştır.

Araştırma sonuçları daha önceki araştırmalarla paralellik gösterse de dünya genelinde en kalabalık Suriyeli sığınmacı nüfusuna sahip Türkiye’de yaşayan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlık süreçlerini etkileyen risk faktörlerine ve koruyucu faktörlere ilişkin bilgi oldukça sınırlıdır. Bu nedenle araştırmanın bulgu ve sonuçları; Suriyeli gençlerin psikolojik sağlık süreçlerini etkileyen risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik tüm sistemik seviyelerde etkililiğini gösterecek şekilde uygulamaların yürütülmesinde bilimsel bir kaynak niteliğindedir. Bununla birlikte Suriyeli gençlerin yaşamlarında oldukça sınırlı sayıda olan koruyucu faktörlerin çeşitlenmesi, bireylerin farklı seviyelerdeki (sanat, spor, sosyal hizmet, üniversite gibi) alanlara yönlendirilmeleri konusunda makrosistemden mikrosistem seviyesine kadar işbirlikleri geliştirilmesinin önemi araştırma sonuçları ile ortaya konmuştur.

6.2. Öneriler

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda ilerde yürütülecek çalışmalar için araştırmacılara ve politika yapıcılara bir dizi önerilerde bulunulacaktır.

6.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Gelecekte yürütülecek çalışmalarda savaş ve çatışmanın psikolojik sağlamlığı nasıl şekillendirdiği, koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin gençlerin iyilik hallerini ve zihinsel sağlığını nasıl etkilediğinin araştırılması önemlidir. Bu nedenle Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlıklarına ilişkin deneyimlerinin boylamsal araştırma tasarımları ile birlikte değerlendirilmesi önerilir.
- Mevcut araştırma ile karşılaştırmalar yapabilmek için farklı şehirlerde ya da geçici barınma merkezlerinde yaşayan gençlerin psikolojik sağlamlıkları, risk ve koruyucu faktörleri belirlenebilir.
- Bu çalışmada ortaya konan Suriyeli gençlerin psikolojik sağlamlığını etkileyen bireysel özellikler, aile, dil, kültür gibi faktörleri açıklamaya yönelik nicel araştırmalar yürütülebilir. Örnek vermek gerekirse, standartlaştırılmış ölçekler aracılığı ile kültür gibi farklı bir değişkenle toplumsal tutum arasındaki ilişki incelenebilir.
- Çalışmada yer alan Suriyeli gençlerin hayatlarının karmaşıklığı dikkate alınmalı ve zaman içerisinde meydana gelebilecek değişikliklere dikkat edilmelidir. Ayrıca, psikolojik sağlamlığı etkileyen bireysel baş etme becerilerinin devam edip etmediğini takip etmek için izlem çalışmaları önerilir.
- Bu çalışma sığınmacı yoğunluğun en fazla olduğu illerden biri olan Osmaniye’de yürütüldüğü için, sığınmacı yoğunluğunun daha az olduğu farklı şehirlerde benzer örneklem grupları ile araştırmalar yürütülebilir.
- Son olarak, yapılan araştırmada katılımcılar için mülteci ve sığınmacı statüsü arasında ayrım yapılmayıp sığınmacı ifadesi kullanmıştır. Karşılaştırma yapmak amacıyla bu iki grup arasındaki risk ve koruyucu faktörlerin araştırılması, bu gruplarla çalışanlar için çok değerli olabilir.

6.2.2. Uygulayıcılara ve Politika Yapıcılara Öneriler

- Suriyeli gençlerin göç edilen ülkeye uyumunu kolaylaştırmak için, uygulayıcıların ve politika yapıcıların ekolojik model kullanarak bireysel ve sistemik faktörleri değerlendirmeleri önerilir.
- Politika yapıcıların Suriyeli gençlerin risk faktörlerini ortadan kaldırmaya ve koruyucu faktörlerini geliştirmeye odaklanan uygulamalar ve politikalar

oluşturmaları önerilir.

- Makrosistem düzeyinde gençlerin sivil topluma katılımı, tehlikeli ve bölücü siyasi ideolojiler karşısında koruyucu faktör olarak ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- Adams, K.M., Gardiner, L.D., Assefi, N. (2004). Healthcare challenges from the developing world: Post-immigration refugee medicine. *BMJ*, 328, 1548-52.
- Aitcheson, R. J., Abu-Bader, S. H., Howell, M. K., Khalil, D., & Elbedour, S. (2017). Resilience in Palestinian adolescents living in Gaza. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 9(1), 36-43.
- Aksoy, E. (2020). Türkiye’deki Suriyeli göçmen çocukların okullaşma durumları. *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 37-51. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/58511/801065>.
- Alkouzaa, R. (2018). Violent crime rises in Germany and is attributed to refugees. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/article/useurope-migrants-germany-crime/violent-crime-rises-in-germany-and-isattributed- to-refugees-idUSKBN1ES16>.
- Alpak, G., Ünal, A., Bülbül, F., Sağaltıcı, E., Bez, Y., Altındağ, A., ... & Savaş, H.A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: A cross-sectional study. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 19(1), 45-50.
- Arango, S. C. (2020). *Coping and resilience among Syrian refugee adolescents: A mixed methods approach* (Doctoral dissertation).
- Arendt, H. (1996). *Love and Saint Augustine*. University of Chicago Press.
- Attanayake, V., McKay, R., Joffres, M., Singh, S., Burkle, F. Jr., Mills, E. (2009). Prevalence of mental disorders among children exposed to war: A systematic review of 7, 920 children. *Medicine, Conflict, and Survival*, 25(1), 4-19.
- Bean, T., Derluyn, I., Eurelings-Bontekoe, E., Broekaert, E., & Spinhoven, P. (2007). Comparing psychological distress, traumatic stress reactions, and experiences of unaccompanied refugee minors with experiences of adolescents accompanied by parents. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 195(4), 288-297.
- Beiser, M., Puente-Duran, S., & Hou, F. (2015). Cultural distance and emotional problems among immigrant and refugee youth in Canada: Findings from the New Canadian Child and Youth Study (NCCYS). *International Journal of Intercultural Relations*, 49, 33-45.

- Bernard, B. (1991). *Fostering resiliency in kids: Protective factors in the family, school, and community*. Portland. OR: Northwest Regional Educational Laboratory.
- Betancourt, T. S., Abdi, S., Ito, B. S., Lilienthal, G. M., Agalab, N., & Ellis, H. (2015). We left one war and came to another: Resource loss, acculturative stress, and caregiver–child relationships in Somali refugee families. *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, 21(1), 114.
- Betancourt, T. S., & Khan, K. T. (2008). The mental health of children affected by armed conflict: Protective processes and pathways to resilience. *International review of psychiatry*, 20(3), 317-328.
- Bhugra, D., & Jones, P. (2001). Migration and mental illness. *Advances in Psychiatric Treatment*, 7(3), 216-222.
- Bhugra, D., & Becker, M. A. (2005). Migration, cultural bereavement and cultural identity. *World Psychiatry*, 4, 18-24.
- Boyden, J., & Mann, G. (2005). Children's risk, resilience, and coping in extreme situations. *Handbook for working with children and youth: Pathways to resilience across cultures and contexts*, 3, 26.
- Bozdağ, F. (2020). Mülteci çocukların psikolojik sağlamlıkları ve kültürlenme stratejileri (Doktora tezi). YÖK tez merkezinden erişildi. (Tez no. 10324400)
- Braun, V., Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Bronfenbrenner, U. (1979). Basic concepts. The ecology of human development (pp. 16-42). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1992). Ecological systems theory. In R. Vasta (Ed.), *Six theories of child development: Revised formulations and current issues* (pp. 187-249). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development*. Sage, pp. 106-173.
- Bronfenbrenner, U., & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol 1. Theoretical models of human development* (6th ed., pp. 793-828). Hoboken, NJ: Wiley.
- Brough, M., Gorman, D., Ramirez, E., & Westoby, P. (2003). Young refugees talk about well-being: A qualitative analysis of refugee youth mental health from three states. *Australian Journal of Social Issues*, 38(2), 193-208.

- Caldwell, C. (2009). *Reflections on the revolution in Europe: Immigration, Islam, and the West*. Anchor.
- Carballo, M. (2011). The health of migrants. École-Club Migros, Nyon, Switzerland.
- Chung, K., Hong, E., & Newbold, B. (2013). Resilience among single adult female refugees in Hamilton, Ontario. *Refuge: Canada's Journal on Refugees*, 29(1), 65-74.
- Cigrand, D. L., Fawcett, M., Miyakuni, R., Arredondo, P., & Onderak, G. (2021). A phenomenological study of perseverance and resilience through the migration journey. *Journal of Counseling & Development*. 1-14.
- Cook-Cottone, C. (2004). Childhood posttraumatic stress disorder: Diagnosis, treatment, and school reintegration. *School Psychology Bulletin*, 33, 127-139.
- Corbin, J. N., & Hall, J. C. (2019). Resettlement post conflict: Risk and protective factors and resilience among women in northern Uganda. *International Social Work*, 62(2), 918–932. <https://doi.org/10.1177/0020872818755863>
- Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory into Practice*, 39(3), 124-130.
- Crowley, C. (2009). The mental health needs of refugee children: A review of literature and implications for nurse practitioners. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 21(6), 322-331.
- Çetin, İ. (2016). Suriyeli mültecilerin işgücüne katılımları ve entegrasyon: Adana-Mersin örneği. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(4).
- Çetin, Y. (2020). Göç felsefesi. İçinde M.A. Kirman ve İ. Dölek (Edl), *Göç ve din disiplinlerarası bir yaklaşım*, Astana Yayınları.
- Çetin, Y. (2021a). Göç gerçeğine felsefe temelinde bakabilmenin imkânı. İçinde G. Kalmış ve İ. Kalaycı (Edl.), *Kökenler ve göçler (1)* Kutlu Yayınevi.
- Çetin, Y. (2021b). Göç ve kültür felsefesi. İçinde M.A. Kirman ve İ. Dölek (Edl), *Göç ve kültür disiplinlerarası bir yaklaşım*, Nobel Yayınevi.
- Dangmann, C., Solberg, Ø., Steffenak, A. K. M., Høye, S., & Andersen, P. N. (2021). Syrian refugee youth resettled in Norway: Mechanisms of resilience influencing health-related quality of life and mental distress. *Frontiers in Public Health*, 9.
- De Bellis, M. D. & Zisk, A. (2014). The biological effects of childhood trauma. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23(2), 185-222.
- DeBono, D. (2018). In defiance of the reception logic: The case for including NGOs as human rights monitors in the EU's policies of first reception of irregular migrants.

Peace and Conflict: *Journal of Peace Psychology*, 24, 291-295.
<http://dx.doi.org/10.1037/pac0000297>

- Dehaene, L., Verschueren, K., & Grietens, H. (2010). Adult attachment in the context of refugee traumatization: The impact of organized violence and forced separation on parental states of mind regarding attachment. *Attachment & Human Development*, 12(3), 249-264. doi:10.1080/14616731003759732.
- Demir, Ö. O. (2017). *Suriyeli göçmen üniversite öğrencilerinde yılmazlığın incelenmesi* (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
- Demir, Ö. O., & Aliyev, R. (2019). Resilience among Syrian university students in Turkey. *Turkish Journal of Education*, 8(1), 33-51.
- Duruel, M. (2017). Suriyeli Sığınmacıların Türk emek piyasasına etkileri fırsatlar ve tehditler. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 207-222. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ead/issue/48242/610707>
- Earnest, J., Mansi, R., Bayati, S., Earnest, J. A., & Thompson, S. C. (2015). Resettlement experiences and resilience in refugee youth in Perth, Western Australia. *BMC Research Notes*, 8(1), 1-10.
- Ekici, H. (2018). Türkiye’de yaşayan Çeçen mülteci kadınların travmaları: Anlam kurma ve başa çıkma stratejileri. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 3(2), 145-170.
- Ekici, H. (2019). Türk toplumunda Suriyelilere yönelik algılanan tehditler ve çözüm önerileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(44), 695-730.
- Ellis, B. H., MacDonald, H. Z., Lincoln, A. K., & Cabral, H. J. (2008). Mental health of Somali adolescent refugees: The role of trauma, stress, and perceived discrimination. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76, 184-193.
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara, 26-28.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Fanesh, J. (2005). Prevalence of seriously mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: A systematic review. *Lancet*, 365, 1309-1314.
- Fazel, M., Reed, R.V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and protective factors. *Lancet*, 379, 266-282.
- Felner, R. D., & DeVries, M. L. (2013). Poverty in childhood and adolescence: A transactional-ecological Approach to understanding and enhancing resilience in

- contexts of disadvantage and developmental risk. In *Handbook of resilience in children*. Springer US
- Finklestein, M., & Solomon, Z. (2009). Cumulative trauma, PTSD and dissociation among Ethiopian refugees in Israel. *Journal of Trauma & Dissociation*, 10(1), 38-56.
- Fonagy, P., Steele, M., Steele, H., Higgitt, A., & Target, M. (1994). The Emanuel Miller memorial lecture 1992 the theory and practice of resilience. *Journal of child psychology and psychiatry*, 35(2), 231-257.
- Gakuba, T.-O. (2015). Young African Refugees in urban context (Abidjan, Dakar, GENEVA) Psychosocial aspects and resilience. Scientific Annals of the “Alexandru Ioan Cuza” University, Iași. New Series Sociology and social work Section, 8(2).
- Gardiner, J., & Walker, K. (2010). Compassionate listening: Managing psychological trauma in refugees. *Australian Family Physician*, 39(4), 198-203.
- Garmezy, N. (1987). Stress, competence and development: Continuities in the study of schizophrenic adults, children vulnerable to psychopathology, and the search for stress-resistant children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 159-174.
- Geltman, P. L., Grant-Knight, W., Mehta, S. D., Lloyd-Travaglini, C., Lustig, S., Landgraf, J. M., & Wise, P. H. (2005). The “lost boys of Sudan”: Functional and behavioral health of unaccompanied refugee minors resettled in the United States. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 159(6), 585-591.
- Gewirtz, A., Forgatch, M., & Wieling, E. (2008). Parenting practices as potential mechanisms for child adjustment following mass trauma. *Journal of Marital and Family Therapy*, 34(2), 177-192.
- Gez, A. (2018). *Suriyeli çocuk ve ergenlerde algılanan sosyal destek ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişki* (Master’s thesis, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Goodman, J. H. (2004). Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan. *Qualitative Health Research*, 14(9), 1177-1196.
- Gorman, J. C. (1998). Parenting attitudes and practices of immigrant Chinese mothers of adolescents. *Family Relations*, 47(1), 73-80.
- Gorman, D., Brough, M., & Ramirez, E. (2003). How young people from culturally and linguistically diverse backgrounds experience mental health: Some insights for mental health nurses. *International Journal of Mental Health Nursing*, 12(3), 194-202.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2020). Geçici koruma. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45>.

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Şartlı Mülteci, <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> adresinden erişildi. (Erişim Tarihi 07.01.2021).
- Hamilton, R. J., Anderson, A., Frater-Mathieson, K., Loewen, S., & Moore, D. W. (2000). Literature review: Interventions for refugee children in New Zealand schools: Models, methods, and best practice. *New Zealand: Ministry of Education*.
- Harper, J. M., Padilla-Walker, L. M., & Jensen, A. C. (2014). Do siblings matter independent of both parents and friends? Sympathy as a mediator between sibling relationship quality and adolescent outcomes. *Journal of Research on Adolescence*. doi:10.1111/jora.12174.
- Harrop, E., Addis, S., Elliott, E., & Williams, G. (2006). Resilience, coping and salutogenic approaches to maintaining and generating health: A review. Cardiff: Cardiff University.
- Hasanović, M., Sinanović, O., & Pavlović, S. (2005). Acculturation and psychological problems of adolescents from Bosnia and Herzegovina during exile and repatriation. *Croatian Medical Journal*, 46(1).
- Haskett M. E., Allaire, J. C., Kreig, S., & Hart, K. C. (2008). Protective and vulnerability factors for physically abused children: Effects of ethnicity and parenting context. *Child Abuse & Neglect*, 32(5), 567-576.
- Hodes, M. (2000). Psychologically distressed refugee children in the United Kingdom, *Child Psychology and Psychiatry Review*, 5, 57-68.
- Hodes, M., Jagdev, D., Chandra, N., & Cunliffe, A. (2008). Risk and resilience for psychological distress amongst unaccompanied asylum seeking adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(7), 723-732.
- Ihlamur-Öner, S. G. (2014). Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik politikası. *Ortadoğu Analiz*, 6(61), 42-45.
- IOM (Uluslararası Göç Örgütü), (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre: IOM, Yayın No: 18.
- İşcan, İ. H. & Çakır, M. (2019). Türkiye'deki sığınmacı ve mültecilerin Türk işgücü piyasasına etkisi: Bir saha araştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(43), 177-236. DOI: 10.21560/spcd.v19i46288.479503
- Juang, L. P., Simpson, J. A., Lee, R. M., Rothman, A. J., Titzmann, P. F., Schachner, M. K., & Betsch, C. (2018). Using attachment and relational perspectives to understand adaptation and resilience among immigrant and refugee youth. *American Psychologist*, 73(6), 797.

- Kargın, V. (2015). Arap Baharı'nın Suriye'ye yansıması ve Türkiye'ye sığınan mülteciler (Gaziantep örneği). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Kaya, A. (2014). Türkiye'de göç ve uyum tartışmaları: Geçmişe dönük bir bakış. *İdealkent*, 5(14), 11-28
- Kaya, A., Faulkner, P. E., Baber, C. R., & Rotich, J. P. (2021). Insights from immigrant and refugee youth on resilience through sport participation during adaption to a new country. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 1-34.
- Kaypak, Ş., & Bimay, M. (2016). Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri: Batman örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(1), 84-110.
- Keller, A., Lhewa, D., Rosefeld, B., Sachs, E., Aladjem, A., Cohen, I., Smith, H., & Porterfield, K. (2006). Traumatic experiences and psychological distress in an urban refugee population seeking treatment services. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 194(3), 188-194.
- Kemal, N., & Duran, N. O. (2019). Türkiye'de yükseköğretimdeki Ahıskalı öğrencilerin mutluluk ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Keskin, E. (2020). *Geçici koruma altındaki Suriyeli lise öğrencilerinin yaşam kalitelerinin yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık* (Master's thesis, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Keyes, E. F., & Kane, C. F. (2004). Belonging and adapting: Mental health of Bosnian refugees living in the United States. *Mental Health Nursing*, 25, 809-831.
- Khawaja, N. G., White, K. M., Schweitzer, R., & Greenslade, J. (2008). Difficulties and coping strategies of Sudanese refugees: A qualitative approach. *Transcultural Psychiatry*, 45(3), 489-512.
- Kılıç, C. (2021). Sığınmacı ve mültecilerde psikolojik dayanıklılık üzerinde sosyal desteğin etkisi. *Third Sector Social Economic Review*, 56(2), 1006-1020.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., & Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care. *Cmaj*, 183(12), E959-E967.

- Koh, L. C., Liamputtong, P., & Walker, R. (2013). Burmese refugee young women navigating parental expectations and resettlement. *Journal of Family Studies*, 19(3), 297-305.
- Kuru, M. O. ve Schreglmann, S. (2021). Göçmen çocukların güvenli bir ortamda kaliteli eğitime erişimi. İçinde G. Kalmış ve İ. Kalaycı (Edl.), *Kökenler ve göçler* (487-504). Kutlu Yayınevi.
- Kuru, N. (2020). Göçmen ve mültecilerin entegrasyonunda eğitimin rolü. İçinde S. Buz ve H. Çevik (Edl). *Göç ve entegrasyon uygulama alanları, politikalar, paydaşlar* Nika Yayınevi.
- Kuttikat, M., Vaillancourt, A., & Massey, M. (2018). Battered but bold: Sri Lankan Tamil refugee war experiences, camp challenges and resilience. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 14(3), 245-259. <https://doi.org/10.1108/IJMHS-04-2017-0013>
- Langat, K., Major, J., & Wilkinson, J. (2019). Refugee young people (Re) forming identities: The role of social networks. *International Education Journal: Comparative Perspectives*, 18(3), 74-87.
- Lavie-Ajayi, M., & Slonim-Nevo, V. (2017). A qualitative study of resilience among asylum seekers from Darfur in Israel. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 16(6), 825-841.
- Li, S. S., Liddell, B. J., & Nickerson, A. (2016). The relationship between post-migration stress and psychological disorders in refugees and asylum seekers. *Current Psychiatry Reports*, 18(9), 1-9.
- Lincoln, A. K., Lazarevic, V., White, M. T., & Ellis, B. H. (2016). The impact of acculturation style and acculturative hassles on the mental health of Somali adolescent refugees. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 18(4), 771-778.
- Liu, H., Petukhova, M. V., Sampson, N. A., Aguilar-Gaxiola, S., Alonso, J., Andrade, L. H., ... & World Health Organization World Mental Health Survey Collaborators. (2017). Association of DSM-IV posttraumatic stress disorder with traumatic experience type and history in the World Health Organization World Mental Health Surveys. *JAMA Psychiatry*, 74(3), 270-281.
- Luci, M., & Di Rado, D. (2020). The special needs of victims of torture or serious violence: A qualitative research in EU. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 18(4), 405-420.

- Lustig, S., Kia-Keating, M., Knight, W., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, D., et al. (2004). Review of child and adolescent refugee mental health. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 43(1), 24-36.
- Luthar, S.S., & Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12, 857-855.
- Marley, C., & Mauki, B. (2019). Resilience and protective factors among refugee children post-migration to high-income countries: A systematic review. *European Journal of Public Health*, 29(4), 706-713.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56, 227-238. doi: 10.1037/0003-066x.56.3.227.
- Masten, A. S. (2014). *Ordinary magic: Resilience in development*. New York, NY: Guilford.
- McCann, L., & Pearlman, L. A. (2015). *Psychological trauma and adult survivor theory: Therapy and transformation*. Routledge.
- McCarthy, C., & Marks, D. F. (2010). Exploring the health and well-being of refugee and asylum seeking children. *Journal of Health Psychology*, 15(4), 586-595.
- McDonald, F. (2017). Positioning young refugees in Australia: Media discourse and social exclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 21, 1182-1195. <http://dx.doi.org/10.1080/13603116.2017.1350324>
- Merali, N. (2005). Perceived experiences of Central American refugees who favourably judge the family's cultural transition process. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 27(3), 345-357.
- Merrill Weine, S., Ware, N., Hakizimana, L., Tugenberg, T., Currie, M., Dahnweih, G., & Wulu, J. (2014). Fostering resilience: Protective agents, resources, and mechanisms for adolescent refugees' psychosocial well-being. *Adolescent Psychiatry*, 4(3), 164-176.
- Miller, K. E., Weine, S. M., Ramic, A., Brkic, N., Bjedic, Z. D., Smajkic, A., Worthington, G. (2002). The relative contribution of war experiences and exile-related stressors to levels of psychological distress among Bosnian refugees. *Journal of Traumatic Stress*, 15, 377-387.
- Montgomery, E. (2010). Trauma and resilience in young refugees: A 9- year follow-up study. *Development and Psychopathology*, 22, 477-489.
- Morgos D., Worden J. W., Gupta L. (2007). Psychosocial effects of war experiences among displaced children in southern Darfur. *Omega (Westport)* 56, 229-53.

- Moskovitz, S. (1983). Love despite hate: Child survivors of the Holocaust and their adult lives. New York: Schocken.
- Mujeeb, A., & Zubair, A. (2012). Resilience, stress, anxiety and depression among internally displaced persons affected by armed conflict. *Pakistan Journal of Social & Clinical Psychology* 9, 20-6.
- Murray K, Davidson G, Schweitzer R (2010) Review of refugee mental health interventions following resettlement: Best practices and recommendations. *Am J Orthopsychiatry* 80(4), 576-585.
- Narayan, A., Cicchetti, D., Rogosch, F. A., & Toth, S. L. (2015). Interrelations of maternal expressed emotion, maltreatment, and separation/divorce and links to family conflict and children's externalizing behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(2), 217-228.
- Nilsen, W., Karevold, E., Røysamb, E., Gustavson, K., & Mathiesen, K. S. (2013). Social skills and depressive symptoms across adolescence: Social support as a mediator in girls versus boys. *Journal of Adolescence*, 36(1), 11-20.
- Ní Raghallaigh, M. (2011). Religion in the lives of unaccompanied minors: An available and compelling coping resource. *British Journal of Social Work*, 41(3), 539-556.
- Norredam, M., Garcia-Lopez, A., Keiding, N., & Krasnik, A. (2009). Risk of mental disorders in refugees and native Danes: A register-based retrospective cohort study. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*, 44(12), 1023-1029. doi:10.1007/s00127-009-0024-6
- Özsoy, D., & Tekeli, İ. (2015). Göç ve ötesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 22(22), 329-336.
- Padilla-Walker, L. M., Harper, J. M., & Jensen, A. C. (2010). Self-regulation as a mediator between sibling relationship quality and early adolescents' positive and negative outcomes. *Journal of Family Psychology*, 24, 419-428.
- Pahud, M. T. (2008). The coping processes of adult refugees resettled in New Zealand.
- Paloma, V., de la Morena, I., Sladkova, J., & López-Torres, C. (2020). A peer support and peer mentoring approach to enhancing resilience and empowerment among refugees settled in southern Spain. *Journal of Community Psychology*, 48(5), 1438-1451.
- Panos, A., & Panos, P. (2007). Strengthening the family. In Scott A. Loveless & Thomas B. Holman (Eds.), *The family in the new millennium: World voices supporting the natural clan* (Vol 3, pp. 192-203). Westport, CT: Praeger Publishers/Greenwood Publishing Group.

- Pieloch, K. A., McCullough, M. B., & Marks, A. K. (2016). Resilience of children with refugee statuses: A research review. *Canadian Psychology/psychologie canadienne*, 57(4), 330.
- Pollak, S. D., Nelson, C. A., Schlaak, M. F., Roeber, B. J., Wewerka, S. S., Wiik, K. L., Frenn, K. A., Loman, M. M., & Gunnar, M. R. (2010). Neurodevelopmental effects of early deprivation in postinstitutionalized children. *Child Development*, 81(1).
- Poppitt, G., & Frey, R. (2007). Sudanese adolescent refugees: Acculturation and acculturative stress. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 17(2), 160-181.
- Porter, M. & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: A meta-analysis. *JAMA*, 295(5), 602-612.
- Pumariaga, A., Rothe, E., & Pumariaga, J. (2005). Mental health of immigrants and refugees. *Community Mental Health Journal*, 41(5), 581-597.
- Reed, R., Fazel, M., Jones, L., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2012). Mental health of displaced and refugee children resettled in low-income and middle-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, 379(9812), 266-282.
- Rossiter, M. J., & Rossiter, K. R. (2009). Diamonds in the rough: Bridging gaps in supports for at-risk immigrant and refugee youth. *Journal of International Migration and Integration*, 10, 409-429.
- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *British Journal of Psychiatry*, 147, 598- 612.
- Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms. In J. Rolf, A. Masten, D. Cicchetti et al., (Eds.), *Risk and Protective Factors in the Development of Psychopathology* (pp. 181-214). New York: Plenum Press.
- Sarıpınar, E. (2019). *Mülteci çocukların duygusal yılmazlıklarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi: Karşılaştırmalı bir çalışma* (Master's thesis, Ufuk Üniversitesi).
- Scharpf, F., Mkinga, G., Masath, F. B., & Hecker, T. (2021). A socio-ecological analysis of risk, protective and promotive factors for the mental health of Burundian refugee children living in refugee camps. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30(10), 1651-1662.
- Schweitzer, R. D., Brough, M., Vromans, L., & Asic-Kobe, M. (2011). Mental health of newly arrived Burmese refugees in Australia: Contributions of pre-migration and

- post-migration experience. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 45(4), 299-307.
- Sellers, R. M., Copeland-Linder, N., Martin, P. P., & Lewis, R. L. (2006). Racial identity matters: The relationship between racial discrimination and psychological functioning in African American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 16, 187-216.
- Sirin, S. R., & Rogers-Sirin, L. (2015). *The educational and mental health needs of Syrian refugee children* (p. 13). Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Siriwardhana, C., Abas, M., Siribaddana, S., Sumathipala, A., & Stewart, R. (2015). Dynamics of resilience in forced migration: A 1-year follow-up study of longitudinal associations with mental health in a conflict-affected, ethnic Muslim population. *BMJ Open*, 5(2), e006000.
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye’de göç çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Sleijpen, M., Mooren, T., Kleber, R. J., & Boeijs, H. R. (2017). Lives on hold: A qualitative study of young refugees’ resilience strategies. *Childhood*, 24(3), 348-365. <https://doi.org/10.1177/0907568217690031>
- Spinazzola, J., Hodgdon, H., Liang, L. J., Ford, J. D., Layne, C. M., Pynoo, S. R., Briggs, E. C., Stolbach, B., & Kisiel, C. (2014). Unseen wounds: The contribution of psychological maltreatment to child and adolescent mental health and risk outcomes. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 6(1), 18-28.
- Stewart, M., Dennis, C. L., Kariwo, M., Kushner, K. E., Letourneau, N., Makumbe, K., & Shizha, E. (2015). Challenges faced by refugee new parents from Africa in Canada. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 17(4), 1146-1156.
- Sujoldžić, A., Peternel, L., Kulenović, T., & Terzić, R. (2006). Social determinants of health a comparative study of Bosnian adolescents in different cultural contexts. *Collegium antropologicum*, 30(4), 703-711.
- Sutton, V., Robbins, I., Senior, V., & Gordon, S. (2006). A qualitative study exploring refugee minors’ personal accounts of post-traumatic growth and positive change processes in adapting to life in the UK. *Diversity in Health and Social Care*, 3(2), 77-88.
- Şen, Y. (2013). Suriye’de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 54-79.
- T.C. Osmaniye Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü. Hakkımızda. Elde edilme tarihi: 23 Aralık 2021, <https://osmaniye.goc.gov.tr/hakkimizda>

- Tedeschi, R. G., & Kilmer, R. P. (2005). Assessing strengths, resilience, and growth to guide clinical interventions. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36(3), 230.
- Tempany, M. (2009). What research tells us about the mental health and psychosocial wellbeing of Sudanese refugees: A literature review. *Transcultural Psychiatry*, 46, 300-315.
- Tinghög, P., Malm, A., Arwidson, C., Sigvardsdotter, E., Lundin, A., & Saboonchi, F. (2017). Prevalence of mental ill health, traumas and postmigration stress among refugees from Syria resettled in Sweden after 2011: A population-based survey. *BMJ Open*, 7(12), e018899.
- Tippens, J. A. (2017). Urban Congolese refugees in Kenya: The contingencies of coping and resilience in a context marked by structural vulnerability. *Qualitative Health Research*, 27(7), 1090-1103. <https://doi.org/10.1177/1049732316665348>
- Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal For Quality In Health Care*, 19(6), 349-357.
- Tozer, M., Khawaja, N. G., & Schweitzer, R. (2018). Protective factors contributing to wellbeing among refugee youth in Australia. *Journal of psychologists and counsellors in schools*, 28(1), 66-83.
- Trickett, P. K., Kim, K., & Prindle, J. (2011). Variations in emotional abuse experiences among multiply maltreated young adolescents and relations with developmental outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 35(10), 876–886.
- Tunç, A. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *Tesam Akademi*, 2(2), 29-63.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (TDK), <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi (Erişim Tarihi 07.01.2021).
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *The British Journal of Social Work*, 38(2), 218-235.
- Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 1.
- Ungar, M., & Theron, L. (2020). Resilience and mental health: How multisystemic processes contribute to positive outcomes. *The Lancet Psychiatry*, 7(5), 441-448.

- Ungar & Liebenberg, (2011). Assessing resilience across cultures using mixed methods: Construction of the child and youth resilience measure, 126-149.
- Ungar, M., Ghazinour, M., & Richter, J. (2013). Annual research review: What is resilience within the social ecology of human development?. *Journal of child psychology and psychiatry*, 54(4), 348-366.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2021). *Syria regional refugee response*.<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. (23.12.2021).
- Uysal, B., Yanik, M., Tastekne, F., Tuzgen, E., Altinisik, E., & Acarturk, C. (2022). Psychological problems and resilience among Syrian adolescents exposed to war. *European Journal of Trauma & Dissociation*, 100258.
- Wagnild, G. M., & Collins, J. A. (2009). Assessing resilience. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 47(12), 28-33.
- Winter, G. (2000). A comparative discussion of the notion of validity in qualitative and quantitative research. *The Qualitative Report*, 4(3), 1-14.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), Kanun no: 6458.
- Yalçın, C. (2002). Çok Kültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa ülkelerine göç. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45-60.
- Zissi, A. (2018). Mental health in refugee children and youth. In *Forced Migration and Social Trauma* (pp. 116-125). Routledge.

EKLER

Ek 1: Türkiye’ye Sığınan Suriyeli Gençlerin Psikolojik Sağlamlığı: Ekolojik Kuram Temelli Nitel Araştırma Görüşme Formu

Sayın katılımcı;

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç Araştırmaları Ana Bilim Dalında Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN danışmanlığında ve yüksek lisans öğrencisi Muhammed Onur KURU tarafından yürütülmekte olan “*Türkiye’ye Sığınan Suriyeli Gençlerin Psikolojik Sağlamlığı: Ekolojik Kuram Temelli Nitel Araştırma*” başlıklı tez çalışmasına gönüllü olarak katılmak istediğinizi ifade ettiniz. Sözlü onam vermiş olduğunuz çalışmamızda, çalışmanın amacı doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme soruları aracılığıyla araştırma hakkında derinlemesine görüşmeler yapılacaktır. Tezin raporlama aşamasında kimlik bilgilerinizi açığa çıkarabilecek herhangi bir paylaşımda bulunulmayacaktır. Görüşme sırasında herhangi bir gerekçe göstermeden çalışmadan ayrılma hakkınız vardır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

1. Bölüm Sosyo-Demografik Veriler

1. Yaşınız:
2. Eğitim durumunuz: ilkokul () ortaokul () lise () üniversite () lisansüstü ()
3. Medeni durumunuz: bekar () evli () boşanmış ()
4. Çalışma durumunuz: Evet () Hayır ()
 - a. Evet ise, kaç yıldır çalışıyorsunuz: 1-2 () 3-5 () 5-7 () diğer (...)
 - b. Evet ise ne iş yapıyorsunuz:
5. Kaç yıldır Türkiye’de yaşıyorsunuz: 1-2 () 3-5 () 5-7 () diğer (...)

2. Bölüm Yarı- Yapılandırılmış Görüşme Soruları

1. Suriye’den Türkiye’ye ne zaman, kimlerle geldiniz?
2. Suriye’den Türkiye’ye geliş nedenlerinizi anlatır mısınız?
3. Suriye’den Türkiye’ye gelmeye karar verdiğiniz süreçteki yaşadığınız durumları anlatır mısınız?
4. Suriye’den Türkiye’ye geliş sürecinizde yaşadığınız durumları anlatır mısınız?

5. Türkiye'deki yaşam hakkında ne düşünüyorsunuz? (Olumlu/olumsuz yanları)
6. Türkiye'de yaşarken karşılaşmış olduğunuz güçlükler var mı? Varsa nelerdir? (dil, iş, barınma, beslenme, arkadaş edinme, sosyal destek...)
7. Türkiye'de yaşarken karşılaşmış olduğunuz güçlüklerle nasıl başa çıkıyorsunuz?

Ek 2: Etik Komisyonu Onay Bildirimi

Evrak Tarih ve Sayısı: 02/09/2021-75168

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-21817443-050.99-75168
Konu : Etik Kurul

02/09/2021

SAYIN DR. ÖĞR. ÜYESİ YALÇIN ÇETİN
ÖĞRETİM ÜYESİ

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun
01.09.2021 tarih ve 06 sayılı kararı ekte sunulmuştur.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof.Dr. Seval YAVUZ
Kurul Başkanı

Ek:SBBBAY Etiği Kurulunun 01.09.2021 tarih ve 06 sayılı kararı (1 sayfa).

Mevcut Elektronik İmzalar

SEVAL YAVUZ - Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı (Kurul Başkanı) - 02/09/2021
Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSN699E5AF Pin Kodu :39842

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/hmku-ebvs>

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Üzerinde doküman numarası bulunmayan dokümanlar kontrolsüz dokümandır.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	SAYFA NO
01.09.2021	10	06	1/4

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 01.09.2021 tarihinde Başkan Prof. Dr. Seval YAVUZ başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır.

KARAR-6: Dr. Öğr. Üyesi Yalçın ÇETİN koordinatörlüğünde Muhammet Onur KURU tarafından gerçekleştirilecek “Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mülteci Gençlerin Psikolojik Sağlamlığı: Sosyokolojik Kuram Temelli Nitel Araştırma” başlıklı tez için hazırlanan materyaller Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında değerlendirilmiş olup Osmaniye Valiliği ile Osmaniye İl Göç İdaresi Müdürlüğünden izin alınması suretiyle uygulanmasının uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

İMZA Prof. Dr. Seval YAVUZ Başkan		
İMZA Prof. Dr. Mehmet ÖZBİRECİKLİ Bşk. Yrd.	İZİN Lİ Prof. Dr. Bülent ARI ÜYE	İMZA Prof. Dr. Gökhan ÖZDEMİR ÜYE
İZİN Lİ Prof. Dr. Melis MİNİSKER ÜYE	İMZA Prof. Dr. Murat TEK ÜYE	İMZA Prof. Dr. Nizam ÖNEN ÜYE

Doküman No:902-01-FR 006

İlk Yayın: 11.12.2015

Rev. Tarihi:

Rev. No: 00

Sayfa 1 / 1

Ek 3: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İzin Kararı

T.C.
OSMANİYE VALİLİĞİ
İl Göç İdaresi Müdürlüğü

Sayı :E-62981021-000-13503
Konu :Tez Çalışmasına Yönelik
İzin Talebi Hk.

20.10.2021

Sayın Muhammed Onur KURU

- İlgi : a) 09.09.2021 tarihli ve 29011 evrak numaralı dilekçe.
b) Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 14.10.2021 tarihli ve 62103649-000/49126 sayılı yazısı.
c) 19.10.2021 tarihli ve 62981021-000-13474 sayılı Valilik Olur'u.

Osmaniye Valiliğine iletmış olduğunuz ilgi (a) dilekçenizde; Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Göç Araştırmaları Anabilim Dalında tezli yüksek öğrencisi olduğunuz, "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mülteci Gençlerin Psikolojik Sağlamlılığı: Sosyokolojik Kuram Temelli Nitel Araştırma" başlıklı tez çalışmanızı ikamet ettiğiniz il olan Osmaniye'de yürütebilmek için izin talebinizin olduğu belirtilmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün ilgi (b) yazısında; söz konusu çalışma, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen **gizlilik ilkelerine** gerekli hassasiyetin gösterilmesi; çalışmaya konu kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında **ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâh adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi çalışmalar esnasında ses/video kaydı alınmaması** kaydı ile olumlu değerlendirildiği belirtilmiştir.

Bu kapsamda yapacağınız araştırma sürecinde ilgi (c) yazıyla Müdürlüğümüz personeli Musa ÇİFTÇİ görevlendirilmiştir. Yapacağınız araştırmanın ilgi (b) yazıda belirtilen hususlar çerçevesinde yürütülmesi ve Müdürlüğümüzde görevli personelle koordine edilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize rica ederim.

Mahmut KURTULUŞ
İl Göç İdaresi Müdür V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: uGEhho-f2Mt1p-TCYOmI-2HT1/F-V2FK2m1R Doğrulama Linki: <https://www.turkiye.gov.tr/icisleri-ebys>
